

Lagrådsremiss

Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion

---

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 11 mars 2021

Mikael Damberg

Danijela Pavic
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Det är viktigt att den föräldraskapsrättsliga regleringen utvecklas i takt med samhället i övrigt och är anpassad för olika sätt att få barn och bilda familj. I lagrådsremissen föreslår regeringen lagändringar i syfte att – med utgångspunkt i barnets bästa – göra den föräldraskapsrättsliga regleringen mer modern, jämlik och ändamålsenlig.

Regeringen föreslår att föräldraskap ska presumeras i fler fall än i dag, vilket innebär att regleringen blir könsneutral och jämlik. Om modern vid barnets födelse är gift eller registrerad partner med en kvinna, ska kvinnan automatiskt anses som barnets förälder. Motsvarande ska gälla för faderskap eller moderskap för gifta par där en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

I lagrådsremissen föreslår regeringen också att reglerna om bekräftelse av föräldraskap ska moderniseras och förenklas. Ogifta föräldrar, som är myndiga och folkbokförda i Sverige, ska ha möjlighet att digitalt bekräfta ett föräldraskap utan socialnämndens medverkan.

Vidare föreslår regeringen att regleringen om faderskapsundersökningar ska moderniseras i syfte att göra den tydligare och mer rättssäker. Regleringen görs teknikneutral och förutsättningarna för domstol att besluta om rättsgenetisk undersökning med hjälp av vävnad från en avliden man regleras särskilt. Rättsgenetiska undersökningar vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken ska betalas av staten.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap	18
3	Ärendet och dess beredning	22
4	Nya regler om presumerat föräldraskap	22
4.1	En könsneutral föräldraskapspresumtion	22
4.2	Hävande av ett presumerat föräldraskap	29
5	Enklare bekräftelse av föräldraskap	33
5.1	Behovet av modernisering	33
5.2	Digital bekräftelse av föräldraskap	35
5.3	Vem ska ansvara för det digitala systemet?	45
5.4	Bekräftelse av föräldraskap hos socialnämnden	49
5.5	Talan om att en bekräftelse saknar verkan	51
6	Information och vägledning om reglerna	53
7	Modernare regler om faderskapsundersökningar	54
7.1	Behovet av modernisering	54
7.2	En teknikneutral reglering	60
7.3	Undersökning av vävnadsprov från en avliden	62
7.4	Biträde av Polismyndigheten	66
7.5	Kostnadsansvaret för undersökningar	67
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	68
9	Konsekvenser	70
9.1	Nya regler om föräldraskap	70
9.2	Modernare regler om faderskapsundersökningar	73
10	Författningskommentar	74
10.1	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	74
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap	90
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68)	96
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	102
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	116

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att rubriken närmast före 3 kap. 14 § ska utgå,

dels att nuvarande 3 kap. 14 § ska betecknas 3 kap. 18 §,

dels att 1 kap. 2–4, 9, 10 och 12–14 §§, 2 kap. 1, 6, 7, 8 a och 9 §§, 3 kap. 1–3, 13 och den nya 18 §§ och rubriken närmast före 3 kap. 13 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tolv nya paragrafer, 1 kap. 4 a, 4 b, 9 a och 11 a–11 d §§ och 3 kap. 14–17 och 19 §§, och närmast före 3 kap. 14, 18 och 19 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Rätten *skall* förklara att mannen i äktenskapet *ej* är *fader* till barnet, om

1. det är utrett att modern har haft samlag med annan än mannen under tid då barnet kan *vara avlat* och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har *avlats av den andre*,

2. det på grund av barnets arvsanlag eller annan särskild omständighet kan hållas för visst att mannen *ej* är barnets *fader*, eller

3. barnet har *avlats* före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det *ej* är sannolikt att makarna *ha* haft samlag med varandra under tid då barnet kan *vara avlat*.

Godkänner mannen i äktenskapet skriftligen *annan mans* bekräftelse av faderskapet och *har i fråga om bekräftelsen iakttagits bestämmelserna i 4 §, skall* därigenom anses fastställt att mannen i äktenskapet

Rätten *ska* förklara att mannen i äktenskapet *inte* är *far* till barnet, om

1. det är utrett att modern har haft samlag med *någon* annan än mannen under *den* tid då barnet kan *ha tillkommit* och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har *tillkommit genom samlaget*,

2. det på grund av barnets arvsanlag eller *någon* annan särskild omständighet kan hållas för visst att mannen *inte* är barnets *far*, eller

3. barnet har *tillkommit* före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det *inte* är sannolikt att makarna *har* haft samlag med varandra under *den* tid då barnet kan *ha tillkommit*.

Om mannen i äktenskapet skriftligen *godkänner någon annans* bekräftelse av faderskapet, *föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §, och 4 § har iakttagits i fråga om bekräftelsen,*

¹ Balken omtryckt 1995:974.

Senaste lydelse av rubriken närmast före 3 kap. 14 § 2005:434.

ej är barnets *fader*. Bekräftelsen *skall* dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av modern.

ska det därigenom anses fastställt att mannen i äktenskapet *inte* är barnets *far*. Bekräftelsen *ska* dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av modern.

3 §²

Om det inte är fråga om fall som avses i 1 § eller om rätten har meddelat förklaring enligt 2 § första stycket, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. I fall som avses i 9 § fastställs i stället föräldraskapet för en kvinna.

Om det inte är fråga om fall som avses i 1 § eller 9 § första stycket eller om rätten har meddelat förklaring enligt 2 § första stycket eller 9 a § första stycket, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. I fall som avses i 9 § andra stycket fastställs i stället föräldraskapet för en kvinna enligt tredje stycket i den paragrafen.

Faderskap eller föräldraskap fastställs dock inte om

1. modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,

2. modern vid behandlingen var en ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § lagen om genetisk integritet m.m., och

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Andra stycket hindrar inte att spermiedonatorn bekräftar faderskapet.

Lydelse enligt lagrådsremissen Ett starkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister   *Föreslagen lydelse*

4 §

En bekräftelse av faderskap görs skriftligen och ska bevitnas av två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet. Om barnet är myndigt, ska bekräftelsen i stället godkännas av barnet självt. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet.

En bekräftelse av faderskap till ett barn som inte har fyllt 18 år görs skriftligen vid ett personligt besök hos socialnämnden. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet. Socialnämnden får i enskilda fall medge undantag från kravet på

² Senaste lydelse 2018:1279.

personligt besök, om det finns särskilda skäl.

Bekräftelsen får göras även före barnets födelse.

Om det senare visar sig att den som har lämnat bekräftelsen inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

En bekräftelse av faderskap till ett myndigt barn görs skriftligen och ska bevittnas av två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av barnet självt.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

Trots 4 § första stycket får en bekräftelse av faderskap göras digitalt i ett särskilt system som tillhandahålls av den myndighet som regeringen bestämmer, om

1. modern och mannen är myndiga och folkbokförda i Sverige vid barnets födelse, och

2. barnet är folkbokfört i Sverige när bekräftelsen lämnas.

Bekräftelsen ska godkännas digitalt av modern.

Bekräftelsen ska lämnas av mannen och godkännas av modern senast 14 dagar efter barnets födelse.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om hur en digital bekräftelse ska göras.

4 b §

Om det visar sig att den som har lämnat en bekräftelse enligt 4 eller 4 a § inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

9 §³

Om modern är gift med en kvinna eller är registrerad partner vid barnets födelse, ska hennes make eller registrerade partner anses som barnets förälder. Detsamma gäller om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke av en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke av en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder. Detsamma gäller om en insemination eller befruktning utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Första stycket gäller även om inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Ett föräldraskap enligt denna paragraf fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

I fall som avses i andra stycket fastställs föräldraskapet genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

9 a §

Rätten ska förklara att en kvinna som ska anses som förälder till ett barn enligt 9 § första stycket inte är barnets förälder, om modern har genomgått en insemination eller

³ Senaste lydelse 2018:1279.

befruktning utanför kroppen, men förutsättningarna i 9 § andra stycket inte är uppfyllda, eller om modern inte har genomgått en sådan behandling.

Om en kvinna som ska anses som förälder till ett barn enligt 9 § första stycket skriftligen godkänner någon annans bekräftelse av faderskapet, föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §, och 4 § har iakttagits i fråga om bekräftelsen, ska det därigenom anses fastställt att kvinnan inte är barnets förälder. Bekräftelsen ska dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av modern.

10 §⁴

Om en man föder ett barn gäller 11–14 §§. Föder en kvinna ett barn gäller 13 och 14 §§ för en person som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 §, om den personen har ändrat könstillhörighet.

Om en man föder ett barn gäller 11–14 §§. Föder en kvinna ett barn gäller 11 a–11 d §§ för hennes make, om maken har ändrat könstillhörighet, och 13 och 14 §§ för en annan person om den personen uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § och har ändrat könstillhörighet.

11 a §

Om den som har fött barnet är gift med en man vid barnets födelse, ska mannen anses som far till barnet. Detsamma gäller om den som har fött barnet är änka eller änklings och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Om den som har fött barnet är gift med en kvinna vid barnets födelse, ska kvinnan anses som mor till barnet. Detsamma gäller om den som har fött barnet är änka eller änklings och barnet föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk

och i andra författningar sägs om far och faderskap.

11 b §

Rätten ska förklara att den som ska anses som far eller mor till ett barn enligt 11 a § inte är barnets far eller mor, om

1. det är utrett att den som har fött barnet har haft samlag med någon annan än maken under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget,

2. det på grund av barnets arvsanlag eller annan särskild omständighet kan hållas för visst att maken inte är far eller mor till barnet, eller

3. barnet har tillkommit före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det inte är sannolikt att makarna har haft samlag med varandra under den tid då barnet kan ha tillkommit.

Om den som har fött barnet har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen, gäller 11 c § i stället för denna paragraf.

11 c §

Rätten ska förklara att den som ska anses som far eller mor till ett barn enligt 11 a § inte är barnets far eller mor, om den som har fött barnet har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen men villkoren enligt 8 § inte är uppfyllda. Vid tillämpning av 8 § ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

11 d §

Om den som ska anses som far eller mor till ett barn enligt 11 a § skriftligen godkänner någon annans bekräftelse av faderskapet, föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §, och 4 § har iakttagits i fråga om bekräftelsen,

ska det därigenom anses fastställt att mannen eller kvinnan inte är far eller mor till barnet. Bekräftelsen ska dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av den som har fött barnet.

12 §⁵

Om det inte är fråga om fall som avses i 11 a § eller om rätten har meddelat förklaring enligt 11 b eller 11 c §, fastställs faderskapet eller moderskapet enligt 13 eller 14 §.

Om en man föder ett barn ska det inte fastställas något faderskap eller moderskap enligt 13 eller 14 §, om

1. mannen har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om han har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,

2. mannen vid behandlingen varken var gift, registrerad partner eller sambo, och

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Första stycket hindrar inte att spermiedonatorn bekräftar faderskapet eller moderskapet.

Andra stycket hindrar inte att spermiedonatorn bekräftar faderskapet eller moderskapet.

13 §⁶

En man som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som far till barnet.

Ett faderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas även i detta fall.

Vid tillämpningen av 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Ett faderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas även i detta fall.

Vid tillämpningen av 4, 4 a, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

14 §⁷

En kvinna som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som mor till barnet. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om far och faderskap.

⁵ Senaste lydelse 2018:1279.

⁶ Senaste lydelse 2018:1279.

⁷ Senaste lydelse 2018:1279.

Ett moderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant moderskap.

Vid tillämpningen av 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Ett moderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant moderskap.

Vid tillämpningen av 4, 4 a, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

2 kap.

1 §

Skall inte enligt 1 kap. 1 § en viss man anses som far till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige.

Om inte en viss man eller kvinna på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som far eller förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har sin hemvist i Sverige.

Om modern är myndig och folkbokförd i Sverige när barnet föds, inträder skyldigheten enligt första stycket först 15 dagar efter barnets födelse.

6 §

Socialnämnden bör verka för att blodundersökning äger rum beträffande modern, barnet och den som kan vara fader till barnet, om denne begär det eller anledning finns till antagande att modern haft samlag med mer än en man under tid då barnet kan vara avlat.

Socialnämnden bör verka för att en rättsgenetisk undersökning görs beträffande barnet, modern och den som kan vara far till barnet, om denne begär det eller om det finns anledning att anta att modern har haft samlag med mer än en man under den tid då barnet kan ha tillkommit.

Lydelse enligt lagrådsremissen Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister

Föreslagen lydelse

7 §

Socialnämnden får lägga ner en påbörjad utredning om faderskapet, om det

1. visar sig omöjligt att få de upplysningar som behövs för bedömning av faderskapsfrågan,

2. framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol,

3. har lämnats ett samtycke av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare enligt 4 kap. 8 § till adoption av barnet, eller

4. av särskilda skäl finns anledning att anta att en fortsatt utredning eller en rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Socialnämnden ska lägga ner en påbörjad faderskapsutredning om faderskapet inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 §.

Socialnämnden ska lägga ner en påbörjad faderskapsutredning om faderskapet inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 eller 12 §.

Socialnämndens beslut att lägga ner en påbörjad faderskapsutredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 a §⁸

Om det kan antas att en kvinna *skall* anses som förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, är socialnämnden skyldig att försöka utreda om sådant föräldraskap föreligger och, om så är fallet, se till att detta fastställs i stället för faderskapet.

Om det kan antas att en kvinna *ska* anses som förälder enligt 1 kap. 9 § *andra stycket* till ett barn som står under någons vårdnad och som har *sin* hemvist i Sverige, är socialnämnden skyldig att försöka utreda om sådant föräldraskap föreligger och, om så är fallet, se till att detta fastställs i stället för faderskapet.

Om modern är myndig och folkbokförd i Sverige när barnet föds, inträder skyldigheten enligt första stycket först 15 dagar efter barnets födelse.

Det som sägs i 2–5, 7 och 8 §§ om utredning av faderskap tillämpas också i fråga om föräldraskap för en kvinna.

9 §⁹

Om en viss man *enligt 1 kap. 1 §* ska anses som far till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, ska socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan *man* kan vara far till barnet eller *om en kvinna* ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 §.

Om en viss man *eller kvinna på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap* ska anses som far eller förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn som står under någons vårdnad och som har *sin* hemvist i Sverige, ska socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen *eller kvinnan* begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan kan

⁸ Senaste lydelse 2005:434.

⁹ Senaste lydelse 2016:17.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Vid utredning av en kvinnas föräldraskap tillämpas dock inte 6 §. Utredningen får läggas ner om det finns skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt. Utredningen ska läggas ner om faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 §.

Socialnämndens beslut att inte påbörja en utredning enligt denna paragraf eller att lägga ner en påbörjad utredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

3 kap.

1 §

Vill man som enligt 1 kap. 1 § skall anses som barns fader vinna förklaring enligt 1 kap. 2 § första stycket att han icke är fader till barnet, skall han väcka talan härom mot barnet eller, om barnet har avlidit, dess arvingar.

Är mannen död och har han inte varaktigt sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse bekräftat att barnet är hans, har den avlidnes maka och var och en som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter mannen rätt att väcka talan om att mannen ej är fader till barnet. Efterlämnar den avlidne förutom maka sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, har var och en av dem rätt att väcka talan under här angivna förutsättningar.

Rätt att väcka talan föreligger ej, om vid mannens död mer än ett år har förflutit från det att talan, som grundats på att mannen är fader till barnet, väckts mot honom och han fått del därav eller om mer än ett år har förflutit sedan anspråk på samma grund framställts mot mannens dödsbo.

vara far till barnet eller ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § andra stycket.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Vid utredning av en kvinnas föräldraskap tillämpas dock inte 6 §. Utredningen får läggas ner om det finns skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt. Utredningen ska läggas ner om faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 eller 12 §.

Vill en man som på grund av äktenskap ska anses som far till ett barn att rätten ska förklara att han inte är far till barnet, ska han väcka talan om detta mot barnet eller, om barnet har avlidit, barnets arvingar.

Om mannen är död och han inte varaktigt har sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse har bekräftat att barnet är hans, har den avlidnes make och var och en som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter mannen rätt att väcka talan om att mannen inte är far till barnet. Efterlämnar den avlidne förutom make sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, har var och en av dem rätt att väcka talan under samma förutsättningar.

Någon rätt att väcka talan finns inte, om det vid mannens död har gått mer än ett år från det att talan, som grundats på att mannen är far till barnet, har väckts mot honom och han har fått del därav eller om mer än ett år har gått sedan anspråk på samma grund har framställts mot mannens dödsbo.

2 §

Vill barn vinna förklaring enligt 1 kap. 2 § första stycket att viss man inte är dess fader, skall barnet väcka talan härom mot mannen eller, om han är död, hans arvingar. Efterlämnar mannen förutom maka sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, skall talan, såvitt angår dessa, riktas mot den eller dem som har den bästa arvsrätten efter mannen när talan väcks.

Vill ett barn att rätten ska förklara att en viss man som på grund av äktenskap ska anses som barnets far inte är det, ska barnet väcka talan om detta mot mannen eller, om han är död, hans arvingar. Om mannen förutom make efterlämnar sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, ska talan, när det gäller dem, riktas mot den eller dem som har den bästa arvsrätten efter mannen när talan väcks.

3 §

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Finns det inte någon annan behörig domstol, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Detsamma gäller talan enligt 1 kap. 4 § tredje stycket om att en faderskapsbekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den.

En talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Detsamma gäller en talan enligt 1 kap. 4 b § om att en faderskapsbekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den.

Förening av mål

Förening av mål vid talan om hävande av faderskap

13 §

Utän hinder av att viss man enligt 1 kap. 1 § skall anses som barns fader får, under förutsättning att talan som avses i 1 kap. 2 § första stycket har anhängiggjorts och ännu ej prövats, vid samma domstol väckas talan om fastställande av att annan man är barnets fader. Om så sker, skola målen handläggas i en rättegång.

Bifalles såväl talan om förklaring enligt 1 kap. 2 § första stycket som talan om fastställande av faderskapet och fullföljes talan beträffande den förstnämnda frågan, skall den högre rätten pröva också den andra frågan, även om talan ej har fullföljts i den delen.

Även om en viss man på grund av äktenskap ska anses som ett barns far får, under förutsättning att en talan om att mannen inte är barnets far har väckts och ännu inte prövats, talan om fastställande av att en annan man är barnets far väckas vid samma domstol. Målen ska då handläggas i en rättegång.

Bifalls talan i båda målen som avses i första stycket, ska vid prövning i högre rätt frågan om fastställande av faderskapet prövas, även om domen inte har överklagats i den delen.

**Mål om hävande av föräldraskap
enligt 1 kap. 9 §**

14 §

Vill en kvinna som på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn att rätten ska förklara att hon inte är förälder till barnet, ska hon väcka talan om detta mot barnet eller, om barnet har avlidit, barnets arvingar.

Om kvinnan är död och hon inte varaktigt har sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse har bekräftat att barnet är hennes, har den avlidnes make eller registrerade partner och var och en som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter kvinnan rätt att väcka talan om att kvinnan inte är förälder till barnet. Efterlämnar den avlidne förutom make eller registrerad partner sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, har var och en av dem rätt att väcka talan under samma förutsättningar.

Någon rätt att väcka talan finns inte, om det vid kvinnans död har gått mer än ett år från det att talan, som grundats på att kvinnan är förälder till barnet, har väckts mot henne och hon har fått del därav eller om mer än ett år har gått sedan anspråk på samma grund har framställts mot kvinnans dödsbo.

15 §

Vill ett barn att rätten ska förklara att en viss kvinna som på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § inte är det, ska barnet väcka talan om detta mot kvinnan eller, om hon är död, hennes arvingar. Om kvinnan förutom make eller registrerad partner efterlämnar sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, ska talan, när det gäller dem, riktas

mot den eller dem som har den bästa arvsrätten efter kvinnan när talan väcks.

16 §

En talan som avses i 14 eller 15 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Detsamma gäller en talan enligt 1 kap. 4 b § om att en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat den.

17 §

Om en part i ett mål som avses i 14 eller 15 § är underårig, får förmyndaren eller en god man, om en sådan ska förordnas enligt 11 kap., föra partens talan.

Modern ska höras i målet, om det kan ske.

Lydelse enligt lagrådsremissen Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister

Föreslagen lydelse

Mål om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

14 §

En talan om att en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som ska ta upp en tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

18 §

En talan om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § väcks av barnet. I fall som avses i 2 kap. 8 a § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. En talan får vidare alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för

barnet. Det som sägs i 6–13 §§ om fastställande av faderskap tillämpas också i fråga om fastställande av föräldraskap.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förening av mål vid talan om hävande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

19 §

Även om en viss kvinna på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som ett barns förälder enligt 1 kap. 9 § får, under förutsättning att en talan om att kvinnan inte är barnets förälder har väckts och ännu inte prövats, talan om fastställande av att någon annan är far till barnet eller ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § andra stycket väckas vid samma domstol. Målen ska då handläggas i en rättegång.

Bifalls talan i båda målen som avses i första stycket, ska vid prövning i högre rätt frågan om fastställande av faderskapet eller föräldraskapet prövas, även om domen inte har överklagats i den delen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.
  2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för en bekräftelse av föräldraskap till ett barn som har fötts före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap¹

dels att nuvarande 1–3 §§ ska betecknas 2–7 §§,

dels att rubriken till lagen och de nya 2–7 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 1 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

Lag om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap

1 §

I mål om förklaring att en viss man inte är far eller om fastställande av faderskap kan rätten på yrkande av någon av parterna eller när det annars behövs förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet kan avse modern och barnet samt, i mål om förklaring att en viss man inte är far, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, man mot vilken talan förs. Finns det anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat, får förordnandet avse också denne.

1 §

I denna lag finns bestämmelser om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken.

En sådan undersökning får endast innefatta provtagning som kan ske utan nämnvärt men.

2 §²

I mål om förklaring att en viss man som på grund av äktenskap ska anses som far till ett barn inte är det eller om fastställande av faderskap får rätten på begäran av någon av parterna eller när det annars behövs besluta om en rättsgenetisk undersökning. Beslutet får avse barnet, modern samt, i mål om förklaring att en viss man inte är far, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, den man mot vilken talan förs. Om det finns anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit, får beslutet avse också honom. Innan ett beslut enligt detta stycke meddelas, ska den som

¹ Lagen omtryckt 1982:1060.

Senaste lydelse av lagens rubrik 1976:620.

² Senaste lydelse av tidigare 1 § 1985:369.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

beslutet skulle avse ges tillfälle att yttra sig.

Om den man som talan om fastställande av faderskap avser är avliden, får rätten besluta att en rättsgenetisk undersökning ska göras med hjälp av humanbiologisk vävnad från den avlidne. Ett sådant beslut får meddelas endast om det finns anledning att anta att mannen har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit och skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär i förhållande till den frid som bör tillkomma den avlidne eller för något annat motstående intresse.

Ett beslut om rättsgenetisk undersökning enligt andra stycket får överklagas särskilt. Beslutet får dock verkställas omedelbart, om inte annat beslutas av högre rätt.

1 a §

Sedan ett faderskap har fastställts genom bekräftelse eller genom dom som har vunnit laga kraft, kan rätten förordna om en sådan undersökning som avses i 1 §, om det först efter bekräftelsen eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat. Förordnandet kan avse den som har fastställts vara far, modern, barnet eller den andre mannen.

Har faderskapet fastställts genom bekräftelse, kan förordnande enligt första stycket meddelas i mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i målet. Har någon talan inte väckts om att bekräftelsen

3 §³

Har ett faderskap fastställts genom bekräftelse eller dom som har fått laga kraft, får rätten besluta om en rättsgenetisk undersökning, om det efter bekräftelsen eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning att anta att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit. Beslutet får avse barnet, modern, den man som har fastställts vara far och den andre mannen.

Om faderskapet har fastställts genom bekräftelse, får ett beslut enligt första stycket meddelas i mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. Ett sådant beslut får begäras av någon av parterna i målet. Om en talan om att bekräftelsen saknar verkan inte

³ Senaste lydelse av tidigare 1 a § 1996:254.

saknar verkan, prövas frågan om förordnande enligt första stycket enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan.

Har faderskapet fastställts genom dom som har vunnit laga kraft, prövas frågan om förordnande enligt första stycket enligt lagen om domstolsärenden. Ett sådant förordnande kan begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

Innan förordnande enligt första stycket meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

1 b §

Beslut om förordnande enligt 1 a § i ett ärende som avses i lagen (1996:242) om domstolsärenden får överklagas särskilt. Sedan utlåtande över undersökningen har avgetts eller frågan om undersökning har förfallit, får ärendet avskrivas.

Ärenden om förordnande enligt 1 a § tas upp av rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, av den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Finns det inte någon annan behörig domstol, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

2 §

Rätten kan vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 eller 1 a § att med intyg av behörig sakkunnig visa att sådant blodprov som behövs för blodundersökning har tagits på honom eller henne eller att han eller hon har undergått annan undersökning rörande ärftliga

har väckts, prövas frågan om beslut enligt första stycket enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant beslut får begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan.

Om faderskapet har fastställts genom dom som har fått laga kraft, prövas frågan om beslut enligt första stycket enligt lagen om domstolsärenden. Ett sådant beslut får begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

Innan ett beslut enligt första stycket meddelas, ska den som beslutet skulle avse ges tillfälle att yttra sig.

4 §⁴

Ett beslut om rättsgenetisk undersökning i ett ärende som enligt 3 § handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden får överklagas särskilt. Ärendet får avskrivas när ett utlåtande över undersökningen har avgetts eller frågan om undersökning har förfallit.

Ett ärende som avses i första stycket tas upp av rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, av den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

5 §⁵

Rätten får vid vite förelägga den som ett beslut om rättsgenetisk undersökning avser att med intyg från en behörig inrättning visa att ett sådant prov som behövs för undersökningen har tagits på honom eller henne. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska i

⁴ Senaste lydelse av tidigare 1 b § 1996:254. Tidigare 4 § upphävd genom 1996:1629.

⁵ Tidigare 5 § upphävd genom 1996:1629.

egenskaper. I fråga om barn som inte har fyllt arton år skall föreläggandet ges barnets vårdnadshavare.

2 a §

Följs inte ett föreläggande vid vite enligt 2 §, kan rätten i stället för att förelägga nytt vite besluta om biträde av Polismyndigheten för att undersökningen ska komma till stånd.

I fråga om barn som inte har fyllt arton år får beslut om biträde av Polismyndigheten meddelas endast om det finns särskilda skäl. Sådant biträde får inte lämnas om det finns risk, som inte är ringa, för att barnet ska ta skada av detta.

Om kostnad för biträde av Polismyndigheten har betalats av allmänna medel, ska den som har varit föremål för biträdet betala tillbaka kostnaden till staten. I fråga om barn som inte har fyllt arton år ska betalningsskyldigheten i stället fullgöras av barnets vårdnadshavare.

3 §

Har rätten förordnat om undersökning enligt denna lag, skall kostnad för att ta blodprov, kostnad för blodundersökning samt skälig ersättning för annan undersökning betalas av allmänna medel.

Har undersökningen utförts på anmodan av socialnämnd skall nämnden betala de kostnader som anges i första stycket.

stället barnets vårdnadshavare föreläggas.

6 §⁶

Om ett föreläggande vid vite enligt 5 § inte följs, får rätten i stället för att besluta ett nytt sådant föreläggande besluta om biträde av Polismyndigheten för att provtagningen ska komma till stånd.

I fråga om barn som inte har fyllt 18 år får beslut om biträde av Polismyndigheten meddelas endast om det finns särskilda skäl. Sådant biträde får inte lämnas om det finns risk för att barnet ska ta skada av det.

Om kostnaden för biträde av Polismyndigheten har betalats av allmänna medel, ska den som har varit föremål för biträdet betala tillbaka kostnaden till staten. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska betalningsskyldigheten i stället fullgöras av barnets vårdnadshavare. Det belopp som ska betalas tillbaka får sättas ned helt eller delvis, om det finns särskilda skäl.

7 §⁷

Kostnaden för provtagning och undersökning av prov som sker efter beslut av rätten enligt denna lag eller på initiativ av socialnämnden enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken ska betalas av staten.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2. För en undersökning av prov som har utförts före ikraftträdandet gäller 3 § i lydelsen före den 1 januari 2022 i stället för den nya bestämmelsen i 7 §.

⁶ Senaste lydelse av tidigare 2 a § 2014:606.

Tidigare 6 § upphävd genom 1996:1629.

⁷ Senaste lydelse av tidigare 3 § 1996:1629.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade i mars 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över delar av föräldrabalkens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap. I uppdraget ingick även att göra en översyn av de författningar som handlar om rättsgenetiska undersökningar vid utredning av faderskap. Syftet var att – med utgångspunkt i principen om barnets bästa – åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering.

Utredningen om faderskap och föräldraskap överlämnade i augusti 2018 betänkandet *Nya regler om faderskap och föräldraskap* (SOU 2018:68). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstifningsärendet (Ju2018/04106). Synpunkter på utkast till lagförslag om bekräftelse av föräldraskap har under ärendets beredning inhämtats från Sveriges Kommuner och Regioner.

I april 2019 tillkännagav riksdagen för regeringen att regeringen bör prioritera den fortsatta beredningen av utredningens förslag om moderniseringar av regelverket för bekräftelse av faderskap för ogifta, så att lagändringar kan träda i kraft så snart som möjligt. I sammanhanget anfördes att regeringen samtidigt bör överväga vissa ytterligare moderniseringar av reglerna. I den delen ansåg riksdagen att regeringen närmare bör överväga om en möjlighet att lämna en elektronisk bekräftelse före barnets födelse bör införas, trots att utredningen inte föreslår det (bet. 2018/19:CU7 punkt 7, rskr. 2018/19:180).

4 Nya regler om presumerat föräldraskap

4.1 En könsneutral föräldraskapspresumtion

Regeringens förslag: Föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska presumeras för en kvinna som är gift eller registrerad partner med modern.

Ett faderskap eller moderskap ska presumeras för en make som inte har fött barnet, när någon av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

Presumtionerna ska gälla även när den make eller registrerade partner som inte har fött barnet har avlidit och barnet föds inom sådan tid efter hans eller hennes död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Det ska göras vissa anpassningar i föräldrabalken till följd av att nya föräldraskapspresumtioner införs.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens. Utredningen föreslår dock ingen justering av hänvisningar till faderskapspresumtionen i 2 kap. 1 och 9 §§ föräldrabalken. Utredningen föreslår inte heller någon

ändring av 1 kap. 12 § föräldrabalken med anledning av att det införs nya presumtioner för fall då en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Barnombudsmannen* konstaterar att utredningen har ett barnrättsperspektiv i sina förslag och anser att förslaget om fler presumtionsregler leder till ökad likabehandling. Även *Diskrimineringsombudsmannen* ser mycket positivt på att nuvarande särbehandling av samkönade respektive olikkönade par upphör. Förslaget välkomnas också av bl.a. *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*.

Några av de remissinstanser som är positiva till förslaget lyfter samtidigt fram vissa risker och problem. Enligt *Familjerättssociomerns Riksförening* finns det risk för att en föräldraskapspresumtion vid assisterad befruktning i fråga om samkönade par sker på bekostnad av barns rätt till vetskap om sitt ursprung. Barns frågor kring detta kommer inte att kunna besvaras utifrån kommunens dokument, utan avgörande för barnets rätt till sin historia och bakgrund blir hur föräldrarna axlar ansvaret för att ge barnet kunskap om dess ursprung. Liknande synpunkter framförs av *Helsingborgs kommun*. Även *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* berör detta, men anser att barnets rätt till kännedom om sitt ursprung får anses tillgodosett på ett godtagbart sätt genom de regler som finns på området, bl.a. om att det ska finnas en anteckning om donatorn i en särskild journal. Risker för att de nya föräldraskapspresumtionerna leder till att föräldraskap registreras, trots att det inte finns förutsättningar för ett rättsligt föräldraskap, och att dessa föräldraskap senare hävs tas upp av bl.a. *Svenska kyrkan*, *RFSU*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* och *Sveriges advokatsamfund*. Advokatsamfundet anser att det bör införas en möjlighet för samkönade makar att under graviditeten anmäla att moderns make inte är rättslig förälder för att undvika en ”felaktig” presumtion. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* och *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att barnperspektivet behöver beaktas ytterligare i det fortsatta arbetet.

Västerås kommun anser att förslaget innebär att barnets rätt att få kännedom om sitt genetiska ursprung åsidosätts till förmån för ett vuxenperspektiv och kan därför inte ställa sig bakom det. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* framför att även om det kan anses som vällovt och önskvärt att stärka likabehandling och göra det ”enklare” att bli förälder och få föräldraskap registrerat finns det i dag stora risker för oförutsedda konsekvenser, inte minst ur barns perspektiv. När föräldraskap numera inte på samma sätt kopplas till genetik och hävningsmöjligheterna utökats, eller i vart fall luckrats upp, finns det en risk för att barn kommer att stå utan föräldrar. Enligt fakultetsnämnden läks detta inte av att barn har rätt till kännedom om sitt ursprung och en fråga som väcks är hur regleringen därmed förhåller sig till artikel 7 i barnkonventionen och principen om barnets bästa. Vidare är det enligt fakultetsnämnden ett stort problem att regleringen i föräldrabalken efter alla förändringar som har gjorts på senare tid blivit i det närmaste omöjlig att begripa och överblicka, särskilt som det handlar om en reglering som har så stora rättsverkningar för föräldrar och barn.

Även flera andra remissinstanser, däribland *Göta hovrätt*, *Svea hovrätt* och *Stockholms tingsrätt*, påtalar att regelverket är svåröverskådligt och i behov av en översyn. Vissa av dessa remissinstanser, bl.a. Svea hovrätt, RFSL, RFSU och *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet*, anser att regelverket bör vara mer eller helt könsneutralt. RFSL och RFSU är särskilt kritiska till särlagstiftningen för personer som har ändrat könstillhörighet och pekar på att terminologin i folkbokföringen kan röja en persons transbakgrund, vilket kan vara oförenligt med rätten till skydd för privatlivet enligt artikel 8 i Europakonventionen. I ett gemensamt yttrande framför även ett antal *antidiskrimineringsbyråer* att det finns behov av att revidera föräldrabalken för att åstadkomma en tydlig, könsneutral och jämlik reglering.

Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet anser att presumtionsreglerna orsakar problem och att det kan ifrågasättas om de är ändamålsenliga. Liknande synpunkter framförs av *RFSU*, som anser att det bör utredas om presumptionen har spelat ut sin roll alternativt om presumptionen bör utvidgas till att även gälla sambor. Även *Föreningen PappaBarn* (numera Föreningen Vårdnad Boende Umgänge i Sverige) anser att faderskaps- och föräldraskapspresumtionen bör utvidgas till att gälla även sambor och att gemensam vårdnad bör gälla vid tillämpningen av en sådan utvidgad presumtion. *Lidingö kommun* anser att det finns behov av att se över delegationsförbudet som gäller för beslut om nedläggning av utredning om faderskap.

Skälen för regeringens förslag

Fler föräldraskapspresumtioner bör införas...

Föräldraskapet har stor betydelse för både barn och föräldrar. Förutom det familjerättsliga band som föräldraskapet knyter mellan barn och förälder är olika rättigheter och skyldigheter knutna till det rättsliga föräldraskapet, bl.a. rätten till arv och skyldigheten att betala underhåll till ett barn. Även reglerna om vårdnaden om ett barn knyter an till det rättsliga föräldraskapet. Föräldraskapets betydelse återspeglas även i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som båda gäller som lag i Sverige. Enligt Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Barnkonventionen tillerkänner barnet olika rättigheter, bl.a. rätten att inte diskrimineras och rätten att, så långt det är möjligt, få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad. Mot den bakgrunden är det angeläget att reglerna om när och hur ett rättsligt föräldraskap etableras för den förälder som inte har fött barnet är ändamålsenliga, rättssäkra och utformade så att ett korrekt föräldraskap kan etableras så tidigt som möjligt. En utgångspunkt är vidare att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska vara jämlik och inte utan tungt vägande skäl skilja på personer beroende på sexuell läggning eller kön. Det är viktigt att regleringen – med utgångspunkt i barnets bästa – fortsätter att utvecklas i takt med samhället i övrigt och återspeglar att familjekonstellationer kan se olika ut.

Om modern är gift med en man när ett barn föds, anses mannen i äktenskapet vara far till barnet. Faderskapet följer då direkt av lag enligt den s.k.

faderskapspresumtionen (1 kap. 1 § föräldrabalken). Presumtionen gäller även om modern har gift sig under graviditeten eller om hon nyligen blivit änka och barnet har fötts inom sådan tid efter mannens död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan. Den gäller också när barnet har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen (assisterad befruktning), även om behandlingen har genomförts med donerade spermier (se prop. 1984/85:2 s. 13 och 19). Om det inte finns någon man som ska presumeras vara far till barnet, ska faderskapet fastställas genom en bekräftelse eller en dom.

Någon motsvarighet till faderskapspresumtionen finns inte när det gäller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § för en kvinna som är gift eller registrerad partner med modern. Ett sådant föräldraskap måste alltid fastställas genom en bekräftelse eller en dom. Förutsättningarna för att fastställa föräldraskapet för den make eller partner som inte har fött barnet är i dessa fall desamma som när ett faderskap behöver fastställas vid assisterad befruktning med donerade spermier. Det innebär att ett fastställande av föräldraskapet kan ske om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen med samtycke av en kvinna som var hennes make eller registrerade partner och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen. Vidare krävs att behandlingen har genomförts inom svensk hälso- och sjukvård eller på en behörig inrättning i utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Om barnet har tillkommit genom en heminsemination eller om donatorn är anonym, finns inte förutsättningar för att fastställa föräldraskapet. I sådana fall gäller att den genetiske fadern i stället ska fastställas som far till barnet och att den tilltänkta föräldern behöver genomföra en adoption för att bli rättslig förälder.

När två personer får barn och någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet kan barnet – beroende på omständigheterna – ha tillkommit genom samlag eller assisterad befruktning. Sedan den 1 januari 2019 finns det särskilda bestämmelser i föräldrabalken om föräldraskap som gäller om en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 10–14 §§). Bestämmelserna innebär bl.a. att en man som föder ett barn ska anses som far till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om mor och moderskap (1 kap. 11 §). Vidare gäller att en kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make, ska anses som mor till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om far och faderskap (1 kap. 14 §). Faderskap eller moderskap för den make som inte har fött barnet ska fastställas genom en bekräftelse eller en dom, om någon av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 13 § andra stycket och 1 kap. 14 § andra stycket). Faderskapspresumtionen tillämpas alltså inte i dessa fall, inte ens när den make som inte har fött barnet har bidragit med sina spermier till barnets tillkomst, och det finns inte heller någon motsvarande ”moderskapspresumtion”.

Utredningen föreslår att föräldraskapspresumtioner motsvarande faderskapspresumtionen ska införas för samkönade kvinnliga par och för gifta föräldrar när en eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet. Enligt utredningen finns det inte tungt vägande skäl för att upprätthålla den skillnad som finns i dag. En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker

eller har inga invändningar mot förslaget. Några av dem lyfter dock fram att det finns en risk för att en föräldraskapspresumtion vid assisterad befruktning sker på bekostnad av barns rätt till vetskap om sitt ursprung och en ökad risk för att föräldraskap sedermera hävs.

Faderskapspresumtionen bygger på tanken att den i de flesta fall anger den genetiske fadern som barnets rättsliga far. Det förhållandet att en genetisk koppling till barnet inte kan antas i samma utsträckning har ansetts utgöra ett skäl för att inte låta fler fall omfattas av en föräldraskapspresumtion (se bl.a. prop. 2017/18:155 s. 60). Att det saknas en genetisk koppling mellan barnet och den som fastställs som rättslig förälder är dock, som utredningen konstaterar, inget nytt inom föräldraskapsrätten. Vid assisterad befruktning är grunden för såväl faderskap som annat föräldraskap inte den genetiska kopplingen till barnet utan det samtycke som moderns make eller sambo har lämnat till behandlingen (1 kap. 8, 9, 13 och 14 §§ föräldrabalken). Vidare gäller faderskapspresumtionen även om barnet har tillkommit vid en assisterad befruktning med donerade spermier och det därmed saknas en genetisk koppling till barnet. Med hänsyn till detta kan bristen på genetisk koppling mellan barnet och den tilltänkta föräldern inte i sig anses utgöra ett skäl mot att införa de föreslagna föräldraskapspresumtionerna.

Innebörden av en föräldraskapspresumtion är att föräldraskapet följer av lag och inte behöver fastställas genom en bekräftelse eller en dom. Om de föreslagna föräldraskapspresumtionerna införs, kommer det alltså inte per automatik att ske en myndighetskontroll av om förutsättningarna för ett rättsligt föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade spermier är uppfyllda. I dag sker en sådan kontroll av socialnämnd eller domstol i samband med en fastställelse av föräldraskapet. Som utredningen och några remissinstanser, bl.a. *Svenska kyrkan* och *RFSU*, uppmärksammar finns det en risk för att föräldrarna låter föräldraskapet vara registrerat i enlighet med presumtionen trots att förutsättningar för föräldraskap saknas, t.ex. om barnet har tillkommit genom heminsemination eller genom en assisterad befruktning utomlands med anonym donator. Som Svenska kyrkan påpekar kan detta framkomma i ett senare skede, t.ex. vid en tvist i samband med en separation eller ett dödsfall, och föräldraskapet kan då komma att hävas. Det kan konstateras att en sådan risk för framtida hävning finns i dag när det gäller faderskap som följer av faderskapspresumtionen. I jämförelse uppkommer visserligen faderskap i undantagsfall efter assisterad befruktning med donerade spermier medan en sådan behandling alltid är en förutsättning för ett samkönat kvinnligt par som vill få barn (med undantag för situationen att en av dem har ändrat könstillhörighet från man till kvinna). Sannolikheten för att ett barn har tillkommit efter heminsemination eller assisterad befruktning med anonym donator kan alltså sägas vara större för dessa par än för olikkönade par. Samtidigt kan ett presumerat faderskap till ett barn som inte har tillkommit genom assisterad befruktning också hävas om barnet i själva verket har tillkommit genom samlag med en annan man. Som framgår av avsnitt 4.2 är frågan om huruvida utrymmet att häva ett föräldraskap ska begränsas just nu föremål för en översyn. Mot den bakgrunden anser regeringen, i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser, att risken för en framtida hävning av föräldraskapet inte utgör ett tillräckligt skäl mot att införa de föreslagna föräldraskapspresumtionerna.

När det gäller rätten för ett barn att få kännedom om sitt ursprung anser regeringen, till skillnad från *Västerås kommun*, att införandet av de föreslagna föräldraskapspresumtionerna inte åsidosätter denna rätt. Visserligen innebär införandet av presumtionerna att det inte längre kommer att finnas dokumentation hos kommuner och domstolar i och med att något föräldraskap inte behöver fastställas. Som utredningen och *SKR* konstaterar får barnets rätt till kännedom om sitt ursprung dock anses tillgodosedd genom nuvarande regler om att det ska finnas en anteckning om donatorn i en särskild journal och att socialnämnden är skyldig att hjälpa barnet att ta reda på om det finns uppgifter antecknade i en sådan journal. Sedan den 1 januari 2019 gäller även att ett barn som har tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade könsceller har rätt att av sina föräldrar få veta det. Föräldrarna ska så snart det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon har tillkommit genom en sådan behandling (1 kap. 15 § föräldrabalken). Vikten av att alla barn har möjlighet att få kännedom om sitt ursprung är inte heller en fråga som specifikt riktar sig till samkönade par. För ett samkönat kvinnligt par som får barn, eller ett samkönat par där en eller båda av makarna har ändrat könstillhörighet, är det i praktiken inte ett alternativ att försöka hemlighålla en assisterad befruktning för barnet. För ett olikkönat par kan det däremot vara möjligt att undvika att berätta för barnet att han eller hon har tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade spermier eller efter att modern haft samlag med en annan man. Som utredningen konstaterar bör barnets rätt att få kännedom om en donators identitet inte vara beroende av om modern är gift med en man eller en kvinna.

Regeringen bedömer, i likhet med *Barnombudsmannen*, att införandet av de föreslagna föräldraskapspresumtionerna är i linje med barnkonventionen. Som flera remissinstanser, bl.a. *Göteborgs kommun*, *Skatteverket* och *Stockholms kommun*, påpekar innebär förslaget att barnets rättigheter stärks i och med att alla barn med gifta föräldrar behandlas lika och fler barn kan få två rättsliga föräldrar redan från födelsen. Förslaget innebär även att den föräldraskapsrättsliga regleringen blir mer jämlik eftersom den inte skiljer på personer beroende på sexuell läggning eller kön.

Sammantaget anser regeringen att det bör införas en presumtion för föräldraskap för den kvinna som är gift eller registrerad partner med modern och presumtioner för faderskap och moderskap för den make som inte har fött barnet när en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

Sveriges advokatsamfund anser att det bör finnas en möjlighet för samkönade makar att i förväg anmäla att moderns make inte är rättslig förälder för att makarna ska kunna undvika att först behöva häva ett föräldraskap innan en adoption kan genomföras. Någon sådan möjlighet att undvika tillämpning av faderskapspresumtionen finns inte för olikkönade par och regeringen anser inte att det finns skäl att införa en sådan möjlighet för samkönade par.

Det har inte ingått i utredningens uppdrag att överväga en ordning där föräldraskap aldrig presumeras. Den frågan kan därför inte övervägas i detta lagstiftningsärendet. Det är inte heller möjligt att överväga frågan om en föräldraskapspresumtion även för sambor, vilket *RFSU* och *Föreningen PappaBarn* (numera Föreningen Vårdnad Boende Umgänge i Sverige)

efterfrågar. Som framgår av avsnitt 5.2 föreslår regeringen dock vissa lagändringar i syfte att förenkla processen för bekräftelse av föräldraskap för ogifta föräldrar.

...som bör utformas på motsvarande sätt som faderskapspresumtionen

Regeringen delar utredningens bedömning att de nya föräldraskapspresumtionerna bör utformas på motsvarande sätt som faderskapspresumtionen. Det innebär att när modern vid barnets födelse är gift eller registrerad partner med en kvinna, ska moderns make eller registrerade partner anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken. I fråga om ett gift par där en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet ska den förälder som inte har fött barnet, beroende på omständigheterna, anses som mor eller far.

Liksom när det gäller faderskapspresumtionen är det lämpligt att presumtionerna gäller även när den make eller registrerade partner som inte har fött barnet har avlidit inom en sådan tid före barnets födelse att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Regler med denna innebörd föreslås i 1 kap. föräldrabalken. Regeringen är medveten om att de successiva ändringar som har gjorts i föräldrabalken för att anpassa regleringen till olika sätt att bilda familj samtidigt har gjort den svåröverskådlig. Behovet av en översyn framhölls av Lagrådet i samband med att regleringen senast ändrades (se prop. 2017/18:155 s. 147). Regeringen har därför nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att se över utformningen av föräldrabalkens regler om föräldraskap och ta ställning till hur de kan utformas för att bli mer överskådliga, enhetliga, heltäckande, könsneutrala och inkluderande samt enklare att tillämpa. Syftet är att – med utgångspunkt i barnets bästa – åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering (dir. 2020:132). Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2022. Regeringen har alltså tagit initiativ till en sådan bred översyn som efterfrågas av många remissinstanser, bl.a. *Göta hovrätt*, *RFSL* och *RFSU*. De förslag som regeringen nu lämnar är angelägna och det är därför inte lämpligt att invänta resultatet av den pågående översynen. De föreslagna lagändringarna bör mot den bakgrunden, till skillnad från vad bl.a. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* föreslår, följa föräldrabalkens befintliga struktur och terminologi. Det gäller även de särskilda regler som tillämpas om en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet. Enligt *RFSL* och *RFSU* medför dessa regler att terminologin i folkbokföringen kan röja en persons transbakgrund. Som regeringen konstaterade när reglerna infördes kan situationen att ett barn har två mödrar eller två fäder även förekomma vid adoption och behöver därför inte innebära att en persons transbakgrund kommer att röjas (se prop. 2017/18:155 s. 58).

Att lagändringarna förs in i den befintliga strukturen i 1–3 kap. föräldrabalken innebär att vissa rubriker i balken inte helt kommer att återspegla kapitlets eller paragrafens innehåll. Så är dock fallet redan i dag (jfr prop. 2004/05:137 s. 55) och det pågår en översyn av regleringen. Mot den bakgrunden bedöms det inte ändamålsenligt att nu föreslå några rubrikändringar.

De nya föräldraskapspresumtionerna föranleder några följdändringar

Enligt föräldrabalken ska ett faderskap som följer av faderskapspresumtionen inte fastställas genom en bekräftelse eller en dom (1 kap. 3 §). I sådant fall har socialnämnden inte heller någon utredningsskyldighet (2 kap. 1 §). Socialnämnden kan dock, under vissa förutsättningar, utreda ett faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § på begäran av en vårdnadshavare eller den som har presumerats vara barnets far (2 kap. 9 §). Detta bör, i enlighet med utredningens förslag, gälla även för de nya föräldraskapspresumtioner som nu föreslås. Bestämmelser med denna innebörd föreslås.

Utanför 1 kap. föräldrabalken finns inte särskilda regler för den som är far eller mor till ett barn enligt de särskilda regler som gäller om en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet. Det som i andra kapitel i föräldrabalken och i andra författningar gäller för den som är far eller mor till ett barn ska gälla även för dem, med den modifikation att en man som föder barn omfattas av det som sägs om mor och moderskap och att en kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning, omfattas av det som sägs om far och faderskap. Utredningen bedömer att de nya presumtioner som ska gälla för det fall någon av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet inte kräver några följdändringar för att det som gäller för den som presumeras vara far till ett barn enligt faderskapspresumtionen ska gälla även för dessa fall. Regeringen delar i princip den bedömningen, men anser att hänvisningar till faderskapspresumtionen i 2 kap. 1 och 9 §§ bör justeras för att tydliggöra detta (se avsnitt 4.2 beträffande motsvarande ändringar i 3 kap. föräldrabalken). Av samma skäl bör det i 2 kap. 9 § läggas till en hänvisning till 1 kap. 12 § för att tydliggöra att en utredning ska läggas ner om en man har fött barn efter att ha genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt reglerna om assisterad befruktning för ensamstående kvinnor. Motsvarande tillägg, som av förbiseende inte gjordes när 1 kap. 12 § infördes, bör göras i 2 kap. 7 §.

Det är inte möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga den fråga om delegation som *Lidingö kommun* tar upp.

4.2 Hävande av ett presumerat föräldraskap

Regeringens förslag: Det ska införas regler som innebär att förutsättningarna för att häva ett presumerat föräldraskap blir desamma för alla föräldraskapspresumtioner.

Med anledning av de nya föräldraskapspresumtionerna ska det införas processuella bestämmelser om bl.a. talerätt och behörig domstol, som motsvarar dem som gäller i fråga om faderskapspresumtion.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår ingen uttrycklig bestämmelse som tar sikte på hävande av ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken på den grunden att barnet har tillkommit genom samlag. Utredningen föreslår inte heller bestämmelser om att ett presumerat faderskap ska kunna hävas om en kvinna bekräftar föräldraskapet eller moderskapet till barnet eller att ett

föräldraskap enligt 1 kap. 9 § ska kunna hävas om en annan kvinna bekräftar moderskapet till barnet. Vidare föreslår utredningen inga följdändringar i 3 kap. 1, 2 och 13 §§ föräldraskapen och inte heller någon uttrycklig bestämmelse om förening av mål vid talan om hävande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. Flera remissinstanser, bl.a. *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* och *Svenska kyrkan*, pekar dock på risken för att fler föräldraskap blir felaktigt presumerade utan att människor förstår de allvarliga konsekvenser som kan följa, och framhåller vikten av omfattande och tydliga informationsinsatser. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet och Svenska kyrkan anser att de omfattande möjligheter som finns att häva olika föräldraskap kan ifrågasättas ur ett barnrättsperspektiv och att en översyn av regleringen är angelägen. Behovet av en översyn tas även upp av ett antal *antidiskrimineringsbyråer*.

Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL) anser att det förhållandet att ett barn har tillkommit genom heminsemination eller assisterad befruktning med okänd donator inte bör utgöra grund för att häva ett föräldraskap, varför förslaget inte bör genomföras i denna del och motsvarande grund för hävande av faderskap tas bort. Enligt RFSL kommer andelen presumerade föräldraskap som riskerar att hävas vara större för samkönade par och andra hbtq-par som behöver donerade könsceller för att kunna få barn, vilket innebär att barn till olikkönade par får tryggare rättsliga familjeband än barn till samkönade föräldrar. I fråga om rätten för barnet att få kännedom om sitt ursprung anser RFSL att det vore fördelaktigt med en lösning där genetisk koppling till barnet kan utredas och dokumenteras utan att det automatiskt kopplas till rättsligt föräldraskap. Även antidiskrimineringsbyråerna anser att det bör övervägas att göra det möjligt att avtala om föräldraskap och skapa andra privata lösningar där en donator registreras, men där det framgår att rättsligt föräldraskap inte är aktuellt.

Sveriges advokatsamfund och *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* pekar på att utredningens förslag saknar en tydlig grund för hävande av ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldraskapen om barnet har tillkommit genom samlag. Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet anser att det finns ytterligare behov av justeringar för att regleringen ska vara konsekvent, bl.a. när det gäller de föreslagna bestämmelserna om hävande genom att en presumerad förälder godkänner någon annans bekräftelse av föräldraskapet.

Skellefteå kommun anser att Skellefteå tingsrätt bör vara reservforum då Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ligger i Skellefteå och det är i linje med ambitionen att utlokalisera fler statliga arbetstillfällen till andra orter än storstäderna.

Skälen för regeringens förslag

Reglerna om hävande av ett presumerat föräldraskap bör vara enhetliga

Ett faderskap som baseras på faderskapspresumtionen kan hävas under vissa förutsättningar. Om barnet har tillkommit genom samlag, kan faderskapet hävas bl.a. om det är utrett att modern har haft samlag med en annan man under den tid då barnet kan ha avlats och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har avlats av den andre mannen (1 kap. 2 § föräldrabalken). För det fall barnet har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen (assisterad befruktning), kan faderskapet hävas om maken inte har lämnat sitt samtycke till behandlingen, om han inte var kvinnans sambo eller make vid behandlingen eller om det inte är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen (se 1 kap. 8 § första stycket föräldrabalken och prop. 1984/85:2 s. 19). Om donerade spermier har använts, gäller sedan den 1 januari 2019 att faderskapet även kan hävas om barnet har tillkommit genom heminsemination eller – om den assisterade befruktningen har genomförts utomlands – behandlingen inte har genomförts vid en behörig inrättning eller det inte finns någon rätt för barnet att ta del av uppgifter om spermiedonatoren (prop. 2017/18:155 s. 51 f.).

Ett presumerat faderskap kan också hävas genom att mannen i äkten-skapet godkänner en annan mans bekräftelse av faderskapet (1 kap. 2 § föräldrabalken).

Ett samkönat kvinnligt par som vill genomföra en assisterad befruktning måste alltid använda donerade spermier (om någon av dem kan bidra med spermier på grund av att hon har ändrat könstillhörighet gäller de särskilda reglerna om föräldraskap då en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet). Utredningen föreslår – med utgångspunkt i att samma regler bör gälla för alla barn – att de grunder som gäller för hävande av ett presumerat faderskap efter assisterad befruktning med donerade spermier även bör gälla för hävande av en presumtion av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken. Regeringen anser att det är en rimlig ordning. Flertalet remissinstanser ställer sig också bakom utredningens förslag. Därtill bör regleringen, som *Sveriges advokatsamfund* och *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* föreslår, ta höjd för att barnet kan ha tillkommit genom samlag. Som Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet vidare påpekar bör regleringen utformas så att det tydligt framgår att det krävs att barnets mor var gift eller sambo med kvinnan när behandlingen utfördes (jfr prop. 2017/18:155 s. 68). Regleringen bör därför få en något annorlunda utformning än den som utredningen föreslår.

Även den ordning som utredningen föreslår när det gäller hävande av en moderskaps- eller faderskapspresumtion för det fall någon av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet är rimlig. Det innebär att ett föräldraskap i de fallen ska kunna hävas på samma grunder som ett presumerat faderskap. Liksom när det gäller faderskapspresumtionen bör regleringen omfatta att barnet kan ha tillkommit genom samlag, assisterad befruktning med egna spermier eller assisterad befruktning med donerade spermier.

Vidare bör det, i likhet med vad som gäller för presumerade faderskap, införas bestämmelser som innebär att ett föräldraskap kan hävas genom

godkännande av någon annans bekräftelse av föräldraskapet. Som Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet påpekar bör regleringen, i fråga om alla föräldraskapspresumtioner, ta höjd för att bekräftelsen kan avse faderskap, föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken eller moderskap enligt de regler som gäller om en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 14 § föräldrabalken). Även de bestämmelser som gäller i fråga om faderskapspresumtionen bör därför ändras, så att de omfattar bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken och bekräftelse av moderskap enligt 1 kap. 14 § föräldrabalken.

Som några remissinstanser konstaterar är det inte möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga generella begränsningar av möjligheterna att häva ett föräldraskap. Regeringen delar dock bedömningen att reglerna om hävande av föräldraskap behöver ses över och har tagit initiativ till en sådan översyn, vilket bl.a. *RFSU, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* och *Svenska kyrkan* efterfrågar. Det uppdrag som regeringen nyligen har lämnat till en särskild utredare att se över den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen innefattar att se över föräldrabalkens regler om hävande av föräldraskap och då särskilt ta ställning till om utrymmet att häva ett föräldraskap ska begränsas (dir. 2020:132).

Inom ramen för detta lagstiftningsärende är det inte heller möjligt att överväga de alternativa lösningar för att barn ska kunna få kännedom om sitt genetiska ursprung och möjligheter att avtala om föräldraskap som *RFSL* och ett antal *antidiskrimineringsbyråer* tar upp.

Som flera remissinstanser, bl.a. *Sveriges kommuner och Regioner*, *Svenska kyrkan* och *Sveriges advokatsamfund*, framhåller är det av stor vikt att blivande föräldrar får tydlig information om regleringen på området för att kunna förstå innebörden och konsekvenserna av sitt handlande. Därigenom kan man minska risken för att föräldraskap som felaktigt har presumerats sedermera hävs. Regeringen återkommer till denna fråga i avsnitt 6.

Även processreglerna för mål om hävande av ett presumerat föräldraskap bör vara enhetliga

I 3 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om rättegången i mål om hävande av ett presumerat faderskap. Bestämmelserna handlar om talerätt för den presumerade fadern (1 §), talerätt för barnet (2 §), behörig domstol (3 §) och om möjligheten för förmyndare och god man att i vissa fall föra en underårig parts talan samt hörande av modern (4 §). Motsvarande regler bör gälla för de nya föräldraskapspresumtioner som nu föreslås.

Regeringen föreslår därför, i likhet med utredningen, att det i 3 kap. föräldrabalken införs nya bestämmelser om rättegången i mål om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § som motsvarar dem som gäller i fråga om ett presumerat faderskap.

Enligt 3 kap. 13 § föräldrabalken gäller att om en talan om att häva ett presumerat faderskap har väckts men ännu inte prövats, får en talan om fastställande av att någon annan man är barnets far väckas vid samma domstol. Fastställsetalan får även avse fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § (3 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken). Motsvarande möjlighet till förening av mål bör finnas när en talan om att häva ett presumerat

föräldraskap enligt 1 kap. 9 § har väckts men ännu inte prövats. Bestämmelser med denna innebörd föreslås.

När det gäller fall där en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet finns det inga särskilda regler utöver dem i 1 kap. föräldrabalken. I stället gäller att det som i andra kapitel i föräldrabalken och i andra författningar gäller för den som är far eller mor till ett barn ska gälla även för dem, med den modifikation att en man som föder barn omfattas av det som sägs om mor och moderskap och att en kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning, omfattas av det som sägs om far och faderskap. Några särskilda rättegångsregler behövs därför inte med anledning av att det införs presumtioner för faderskap och moderskap för gifta par där en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Enligt utredningen behövs det inte heller några följdändringar. Regeringen anser dock att 3 kap. 1, 2 och 13 §§ föräldrabalken bör justeras för att tydliggöra att de omfattar även faderskap och moderskap som följer av dessa nya presumtioner (se avsnitt 4.1 beträffande motsvarande ändringar i 2 kap. föräldrabalken).

Skellefteå kommun anser att Skellefteå tingsrätt bör vara reservforum. Regeringen konstaterar att Stockholms tingsrätt redan är reservforum när det gäller mål om hävande av faderskap och även mål om fastställande av faderskap. Det är ändamålsenligt att detsamma gäller i fråga om samtliga mål om hävande av föräldraskap. Det är inte möjligt att i detta lagstiftningsärende överväga frågan om att generellt byta reservforum i mål om föräldraskap.

5 Enklare bekräftelse av föräldraskap

5.1 Behovet av modernisering

Regeringens bedömning: Ordningen för att genom bekräftelse fastställa föräldraskap bör moderniseras.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna instämmer i eller har inga invändningar mot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Fler än hälften av alla barn som föds i Sverige har ogifta föräldrar. När föräldrarna inte är gifta med varandra gäller ingen föräldraskapspresumtion. För de flesta nyfödda barn behöver alltså ett föräldraskap fastställas genom en bekräftelse eller en dom. En bekräftelse ska göras skriftligen och bevitnas av två personer. Bekräftelsen ska godkännas av socialnämnden och av modern eller en för barnet särskilt förordnad vårdnadshavare. I lagrådsremissen Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister, som beslutades den 11 februari 2021, lämnas förslag om att även en s.k. tillfällig vårdnadshavare ska kunna godkänna bekräftelsen. Socialnämnden får godkänna bekräftelsen endast om det kan antas att mannen eller kvinnan som bekräftat föräldraskapet är förälder till barnet (1 kap. 4, 9, 13 och 14 §§ föräldrabalken). En

bekräftelse får göras före barnets födelse, men godkänns inte av socialnämnden förrän barnet är fött (se prop. 2017/18:155 s. 71 och prop. 2004/05:137 s. 58). Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap och föräldraskap (HSLF-FS 2017:49 och 2017:50). Socialstyrelsen gav 2005 ut en handbok om fastställande av faderskap (Att fastställa faderskap).

Enligt utredningen visar de uppgifter som den har fått del av att många föräldrar upplever den nuvarande ordningen för bekräftelse som krånglig, otidsenlig och ojämlig. Det som främst upplevs som krångligt är att det i de flesta kommuner krävs att föräldrarna bokar tid och därefter tillsammans besöker socialnämnden för att en bekräftelse ska kunna ske. Även kravet på bevittning är ett inslag i handläggningen som föräldrar ofta undrar över och uppfattar som otidsenligt. Det har också framkommit att föräldrar upplever att regelverket orsakar en ojämlig behandling, främst genom att samkönade och olikkönade par får olika frågor från handläggare när det framkommer att barnet tillkommit genom assisterad befruktning. Handläggningen hos socialnämnden upplevs som omodern även av många handläggare. Såväl föräldrar som handläggare har framhållit för utredningen att handläggningen behöver moderniseras och anpassas till hur familjebildningen ser ut i dagens samhälle. Denna bild bekräftas också av flera remissinstanser. Utredningens genomgång av hur reglerna tillämpas visar också att tillämpningen i praktiken skiljer sig åt mellan socialnämnder, dvs. reglerna tillämpas inte enhetligt.

Behovet av att modernisera den nuvarande ordningen har också påpekats av riksdagen (se bl.a. bet. 2014/15:CU6 punkt 4, rskr. 2014/15:122). I april 2019 tillkännagav riksdagen att regeringen bör prioritera den fortsatta beredningen av utredningens förslag om moderniseringar av regelverket för bekräftelse av faderskap för ogifta, så att lagändringar kan träda i kraft så snart som möjligt (bet. 2018/19:CU7 punkt 7, rskr. 2018/19:180).

Enligt regeringen är det mot denna bakgrund tydligt att ordningen för bekräftelse av föräldraskap behöver moderniseras.

Behovet av modernisering avser den ordning som gäller för bekräftelse av föräldraskap till ett barn under 18 år. För bekräftelse av föräldraskap till myndiga barn gäller andra regler. I sådana fall sker bekräftelsen utan socialnämndens medverkan. För att den ska gälla behöver bekräftelsen göras skriftligen, bevittnas av två personer och godkännas av barnet självt. Något moderniseringsbehov har inte framkommit när det gäller denna reglering, och regeringen delar utredningens bedömning att regleringen bör behållas oförändrad i sak.

5.2 Digital bekräftelse av föräldraskap

Regeringens förslag: Bekräftelse av ett föräldraskap ska efter barnets födelse kunna göras digitalt utan socialnämndens medverkan. Bekräftelsen ska godkännas digitalt av den som har fött barnet för att den ska gälla.

En digital bekräftelse ska vara möjlig om den som har fött barnet och den som lämnar bekräftelsen är myndiga och folkbokförda i Sverige när barnet föds och om barnet är folkbokfört i Sverige när bekräftelsen lämnas. Möjligheten till digital bekräftelse ska inte finnas för det fall det handlar om att häva ett presumerat föräldraskap genom godkännande av någon annans bekräftelse av föräldraskapet.

En digital bekräftelse ska lämnas och godkännas senast 14 dagar efter barnets födelse.

Om den som har fött barnet är över 18 år och folkbokförd i Sverige, ska skyldigheten för socialnämnden att utreda ett föräldraskap inträda först 15 dagar efter barnets födelse.

Det ska i lagen upplysas om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela föreskrifter om hur en digital bekräftelse ska göras.

Det görs vissa anpassningar i föräldrabalken till följd av att det införs en möjlighet till digital bekräftelse.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I utredningens förslag anges inga tidpunkter för när kraven på att modern eller den som lämnar bekräftelsen ska vara myndiga och folkbokförda i Sverige, eller att barnet ska vara folkbokfört i Sverige, ska vara uppfyllda. Utredningen föreslår att socialnämndens utredningsskyldighet generellt ska inträda först när tidsfristen för att göra en digital bekräftelse har gått ut.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. Flera av dem, bl.a. *Stockholms kommun* och *Varbergs kommun*, tar upp att möjligheten till digital bekräftelse innebär en förenkling för både föräldrar och socialnämnder, och är positivt ur ett barnrättsperspektiv då fler barn kommer att få föräldraskapet registrerat i nära anslutning till barnets födelse. Enligt *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* säkerställer en digital bekräftelse på ett tillfredsställande sätt att den som bekräftar föräldraskapet också är den som enligt föräldrabalken ska ges rättslig status som förälder. SKR framhåller även att förslaget innebär att socialnämnden kan fokusera på sitt uppdrag att stötta de familjer som är i behov av hjälp. Bland de remissinstanser som är positiva till förslaget framhåller flera, bl.a. *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)* och *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)*, behovet av tydlig information i samband med den digitala bekräftelsen för att minska risken för att föräldraskap fastställs felaktigt och senare hävs. *Stockholms tingsrätt* understryker betydelsen av att den information som lämnas är heltäckande och begriplig samt tillgänglig på relevanta språk. *Skatteverket* tar upp att tydlig information på olika språk är jämförbart med att socialnämnden lämnar information. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* pekar på vikten av att tjänsten utformas så att den är tillgänglig och

användbar för alla. Även ett antal *antidiskrimineringsbyråer* understryker vikten av att tjänsten kan användas av alla, oavsett funktionsvariation.

Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet motsätter sig att socialnämndens godkännande inte ska krävas vid digital bekräftelse av föräldraskap eftersom det skulle öka risken för att föräldraskap fastställs felaktigt och senare hävs. *Svea hovrätt* ifrågasätter också varför socialnämndens medverkan inte skulle vara motiverad inom ramen för ett digitalt förfarande och anser att det finns anledning att närmare överväga formerna och förutsättningarna för det digitala förfarandet.

Även *Familjerättssociomernas Riksförening* tar upp risken för att felaktiga registreringar av föräldraskap ökar när socialtjänsten inte får utreda under vilka omständigheter barnet blivit till, och att detta särskilt gäller vid assisterad befruktning där det ställs krav på samtycke, behörig klinik och öppen donator. Enligt föreningen hade en väg att gå kunnat vara att begränsa möjligheten att digitalt bekräfta ett föräldraskap till att gälla föräldrar som är folkbokförda på samma adress. Även *Sveriges advokatsamfund* och *Skellefteå kommun* anser att möjligheten att digitalt bekräfta ett föräldraskap bör begränsas till föräldrar som är folkbokförda på samma adress.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet anser att en möjlighet att bekräfta föräldraskap utan socialnämndens godkännande skulle innebära en betydande förändring som är förenad med risker, bl.a. risken för att felaktiga föräldraskap fastställs i högre grad än i dag och att kvinnor pressas till att samtycka till bekräftelser av felaktiga föräldraskap. Enligt fakultetsnämnden har konsekvenserna av förslaget inte utretts tillräckligt och förändringen bör därför införas successivt och under en provotid, t.ex. endast omfatta föräldrar som redan har gemensamma barn. Fakultetsnämnden tar vidare upp möjligheten att utvidga hälso- och sjukvårdens anmälningsplikt till socialnämnden för att hindra digital bekräftelse i tveksamma fall, men konstaterar samtidigt att det skulle kräva att det finns tid och resurser inom förlossningsvården.

Göta hovrätt och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser att det bör vara möjligt med digital bekräftelse även före barnets födelse. *RFSU* anser att man bör överväga att införa en ordning som innebär att ett föräldraskap bekräftas preliminärt under graviditeten och sedan bekräftas igen när barnet är fött, för att möjliggöra att det finns två rättsliga föräldrar från födelsen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset föreslår att den digitala tjänsten görs tillgänglig i samtliga fall då barnet har ett svenskt personnummer för att fler föräldrar ska kunna använda sig av tjänsten.

Myndigheten för digital förvaltning är positiv till förslaget, men efterfrågar resonemang kring hur kravet på folkbokföring i Sverige överensstämmer med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG (eIDAS-förordningen).

Skellefteå kommun, *Helsingborgs kommun* och *Tranås kommun* föreslår att tiden för att göra en digital bekräftelse ska förlängas till tre eller fyra veckor.

Hudiksvalls kommun, SKR och Östersunds tingsrätt anser att socialnämnden bör underrättas så snart barnet är fött i de fall det saknas förutsättningar för elektronisk bekräftelse, för att inte omotiverat fördröja socialnämndens utredningsskyldighet.

Sundsvalls kommun och *Helsingborgs kommun* efterfrågar vissa klargöranden när det gäller förhållandet mellan digital bekräftelse och socialnämndens utredningsskyldighet.

Några remissinstanser, bl.a. *Svensk förening för obstetrik & gynekologi* och *Mödrahälsovårdsöverläkargruppen*, tar upp att det inte bör införas en möjlighet att bekräfta föräldraskap i samband med besök hos mödrahälsovården eller sjukvården.

Skälen för regeringens förslag

En möjlighet för föräldrar att digitalt bekräfta ett föräldraskap införs

En modernisering av ordningen för bekräftelse av föräldraskap bör ha sin utgångspunkt i principen om barnets bästa. Förenklingar som övervägs ska beaktas i ljuset av bl.a. barnets rätt att få kännedom om sitt ursprung och vikten av att ett rättsligt föräldraskap blir korrekt fastställt, dvs. att den förälder som bekräftar föräldraskapet är den som enligt lag också ska anses som barnets förälder. Moderniseringen bör gälla alla typer av föräldraskap (faderskap, föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och fader- och moderskap enligt de särskilda reglerna som tillämpas om en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet). Regleringen är i dag uppbyggd utifrån att en man bekräftar faderskapet till ett barn som har fötts av en kvinna (1 kap. 4 § föräldrabalken). Genom hänvisningar tillämpas reglerna även vid bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och bekräftelse av faderskap och moderskap när en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 9 § tredje stycket, 13 § andra stycket och 14 § andra stycket föräldrabalken). Liksom när det gäller förslagen om att föräldraskap ska presumeras i fler situationer anser regeringen att moderniseringen av regelverket för bekräftelse av föräldraskap nu bör ske inom ramen för föräldrabalkens befintliga struktur och terminologi. Förslagen utgår därför från bekräftelse av faderskap men kommer att omfatta även föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och moderskap enligt 1 kap. 14 §, och när det i fortsättningen talas om modern avses den som har fött barnet.

Utredningen överväger en förenkling i form av en möjlighet för föräldrar att bekräfta föräldraskapet vid mödrahälsovården eller på sjukhus i samband med barnets födelse. En sådan möjlighet finns bl.a. i Norge och Finland. Utredningen landar i bedömningen att en sådan ordning inte bör införas. I likhet med bl.a. *Svensk förening för obstetrik & gynekologi* och *Mödrahälsovårdsöverläkargruppen* delar regeringen den bedömningen. Det framstår inte som ändamålsenligt eller motiverat att hälso- och sjukvården ska lägga ner tid och resurser på att hantera bekräftelser av föräldraskap. Regeringen delar utredningens bedömning att det framstår som en mindre lämplig ordning att hälso- och sjukvården ska ägna sig åt myndighetsutövning i en fråga som ligger inom socialnämndens ansvarsområde. Som utredningen konstaterar finns det vidare tekniska utmaningar med att bygga upp ett sådant system. Det bedöms inte heller lämpligt att utvidga hälso- och sjukvårdens anmälningsplikt till socialnämnden till att omfatta

fall då det finns tveksamheter kring vem som är förälder till ett barn, i linje med vad *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* förespråkar för att undvika felaktiga bekräftelser av föräldraskap.

Utredningen föreslår i stället att det införs en möjlighet för föräldrar att digitalt bekräfta föräldraskapet till ett barn utan medverkan av socialnämnden. En möjlighet till digital bekräftelse finns i bl.a. Danmark och sedan den 1 januari 2021 även i Norge. Enligt utredningen visar erfarenheter från Danmark att över 90 procent av nyblivna ogifta föräldrar använder sig av denna möjlighet.

En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. Flera remissinstanser tar dock, i likhet med utredningen, upp risken för att fler föräldraskap felaktigt bekräftas om det inte finns något krav på att socialnämnden ska godkänna bekräftelsen. Det gäller särskilt vid assisterad befruktning där det ställs krav på samtycke, behörig inrättning och möjlighet för barnet att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Regeringen instämmer i att det finns en risk för en viss sådan ökning men anser, i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser, att detta inte utgör ett tillräckligt skäl mot att införa den föreslagna ordningen. I sammanhanget är det viktigt att ha i åtanke att det handlar om att införa en möjlighet till digital bekräftelse, som föräldrar som är överens i frågan kan använda sig av. Som utredningen konstaterar avslutas den övervägande delen av alla ärenden som handläggs hos socialnämnden med att föräldraskapet bekräftas och det är ovanligt med en talan om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. När föräldrarna är sambor och lämnar samstämmiga uppgifter används i regel ett förenklat förfarande som, om föräldrarna är kända för socialnämnden, ofta innebär att kontakten mellan socialnämnden och föräldrarna sker endast per telefon eller brev (se även prop. 1969:124 s. 103 och 1973:100 s. 65). Den ordning som gäller i dag innebär alltså att godkännandet av bekräftelsen oftast endast bygger på föräldrarnas samstämmiga uppgifter om föräldraskapet och att det inte alltid krävs att föräldrarna besöker socialnämnden för att bekräfta föräldraskapet. När det gäller risken för att föräldraskap bekräftas efter en assisterad befruktning med donerade spermier trots att reglerna för att fastställa föräldraskap efter en sådan behandling inte har följts anser regeringen att det finns anledning att – liksom när det gäller föräldraskap enligt de föreslagna nya presumptionerna – genom tydlig information motverka att föräldraskap felaktigt fastställs. Flera remissinstanser, bl.a. *Stockholms tingsrätt*, efterfrågar också och framhåller vikten av informationsinsatser. Informationen behöver ta sikte på bl.a. de risker som är förknippade med att bekräfta ett föräldraskap trots att förutsättningarna inte är uppfyllda (se nedan och avsnitt 6). Mot denna bakgrund anser regeringen, till skillnad från *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* och *Svea hovrätt*, att en digital bekräftelse av ett föräldraskap bör kunna ske utan socialnämndens medverkan.

I likhet med utredningen anser regeringen att kravet på moderns godkännande bör upprätthållas vid en digital bekräftelse. Modern har kunskap om omständigheterna vid barnets tillkomst och har därmed information av betydelse för att det rättsliga föräldraskapet ska bli korrekt. Att modern digitalt godkänner bekräftelsen innebär att samstämmiga uppgifter om föräldraskapet lämnas från den som bekräftat föräldraskapet och modern.

Detta är en tydlig indikation på att ärendet kan betecknas som okomplercerat och att ytterligare utredning inte är behövlig, dvs. att det handlar om ett ärende som lämpligen kan hanteras utan socialnämndens medverkan inom ramen för ett system för digital bekräftelse. En digital bekräftelse av ett föräldraskap bör mot den bakgrunden inte kunna godkännas av en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet utan endast av modern (jfr 1 kap. 4 § föräldrabalken).

Ett digitalt system kan upprätthålla en hög grad av säkerhet. Genom att den som bekräftar föräldraskapet och modern använder en avancerad elektronisk underskrift kan betryggande identifiering och äkthet uppnås. Som utredningen konstaterar kan kravet på arkivbeständighet uppfyllas även med ett digitalt system för bekräftelse av föräldraskap. Att bekräftelse och godkännande ska ske med en avancerad elektronisk underskrift behöver inte regleras i lag.

När det gäller den risk som Svea hovrätt tar upp för att någon olovligen använder någon annans e-legitimation eller på annat sätt använder den digitala tjänsten för att medvetet göra en felaktig bekräftelse bedöms den risken inte vara större än den risk för missbruk som finns med dagens regelverk, t.ex. vid tillämpning av det förenklade förfarande då föräldrarna inte behöver besöka socialnämnden. Elektronisk identifiering kan erbjuda mycket hög säkerhet och tillförlitlighet (se prop. 2015/16:72 s. 34 och jfr prop. 2019/20:189 s. 35). Som utredningen konstaterar kan en bekräftelse angripas på den grunden att den är ogiltig enligt allmänna regler om rättshandlingar ogiltighet (jfr rättsfallen NJA 1965 s. 333 och NJA 2005 N 42).

Införandet av en möjlighet till digital bekräftelse av ett föräldraskap utan socialnämndens medverkan får till följd att det inte längre kommer att finnas någon dokumentation hos kommunerna om det bekräftade föräldraskapet. Som regeringen konstaterar när det gäller de nya föräldraskapspresumtioner som nu föreslås får dock barnets rätt till kännedom om sitt ursprung anses tillgodosedd genom nuvarande regler om att det ska finnas en anteckning om donatorn i en särskild journal och att socialnämnden är skyldig att hjälpa barnet att ta reda på om det finns uppgifter antecknade i en sådan journal. Sedan den 1 januari 2019 gäller även att ett barn som har tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade könsceller har rätt att få veta det av sina föräldrar. Föräldrarna ska så snart det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon har tillkommit genom en sådan behandling (1 kap. 15 § föräldrabalken).

En möjlighet till digital bekräftelse av föräldraskap skulle sannolikt leda till att fler barn snabbare får två rättsliga föräldrar och därmed innebära att barnets rättigheter stärks. En sådan ordning skulle även innebära en betydande förenkling för ett stort antal föräldrar. Även ur ett föräldraperspektiv är det positivt att föräldraskapet för den som inte har fött barnet kan fastställas i nära anslutning till barnets födelse. Vidare skulle införandet av en möjlighet till digital bekräftelse, som bl.a. SKR påpekar, även effektivisera socialnämndernas verksamhet och leda till att de kan fokusera på de mer komplexa ärendena. Som utredningen konstaterar skulle en sådan ordning även innebära en enhetlighet som motverkar att lika fall handläggs olika i olika delar av landet.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det bör införas en möjlighet till digital bekräftelse av föräldraskap utan socialnämndens medverkan. Införandet av en sådan möjlighet ligger i linje med den digitala utveckling som

har skett på andra områden, t.ex. på skatte- och folkbokföringsområdet. En sådan lösning är också i linje med regeringens mål för digitaliseringspolitiken, nämligen att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringsens möjligheter (prop. 2011/12:1 utg.omr. 22, avsnitt 4).

Regeringen övergår nu till att överväga de närmare förutsättningarna för digital bekräftelse.

I vilka fall bör digital bekräftelse kunna ske?

Det är viktigt att den som lämnar en bekräftelse förstår vad bekräftelsen innebär. Som *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* framhåller är det även viktigt att modern – den som har fött barnet och som ska godkänna bekräftelsen – förstår innebörden av att godkänna bekräftelsen. Som utredningen pekar på kan det när någon av föräldrarna eller båda är under 18 år finnas skäl för socialnämnden att anpassa den information som lämnas i samband med bekräftelsen. Detta bör lämpligen ske vid ett personligt besök hos socialnämnden. Vidare kan det ligga i barnets intresse att socialnämnden i dessa fall har möjlighet att ta ställning till vilken utredning av föräldraskap som behöver ske. Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att digital bekräftelse av ett föräldraskap endast bör vara möjlig om den förälder som ska bekräfta föräldraskapet och modern har fyllt 18 år. Av tydlighetsskäl och för att underlätta tillämpningen bör det föreskrivas att dessa förutsättningar ska vara uppfyllda redan när barnet föds.

När det finns anknytning till ett annat land än Sverige styr den svenska internationella privat- och processrätten bl.a. vilket lands lag som ska tillämpas på en fråga. För att en fråga om fastställande av föräldraskap ska avgöras enligt svensk rätt krävs att det finns tillräcklig anknytning till Sverige (jfr prop. 1984/85:124 s. 80 och SOU 1983:25 s. 189). Kravet på anknytning till Sverige för att tillämpa svensk rätt är kopplat till andra länders vilja att erkänna avgöranden som har meddelats i Sverige. Det vore en stor nackdel för enskilda om digitala bekräftelser som lämnats i Sverige riskerade att inte erkännas i andra länder på grund av bristande anknytning hit. Förutsättningarna för att lämna en digital bekräftelse bör därför utformas så att risken minimeras för att fall där det är oklart om svensk eller utländsk rätt är tillämplig på föräldraskapsfrågan omfattas (jfr liknande överväganden i den norska propositionen Prop. 97 L [2019–2020] s. 7 f.). Som utredningen konstaterar förutsätter digital identifiering i form av e-legitimation i regel att användaren har ett personnummer. För att möjliggöra identifiering av det barn som bekräftelsen avser bör även barnet ha tilldelats ett personnummer för att föräldraskapet ska kunna bekräftas digitalt. För att tilldelas ett personnummer krävs som huvudregel folkbokföring i Sverige (18 § folkbokföringslagen [1991:481]). Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att möjligheten till digital bekräftelse bör förutsätta att den som ska bekräfta föräldraskapet, modern och barnet är folkbokförda i Sverige.

Som framgår nedan anser regeringen att socialnämndens utredningsskyldighet inte bör skjutas fram för det fall det vid barnets födelse står klart att en digital bekräftelse inte är möjlig. Mot den bakgrunden bör det krävas att modern är folkbokförd i Sverige redan vid barnets födelse. För att underlätta tillämpningen bör även kravet på att den som lämnar bekräftelsen är folkbokförd i Sverige gälla redan från barnets födelse. Ett sådant

krav kan inte uppställas beträffande barnet eftersom barnet inte är folkbokfört vid födelsen.

Som *Myndigheten för digital förvaltning* anför innebär Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG (eIDAS-förordningen) att vissa medel för elektronisk identifiering som utfärdats i en medlemsstat ska kunna användas i Sverige. Kravet på att föräldrarna och barnet är folkbokförda i Sverige för att bekräftelsen ska kunna göras digitalt bedöms inte stå i strid med förordningen. Det är däremot viktigt att den digitala tjänsten utformas i enlighet med de krav som förordningen ställer.

Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges advokatsamfund*, anser att möjligheten att bekräfta föräldraskap digitalt bör begränsas till fall då föräldrarna är folkbokförda på samma adress. Enligt regeringen finns det inte skäl för en sådan begränsning. Familjekonstellationer, liksom valet av boende, kan i dag se olika ut. Som utredningen konstaterar bör möjligheten till digital bekräftelse av likabehandlingsskäl omfatta så många ogifta föräldrar som möjligt. Regeringen ser inte en ökad risk för felaktiga bekräftelser som en följd av att även personer som inte är folkbokförda på samma adress får möjlighet att bekräfta föräldraskapet digitalt. Att bekräfta ett föräldraskap är en rättshandling med omfattande konsekvenser som människor inte kan antas ta lätt på. Risken för att personer känner sig pressade att bekräfta ett föräldraskap trots att de misstänker att det inte är korrekt bedöms inte vara större i de fall då personerna är folkbokförda på olika adresser än i de fall då de är folkbokförda på samma adress. Av samma skäl anser regeringen att det inte heller finns skäl att inledningsvis begränsa möjligheten att bekräfta föräldraskap digitalt till personer som redan har gemensamma barn, vilket *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* föreslår.

Regeringen delar utredningens bedömning att det inte bör vara möjligt att bekräfta ett föräldraskap digitalt när modern är gift (eller registrerad partner) och det handlar om att häva makens presumerade föräldraskap genom godkännande av någon annans bekräftelse av föräldraskapet (s.k. tredjemansbekräftelse). Det är lämpligt att sådana bekräftelser, liksom i dag, behöver godkännas av socialnämnden för att gälla.

Under vilken period bör en digital bekräftelse kunna ske?

Utredningen föreslår att en digital bekräftelse ska kunna ske under 14 dagar efter barnets födelse och att socialnämndens utredningsskyldighet inträder först därefter. Regeringen delar utredningens bedömning att det är lämpligt att socialnämnden inte har en skyldighet att utreda ett föräldraskap under den tid då föräldrar har en möjlighet att digitalt bekräfta föräldraskapet. Detta minskar risken för att socialnämnder i onödan lägger ner resurser på ärenden. Med hänsyn till vikten av att föräldraskapet till ett barn fastställs bör socialnämndens utredningsskyldighet samtidigt inte inträda alltför lång tid efter barnets födelse. En period om 14 dagar under vilken föräldrar digitalt kan bekräfta ett föräldraskap framstår därför som väl avvägd. Som utredningen påpekar kan det finnas skäl att utvärdera tidsfristen när systemet för digital bekräftelse har varit i kraft ett tag och

bedöma om den är ändamålsenlig eller om den t.ex. bör förlängas, vilket bl.a. *Skellefteå kommun* och *Tranås kommun* föreslår.

Enligt utredningen kan det vara lämpligt att modern får 48 timmar på sig att godkänna bekräftelsen efter att den har lämnats. Regeringen ser inte skäl att införa en sådan tidsfrist. Det bör däremot tydliggöras i regleringen att bekräftelsen ska såväl lämnas som godkännas innan 14-dagarsfristen har löpt ut. Om detta inte görs, har möjligheten till digital bekräftelse föruttits och socialnämndens utredningsskyldighet inträder.

Om modern vid barnets födelse är under 18 år eller om hon inte är folkbokförd i Sverige står det redan då klart att digital bekräftelse inte kan göras. I sådant fall bör tidpunkten för när socialnämndens utredningsskyldighet inträder inte skjutas fram utan skyldigheten bör inträda i och med barnets födelse. Bestämmelser med denna innebörd föreslås. Som *SKR*, *Östersunds tingsrätt* och *Hudiksvalls kommun* föreslår är det lämpligt att Skatteverket i dessa fall ska underrätta socialnämnden. Föreskrifter om detta kan meddelas av regeringen i förordning.

Som utredningen konstaterar har socialnämnden möjlighet att inleda en utredning av föräldraskapet även innan utredningsskyldigheten har inträtt. Om föräldraskapet redan har bekräftats inför socialnämnden och denna bekräftelse har godkänts, är det inte möjligt att därefter genomföra en digital bekräftelse eftersom det inte är möjligt att bekräfta föräldraskap om barnet redan har en andra förälder fastställd. Som några remissinstanser är inne på innebär utredningens förslag att möjligheten till digital bekräftelse står öppen även för det fall det redan har inletts en utredning, t.ex. om en bekräftelse har lämnats hos socialnämnden före barnets födelse. Att blockera den digitala tjänsten i sådana fall skulle dock kunna motverka syftet med reformen. Det bedöms vidare vara förenat med svårigheter att konstruera ett robust system för en sådan spärr. Den situation som *Sundsvalls kommun* beskriver, att en utomstående man hör av sig till socialnämnden angående faderskapet innan barnet är fött, bedöms vara ovanlig och bör kunna hanteras inom ramen för socialnämndens upplysningsskyldighet och möjligheter att utreda (jfr prop. 1975/76:170 s. 305). Mot denna bakgrund anser regeringen att det inte finns skäl att nu begränsa den digitala tjänsten ytterligare i detta avseende. Om det vid en utvärdering av det digitala systemet visar sig att det finns ett behov av att införa något slags spärr, kan frågan övervägas på nytt.

En möjlighet till digital bekräftelse före barnets födelse införs inte nu

Utredningen överväger om det bör finnas en möjlighet att digitalt bekräfta föräldraskapet redan innan barnet är fött men anser att en sådan möjlighet inte bör införas. Riksdagen har tillkännagett att regeringen närmare bör överväga om en sådan möjlighet ändå bör införas (bet. 2018/19:CU7 punkt 7, rskr. 2018/19:180).

Som utredningen konstaterar bör behovet av att bekräfta föräldraskap före barnets födelse minska när det införs en möjlighet att bekräfta föräldraskapet digitalt utan inblandning av socialnämnden. Med en möjlighet till digital bekräftelse så snart barnet har fått ett personnummer kommer föräldraskapet i de flesta fall att kunna bekräftas mycket kort tid efter barnets födelse. Enligt uppgift från Skatteverket tilldelas ett barn i regel ett personnummer redan samma dag som barnet föds. De allra flesta barn

kommer alltså att kunna få två rättsliga föräldrar kort tid efter födelsen. Den digitala bekräftelsen innebär även en betydande förenkling genom att föräldrarna inte behöver besöka eller ha annan kontakt med socialnämnden.

Det finns fall då det kan vara en fördel om föräldraskapet har bekräftats redan före barnets födelse. Det gäller framför allt situationer när en förälder avlider före eller kort tid efter barnets födelse. Som utredningen konstaterar finns det i de fall då föräldrarna känner till att någon av dem är allvarligt sjuk en möjlighet att bekräfta föräldraskapet före barnets födelse hos socialnämnden i enlighet med den ordning som gäller redan i dag. Om en bekräftelse inte har lämnats före födelsen och modern avlider innan föräldraskapet har fastställts, kan föräldraskapet bekräftas hos socialnämnden. Bekräftelsen ska då enligt 1 kap. 4 § föräldraskapet godkännas av en särskilt förordnad vårdnadshavare i stället för modern.

En bekräftelse av ett föräldraskap är ett åtagande som får betydande rättsverkningar. När bekräftelsen godkänts av modern och socialnämnden är den bindande och kan inte tas tillbaka. Föräldraskapet kan i så fall ändras endast efter prövning i domstol (1 kap. 4 § tredje stycket föräldraskapet). När det gäller möjligheten att i en sådan situation få till stånd ett beslut om rättsgenetisk undersökning för att utreda föräldraskapet jämför situationen när föräldraskapet har fastställts genom bekräftelse med den då föräldraskapet har fastställts genom dom. Det innebär bl.a. att en domstol får besluta om sådan undersökning endast under förutsättning att det efter bekräftelsen eller domen har kommit fram en ny omständighet. Det finns alltså ett starkt intresse av att föräldraskap som fastställs genom bekräftelse blir korrekta.

En bekräftelse som lämnas hos socialnämnden före barnets födelse blir gällande efter barnets födelse eftersom socialnämnden först då godkänner den. Även denna ordning motiveras av intresset av att föräldraskap som fastställs genom bekräftelse blir korrekta. Socialnämnden kan efter födelsen knyta ihop bekräftelsen med det barn som fötts. Eftersom socialnämnden godkänner bekräftelsen först när barnet fötts finns det även utrymme att hantera situationen att det vid födelsen visar sig att det är uppenbart att den som bekräftat föräldraskapet inte är förälder. Motsvarande kontroll skulle inte kunna göras inom ramen för ett system för digital bekräftelse som möjliggör bekräftelse före barnets födelse. Någon prövning av bekräftelsen skulle inte ske och det skulle inte finnas någon möjlighet att ångra bekräftelsen om det efter födelsen står klart att bekräftelsen är felaktig. Inte heller skulle det vara möjligt att i förekommande fall konstatera att graviditeten avslutats (efter missfall eller abort) eller att barnet inte fötts levande.

En möjlighet till digital bekräftelse av föräldraskap före barnets födelse skulle också innebära att systemet behöver byggas så att bekräftelsen kopplas till den blivande moderns personnummer i stället för barnets personnummer. En sådan ordning skulle förutsätta en kontrollfunktion i systemet för att knyta bekräftelsen till ett visst barn efter barnets födelse. Det skulle vidare uppstå behov av gallringsfunktioner för de situationer då graviditeten avslutats eller barnet inte föds levande. Det finns alltså flera frågetecken kring robustheten i ett system för digital bekräftelse som möjliggör att en bekräftelse görs före barnets födelse. Ett system som bygger på att bekräftelsen kopplas till moderns personnummer i stället för barnets

skulle vidare rimligen förutsätta att bekräftelseprocessen endast kan initieras av modern och att hon i systemet behöver peka ut vilken person som ska få möjlighet att bekräfta föräldraskapet. En sådan ordning kan upplevas som omodern och mindre jämställd än ett system som bygger på att bekräftelsen utgår från barnet och som möjliggör att båda föräldrarna kan vara lika delaktiga i processen.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen, i likhet med utredningen och en klar majoritet av remissinstanserna, att det inte nu bör införas en möjlighet att digitalt bekräfta föräldraskap före barnets födelse. Införandet av en sådan ordning bedöms också aktualisera vissa principiella frågor som kräver närmare analys och överväganden. En sådan fråga är hur tidigt under graviditeten det skulle vara möjligt att göra bekräftelsen digitalt. En annan fråga är vilken rättslig betydelse en bekräftelse som har lämnats före barnets födelse får. Eftersom bekräftelsen enligt svensk rätt anses utgöra en konstituerande rättshandling genom vilken föräldraskapet fastställs, uppstår frågan om huruvida den som har lämnat bekräftelsen i och med detta är att anse som rättslig förälder till det ofödda barnet. Detta kan jämföras med vad som gäller om föräldraskapet följer av en presumtion eller fastställs genom en dom. Ett presumerat föräldraskap uppstår först när barnet föds. När ett föräldraskap prövas i domstol gäller att talan inte får prövas före barnets födelse (3 kap. 9 § föräldrabalken). Inom ramen för detta lagstiftningsprojekt är det inte heller möjligt att, i enlighet med vad *RFSU* efterfrågar, överväga införandet av en ordning som innebär att ett föräldraskap bekräftas preliminärt under graviditeten och sedan bekräftas igen när barnet är fött. Det finns dock anledning att på nytt överväga frågan, om det vid en utvärdering av det digitala systemet framkommer att det finns behov av att införa en sådan en möjlighet att bekräfta föräldraskapet före barnets födelse.

Den digitala tjänsten behöver vara informativ och tillgänglig

Som flera remissinstanser lyfter fram finns det ett behov av att de som använder sig av möjligheten till digital bekräftelse får utförlig men samtidigt lättförståelig information om hur ett föräldraskap bekräftas och vad en bekräftelse innebär. Det är också, som *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* och ett antal *antidiskrimineringsbyråer* framhåller, viktigt att tjänsten utformas så att den är tillgänglig och användbar för alla, oavsett funktionsförmåga. Ett personligt möte hos socialnämnden har flera fördelar jämfört med att ta till sig information via det digitala systemet, inte minst när det gäller att ställa följdfrågor och undvika missförstånd. Samtidigt kan det, som *SKR* anför, vara en fördel att föräldrarna i lugn och ro har möjlighet att ta del av nödvändig information innan bekräftelsen görs. Att information lämnas inom ramen för det digitala systemet har även den fördelen att informationen blir enhetlig. Informationen kan t.ex. behöva omfatta vad en bekräftelse av ett föräldraskap innebär, förutsättningarna för att fastställas som förälder efter assisterad befruktning med donerade spermier, följderna av en felaktig bekräftelse och innebörden av gemensam vårdnad. Som bl.a. *Skatteverket* tar upp kan informationen behöva vara tillgänglig på flera olika språk. Regeringen återkommer till behovet av information i avsnitt 6. Regeringen eller den myndighet som regeringen

bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela verkställighetsföreskrifter om hur en digital bekräftelse ska göras. En upplysning om detta bör införas i lagtexten för att uppmärksamma tillämparen på att ytterligare reglering kring den digitala bekräftelsen finns i föreskrifter på lägre nivå. Med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan ytterligare föreskrifter meddelas som anknyter till den digitala bekräftelsen, t.ex. föreskrifter om vilken information som ska lämnas till enskilda i samband med digital bekräftelse och om underrättelser mellan myndigheter. Det anses inte nödvändigt att upplysa om detta i lagtexten.

Införandet av en digital bekräftelse föranleder några Anpassningar

Införandet av en möjlighet till digital bekräftelse innebär att två olika sätt att bekräfta ett föräldraskap, med olika formkrav, kommer att regleras i föräldraskapen. Dessa båda alternativ bör regleras i två olika paragrafer. Vidare bör regleringen om hävande av ett faderskap som har fastställts genom bekräftelse – och som genom hänvisningar gäller även för föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldraskapen och när någon av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet – flyttas till en ny 1 kap. 4 b § som ska gälla även när bekräftelsen har gjorts digitalt.

5.3 Vem ska ansvara för det digitala systemet?

Regeringens bedömning: Skatteverket bör ansvara för att utveckla och förvalta systemet för digital bekräftelse.

Det bör vara möjligt för föräldrar att göra en anmälan om gemensam vårdnad i samband med en digital bekräftelse av ett föräldraskap.

Det behövs inga ytterligare föreskrifter i lag om behandlingen av personuppgifter i systemet för digital bekräftelse.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna instämmer i eller har inga invändningar mot utredningens bedömning.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län lyfter risken för att föräldrar inte får tillräcklig information om reglerna om vårdnad när det personliga mötet uteblir. Liknande synpunkter lämnas av *Skellefteå kommun*, som anser att det inte alltid kommer att vara tillräckligt med skriftlig information om gemensam vårdnad och att socialnämnden i dessa fall bör vara den aktör som tar ansvar för att informera. *Familjerättssociologernas Riksförening* pekar på risken för registrering av gemensam vårdnad som sedan ångras och vikten av att nå ut med information om faderskap, föräldraskap och vårdnadsfrågor till nyblivna föräldrar som inte bor ihop. *Sveriges Makalösa Föräldrar* anser att vårdnaden bör bli gemensam per automatik vid bekräftelse av ett föräldraskap.

Datainspektionen (numera Integritetsskyddsmyndigheten) efterfrågar en analys avseende den behandling av personuppgifter som kommer att göras i systemet för digital bekräftelse och en analys av vilket rättsligt stöd som finns och vilka krav som dataskyddsförordningen ställer på den föreslagna behandlingen av personuppgifter. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* tar upp att det, mot bakgrund av att den digitala tjänsten direkt kommer att påverka

barn, är viktigt att de risker som digitala funktioner innebär beaktas med särskild noggrannhet och att det även bör beaktas hur säkerheten för föräldrar och barn med skyddade personuppgifter garanteras inom ramen för det digitala systemet.

Skälen för regeringens bedömning

Skatteverket bör ansvara för det digitala systemet

En digital bekräftelse förutsätter att en teknisk tjänst tas fram. Med beaktande av de rättsverkningar som en bekräftelse av föräldraskap får är det centralt att den tjänst som tas fram är rättssäker. Personuppgifter kommer att behandlas i systemet och det bör därför även ställas höga krav på systemet i fråga om informationssäkerhet och robusthet. Systemet måste hålla hög kvalitet när det gäller skyddet för enskildas integritet, bl.a. i fråga om hur personuppgifter får hanteras och att sekretessregler ska följas. I dag är utredning och bekräftelse av föräldraskap något som sker hos socialnämnderna. Den möjlighet till digital bekräftelse som nu föreslås innebär att det inte kommer att krävas något godkännande av socialnämnden och inte heller i övrigt någon utredning från det allmännas sida. Det är mot den bakgrunden lämpligt att ansvaret för att utveckla och förvalta systemet läggs på Skatteverket, som är den myndighet som primärt registrerar familjerättsliga relationer som uppstår genom en bekräftelse av föräldraskap. Skatteverket är också villigt att åta sig detta ansvar. Som utredningen konstaterar innebär en sådan lösning att systemet organisatoriskt hanteras av en myndighet, vilket innebär fördelar när det gäller teknisk säkerhet, integritetsskydd och tydlighet i fråga om ansvar för utveckling, underhåll och drift. Skatteverket har utvecklat och ansvarar för omfattande digitala tjänster på främst beskattningsområdet men även i fråga om folkbokföring, och har kompetensen för och vanan av att hantera digitala lösningar. Skatteverket har också i samarbete med Sveriges Kommuner och Regioner och ett antal kommuner tagit fram en funktion där kommunen kan ta emot och skicka uppgifter om faderskap och föräldraskap genom digitala underrättelser. Att Skatteverket ska ansvara för det digitala systemet regleras lämpligen i förordning.

Anmälan om gemensam vårdnad bör kunna göras i det digitala systemet

När ett barns föräldrar inte är gifta med varandra vid barnets födelse står barnet från födelsen under moderns vårdnad (6 kap. 3 § första stycket föräldrabalken). Om barnet står under vårdnad av endast en av föräldrarna och föräldrarna vill ha gemensam vårdnad, kan de – förutsatt att barnet är folkbokfört i landet – uppnå detta genom en anmälan till socialnämnden i samband med en bekräftelse av föräldraskap eller direkt till Skatteverket (6 kap. 4 § andra stycket föräldrabalken). Regeringen delar utredningens bedömning att en anmälan om gemensam vårdnad till Skatteverket även bör kunna göras inom ramen för det digitala systemet för bekräftelse av föräldraskap som föreslås. Som utredningen konstaterar behövs det inga lagändringar för möjliggöra detta. Det kan dock finnas anledning för regeringen att i förordning förtydliga att det finns en sådan möjlighet. Som ett antal remissinstanser framhåller är det viktigt med tydlig och lättbegriplig information om vad gemensam vårdnad innebär för att föräldrar ska kunna

fatta medvetna och informerade beslut. Regeringen återkommer till den frågan i avsnitt 6.

Frågan om att införa en ordning som innebär att vårdnaden automatiskt blir gemensam vid bekräftelse av föräldraskap, i enlighet med vad *Sveriges Makalösa Föräldrar* föreslår, kan inte övervägas inom ramen för detta lagstiftningsärende.

Det behövs inga ytterligare föreskrifter i lag om behandlingen av personuppgifter i det digitala systemet eller om sekretess

Förslaget om en möjlighet att bekräfta föräldraskap digitalt bygger på att Skatteverket ska ta fram en tjänst som enskilda kan använda med hjälp av digitala hjälpmedel. Syftet med tjänsten är att tillhandahålla enskilda ett verktyg för att utföra den rättshandling som en bekräftelse utgör. Till skillnad från en bekräftelse som inte lämnas digitalt kräver en digital bekräftelse inte något godkännande av en myndighet för att gälla. Det rör sig inte heller i övrigt om något beslutsfattande av en myndighet eftersom den giltiga bekräftelsen i sig konstituerar föräldraskapet. Som framgår ovan är ett av skälen till att Skatteverket bör tillhandahålla tjänsten för digital bekräftelse av föräldraskap att Skatteverket ansvarar för folkbokföringen, i vilken föräldraskap som har fastställts genom bekräftelse ska registreras. Att Skatteverket sköter registreringen i folkbokföringen innebär dock inte att verket genom uppgiften att tillhandahålla en tjänst för digital bekräftelse åläggs ett ansvar för att fatta beslut eller i övrigt kontrollera riktigheten av bekräftelser som görs digitalt. Skatteverket har under beredningen av lagstiftningsärendet uppgett att man avser att bygga upp systemet på motsvarande sätt som e-tjänsten för inkomstdeklaration, dvs. som ett s.k. eget utrymme där den enskilde kan hantera uppgifter som därefter signeras och ges in till Skatteverket när den enskilde själv bestämmer.

För att en bekräftelse ska kunna bli gällande krävs medverkan av både den som bekräftar föräldraskapet och modern. Vidare behöver bekräftelsen i systemet knytas till ett visst barn. I systemet kan bl.a. uppgifter om föräldrarnas namn, personnummer, folkbokföringsort och civilstånd och om barnets personnummer och folkbokföringsort behöva behandlas. Som *Datainspektionen* (numera Integritetsskyddsmyndigheten) påpekar innebär den omständigheten att personuppgifter på detta sätt samlas in och behandlas i ett digitalt system att personuppgifter behandlas.

Generella regler om behandling av personuppgifter inom EU finns i EU:s dataskyddsförordning – Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). Det huvudsakliga syftet med förordningen är att ytterligare harmonisera och effektivisera skyddet för personuppgifter för att förbättra den inre marknadens funktion och öka enskildas kontroll över sina personuppgifter. Förordningen utgår från att varje behandling av personuppgifter ska vila på en rättslig grund (artikel 6). Förordningen tillåter och förutsätter ibland att medlemsstaterna kompletterar förordningen med nationell lagstiftning.

Ett system för digital bekräftelse av föräldraskap förutsätter alltså att personuppgifter behandlas i systemet. Den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen är mot den bakgrunden såväl att den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i myndighetsutövning (artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning) som att behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Den aktuella grunden för behandlingen kommer med regeringens förslag om digital bekräftelse vidare att vara fastställd i den nationella rätten på det sätt som krävs enligt artikel 6.3 i EU:s dataskyddsförordning.

Vid Skatteverkets personuppgiftsbehandling i folkbokföringsverksamhet gäller lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet och förordningen (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet som kompletterande regelverk till EU:s dataskyddsförordning. Uppgifter får enligt nämnda lag behandlas för att tillhandahålla information som behövs för bl.a. handläggning av folkbokföringsärenden (1 kap. 4 § första stycket 2). Med handläggning av folkbokföringsärenden avses inte enbart handläggning av ärenden enligt folkbokföringslagen (1991:481) utan samtliga de ärenden som handläggs av Skatteverket i egenskap av ansvarig myndighet för folkbokföringsverksamheten. Som exempel kan nämnas ärenden enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken (prop. 2000/01:33 s. 205). Mot den bakgrunden delar regeringen utredningens bedömning att regelverken om folkbokföringsverksamhet är tillämpliga på den personuppgiftsbehandling som kommer att ske i systemet för digital bekräftelse av föräldraskap. Vid denna bedömning finns det inget behov av att separat reglera den personuppgiftsbehandling som kommer att ske i systemet för digital bekräftelse.

I lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet finns föreskrifter bl.a. om att Skatteverket är personuppgiftsansvarigt för den behandling av personuppgifter som verket ska utföra och om enskildas rättigheter som kompletterar EU:s dataskyddsförordning. Vidare regleras vilka uppgifter som får behandlas i folkbokföringsdatabasen (2 kap. 2 och 3 §§). Det bedöms inte finnas något behov av att i systemet för digital bekräftelse behandla andra uppgifter än de som anges där. I lagen finns även bestämmelser om förutsättningarna för att behandla känsliga personuppgifter (1 kap. 6 §). Regeringen delar utredningens bedömning att det, för att systemet med bekräftelse och godkännande ska fungera, finns behov av föreskrifter som gör det möjligt för den som har fött barnet och den som bekräftar föräldraskapet att ta del av uppgifter om varandra i systemet (jfr 2 kap. 6 §). Sådana föreskrifter kan meddelas i förordning. Något behov av ytterligare föreskrifter i lag om personuppgiftsbehandlingen bedöms inte finnas.

Utredningen tar upp frågan om automatiserade beslut. En bekräftelse av ett föräldraskap är en rättshandling som konstituerar ett föräldraskap under förutsättning att den är giltig. Detta förutsätter i sig inget beslut av en myndighet. Frågor om automatiserade beslut bedöms därför inte aktualiseras i systemet för digital bekräftelse av föräldraskap. En annan sak är att en bekräftelse som har lämnats – oavsett om detta sker digitalt eller inte – kan ligga till grund för ett beslut om folkbokföring.

Det finns inte behov av särskilda sekretessbestämmelser för uppgifter hos Skatteverket med anledning av att bekräftelser ska kunna göras digitalt.

5.4 Bekräftelse av föräldraskap hos socialnämnden

Regeringens förslag: En bekräftelse hos socialnämnden av föräldraskapet till ett barn som är under 18 år ska lämnas vid ett personligt besök och ska inte längre behöva bevittnas. Socialnämnden ska i enskilda fall få medge undantag från kravet på personligt besök, om det finns särskilda skäl.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår ingen möjlighet till undantag från kravet på personlig inställelse.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att det bör förtydligas att kravet på skriftlighet kan uppfyllas genom bekräftelse med elektronisk identifiering hos socialnämnden och att nämnden bör ha möjlighet att utveckla system som stöder en digital underskrift av den enskilde vid bekräftelse hos nämnden. Liknande synpunkter lämnas av *Helsingborgs kommun*. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* instämmer i att kravet på bevittning bör utgå när det införs ett krav på personlig inställelse hos socialnämnden, men motsätter sig ett absolut krav på personlig inställelse. Institutionen anser att personlig inställelse bör införas som ett alternativt formkrav för bekräftelse av föräldraskap medan bevittning bör kvarstå som formkrav när det gäller en bekräftelse utan personlig inställelse. *Svea hovrätt* anser att det bör förtydligas under vilka förutsättningar socialnämnden ska godkänna en bekräftelse av ett föräldraskap. *Skatteverket* delar utredningens bedömning att det inte bör införas en utökad möjlighet att hos socialnämnden bekräfta faderskap eller föräldraskap före ett barns födelse. Enligt Skatteverket kommer behovet av att lämna en sådan bekräftelse att minska om det införs möjlighet att digitalt bekräfta föräldraskap.

Skälen för regeringens förslag

En bekräftelse ska lämnas vid ett personligt besök hos socialnämnden

Det system för digital bekräftelse som regeringen nu föreslår innebär en möjlighet för ogifta föräldrar att under vissa förutsättningar bekräfta ett föräldraskap utan socialnämndens medverkan. När det saknas förutsättningar för en digital bekräftelse eller när föräldrarna väljer att inte använda sig av den möjligheten ska en bekräftelse godkännas av socialnämnden. Bekräftelsen ska enligt gällande regler göras skriftligen och bevittnas av två personer. Vidare ska den godkännas av modern eller en för barnet särskilt förordnad vårdnadshavare. Socialnämnden får godkänna bekräftelsen endast om det kan antas att mannen eller kvinnan som bekräftat föräldraskapet är förälder till barnet (1 kap. 4 § föräldrabalken).

Det finns i dag inget formellt krav på en personlig inställelse hos socialnämnden i samband med bekräftelsen av föräldraskapet. Utgångspunkten är dock att utredaren bör kalla parterna till ett personligt sammanträffande för att de bl.a. ska kunna styrka sin identitet. Om utredaren vet vilka parterna är, t.ex. om modern och den presumtive fadern tidigare har bekräftat faderskapet för ett gemensamt barn, kan det dock vara tillräckligt med telefon- eller brevkontakter enligt de riktlinjer som har utfärdats av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (HSLF-FS 2017:49 och 2017:50). Som framgår av utredningens genomgång är tillämpningen av dessa riktlinjer inte enhetlig. Regeringen delar utredningens bedömning att det uttryckligen bör regleras att en bekräftelse av föräldraskapet för ett barn under 18 år ska lämnas vid ett personligt besök hos socialnämnden i de fall då en digital bekräftelse inte aktualiseras. Ett uttryckligt krav på att bekräftelsen ska lämnas vid personligt besök hos socialnämnden innebär bättre möjligheter för socialnämnden att bedöma behovet av ytterligare utredning och möjliggör också en identifiering av föräldrarna. Det kan vidare bidra till en enhetlig tillämpning i kommunerna. Regeringen anser dock, i linje med vad *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* föreslår, att det bör finnas ett visst utrymme att efterge kravet på personligt besök, t.ex. då den som ska lämna bekräftelsen inte kan komma till socialnämnden av medicinska skäl. Ett undantag från kravet på personligt besök hos socialnämnden behövs även för att möjliggöra för personer att i vissa fall göra bekräftelsen i utlandet (jfr 3 kap. 17 § förordningen [2014:115] med instruktion för utrikesrepresentationen). En fördel med att införa en möjlighet till digital bekräftelse av föräldraskap är att avlasta socialnämnderna och ge dem möjlighet att lägga sina resurser på de mer komplicerade fallen i stället för de enklare. För att detta inte ska gå förlorat bör möjligheten till undantag inte vara alltför stor. Ansvarig tjänsteman vid socialnämnden bör mot denna bakgrund kunna medge undantag från kravet på personligt besök, om det finns särskilda skäl. Förutom att det bör krävas särskilda omständigheter för att ett undantag ska medges, bör det i kravet på särskilda skäl ligga att det är möjligt att på annat sätt identifiera personen i fråga och säkerställa att det är rätt person som lämnar bekräftelsen. Annars är det ju inte möjligt för socialnämnden att godkänna bekräftelsen. Vid bedömningen av om undantag från kravet på personligt besök bör medges kan möjligheterna att utnyttja digitala tjänster, såsom videosamtal, vara av betydelse. Det finns inte utrymme för att inom detta lagstiftningsärende överväga möjligheten att i övrigt utöka möjligheterna att utnyttja digitala lösningar vid socialnämndens handläggning, vilket *SKR* efterfrågar i sitt yttrande över utkast till lagförslag om bekräftelse av föräldraskap.

Kravet på bevitning av bekräftelsen slopas

Regeringen delar utredningens bedömning att kontrollen av identiteten hos den som lämnar bekräftelsen och säkerställandet av att det är den person som rätteligen bör ges möjlighet att bekräfta föräldraskapet som också gör det kan utföras av ansvarig tjänsteman i de fall då socialnämndens godkännande krävs. I dessa fall finns det inget behov av att dessutom kräva att bekräftelsen bevittnas. Det skulle kunna övervägas att behålla kravet på

bevitning i de fall socialnämnden medger undantag från kravet på personligt besök. Som framgår ovan anser regeringen dock att det bör ligga i bedömningen av om kravet på personlig inställelse kan efterges att socialnämnden kan kontrollera identiteten hos den som lämnar bekräftelsen och att det är rätt person som ges tillfälle att lämna bekräftelsen. Inte heller i dessa fall finns det alltså anledning att behålla kravet på bevitning.

Ytterligare ändringar behövs inte

Regeringen delar utredningens bedömning att de krav som uppställs i fråga om en bekräftelse som görs hos socialnämnden i övrigt inte behöver ändras. Det innebär att bekräftelsen ska vara skriftlig. Ett skriftlighetskrav utgör inte i sig hinder mot att elektroniska underskrifter används. Det bedöms därför inte finnas något generellt hinder mot att socialnämnderna inom ramen för sin verksamhet tillhandahåller digitala lösningar som t.ex. gör det möjligt att underteckna bekräftelsen elektroniskt hos nämnden.

Bekräftelsen ska vidare godkännas av modern eller en för barnet särskilt förordnad vårdnadshavare. I lagrådsremissen Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister föreslår regeringen att även en s.k. tillfällig vårdnadshavare ska kunna godkänna bekräftelsen. Även socialnämndens godkännande krävs. Socialnämnden får godkänna bekräftelsen endast om det kan antas att mannen eller kvinnan som bekräftat föräldraskapet är förälder till barnet. *Svea hovrätt* anser att det bör förtydligas under vilka förutsättningar som socialnämnden ska godkänna en bekräftelse av ett föräldraskap som lämnas av en kvinna. I dag gäller enligt 1 kap. 9 § tredje stycket föräldrabalken att det som föreskrivs om socialnämndens godkännande av en bekräftelse av faderskap tillämpas även vid godkännande av en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och moderskap eller faderskap enligt de särskilda regler som tillämpas om en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet (prop. 1984/85:2 s. 19, prop. 2004/05:137 s. 58 och prop. 2017/18:155 s. 71 och 73). Det har inte framkommit något som tyder på att det finns problem vid tillämpning av bestämmelserna. Regleringen är vidare för närvarande föremål för en översyn som bl.a. syftar till att reglerna blir mer överskådliga och könsneutrala. Med hänsyn till detta finns det inte skäl att nu överväga ett förtydligande av förutsättningarna för socialnämndens godkännande av en bekräftelse av föräldraskap som lämnas av en kvinna.

Utredningen bedömer att det saknas skäl för att utöka möjligheten att hos socialnämnden bekräfta ett föräldraskap före barnets födelse. Ingen remissinstans invänder mot detta. Regeringen gör ingen annan bedömning i frågan (jfr även avsnitt 5.2).

5.5 Talan om att en bekräftelse saknar verkan

Regeringens bedömning: Det bör inte införas bestämmelser om vem som har rätt att väcka talan om att en bekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen och mot vem en sådan talan ska väckas.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att det ska införas bestämmelser om vem som

har rätt att väcka en talan om att en bekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen och mot vem en sådan talan ska väckas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* tycker att det är positivt att den praxis som finns om talerätten kommer till tydligt uttryck i lag men anser att det behöver förtydligas på vilka grunder en bekräftelse kan förklaras sakna verkan. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* instämmer i förslaget att kodifiera talerätsreglerna i fråga om förklaring att en bekräftelse saknar verkan men anser att det, för att undanröja eventuella tveksamheter, finns skäl att uttryckligen ange i t.ex. författningskommentaren att arvingar till den som har lämnat bekräftelsen inte har möjlighet att föra en sådan talan.

Skälen för regeringens bedömning: Om det visar sig att den som har lämnat en faderskapsbekräftelse inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom (1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken). Genom hänvisningar gäller detta även en bekräftelse som avser en förälder enligt 1 kap. 9 § eller en far eller mor enligt de särskilda regler som gäller om en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 9, 13 och 14 §§ föräldrabalken). Av praxis framgår att talan om att en bekräftelse saknar verkan får föras av den som har lämnat bekräftelsen och av barnet (rättsfallen NJA 1984 s. 319 och RH 1997:21). Utredningen föreslår att detta tydliggörs i lag. Som *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* påpekar omfattar utredningens förslag inte någon rätt för arvingar till mannen att föra talan för det fall mannen är avliden (jfr 3 kap. 1 § andra och tredje styckena föräldrabalken i fall då faderskapspresumtionen är tillämplig). Högsta domstolen har ansett att en sådan rätt bör finnas för mannens arvingar även i fall då mannen i fråga har bekräftat faderskapet men att rätten bör vara begränsad på samma sätt som enligt motsvarande regler som gäller om faderskapspresumtionen är tillämplig (rättsfallet NJA 1988 s. 525). Att genomföra utredningens förslag innebär i denna del alltså en förändring av rättsläget jämfört med vad som gäller i dag. Utredningen har dock inte redovisat några överväganden kring denna fråga. Vid en jämförelse av utredningens förslag och vad som gäller för det fall faderskapspresumtionen är tillämplig kan det vidare noteras att utredningens förslag saknar föreskrifter om en möjlighet för mannen att väcka talan mot barnets arvingar för det fall barnet har avlidit (jfr 3 kap. 1 § första stycket föräldrabalken) och om s.k. efterarvingars ställning som motparter för det fall barnet för talan mot mannens arvingar (jfr 3 kap. 2 § föräldrabalken). Utredningen redovisar inte heller här några överväganden kring varför sådana föreskrifter inte är motiverade i de fall då faderskapet har fastställts genom bekräftelse. Att genomföra utredningens förslag skulle visserligen, i linje med vad *Juridiska institutionen vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anför, innebära en ökad tydlighet. Samtidigt skulle det delvis innebära en förändring av rättsläget och inte endast en kodifiering av praxis, utan att en fullständig analys har gjorts. Vidare kan det i sammanhanget nämnas att det för närvarande pågår en översyn av föräldrabalkens regler som bl.a. ska ta ställning till om utrymmet att häva ett föräldraskap ska begränsas. Mot denna bakgrund anser regeringen att utredningens förslag i denna del inte bör genomföras.

6 Information och vägledning om reglerna

Regeringens bedömning: Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör ges i uppdrag att ta fram och sprida information om innebörden av föräldraskapspresumtionen, digital bekräftelse av föräldraskap och möjligheten att häva ett föräldraskap.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att uppdraget till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd endast ska ta sikte på den digitala bekräftelsen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser instämmer i eller har inga invändningar mot utredningens bedömning. Flera remissinstanser lyfter dock fram att det kan behövas information om även annat än den digitala bekräftelsen. Ett stort antal remissinstanser, bl.a. *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Svenska kyrkan*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Sveriges advokatsamfund*, framhåller vikten av att blivande föräldrar får tydlig information om bl.a. vad som konstituerar ett rättsligt föräldraskap och konsekvenserna av att en föräldraskapspresumtion hävs. RFSL anser att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör få ett utökad uppdrag att se till att omfattande informationsinsatser genomförs, gärna i samarbete med RFSL, för att nå personer som vill skaffa barn. Liknande synpunkter framförs även av RFSU. RFSL pekar även på behovet av tydliga riktlinjer och föreskrifter samt särskilda utbildningsinsatser för dem som kommer att tillämpa de nya reglerna, t.ex. inom socialtjänsten och familjerätten.

Skälen för regeringens bedömning: Som flera remissinstanser påpekar innebär de föreslagna reglerna om föräldraskapspresumtion och digital bekräftelse att det finns en risk för felaktiga föräldraskap, vilket kan leda till att föräldraskap hävs längre fram. Det är därför viktigt att information om regelverket tas fram och sprids till berörda. Som utredningen konstaterar behövs informationsinsatser till blivande föräldrar om digital bekräftelse av föräldraskap. Regeringen anser, i likhet med flera remissinstanser, att uppdraget bör vara bredare. Det finns ett behov av att sprida kunskap även om vad de nya reglerna om föräldraskapspresumtion och hävande av föräldraskap innebär, särskilt när det gäller risken för att ett presumerat föräldraskap hävs på grund av att barnet har tillkommit efter en s.k. hem-insemination eller en assisterad befruktning med en anonym donator.

Regeringen delar utredningens bedömning att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd – som är kunskapsmyndighet för föräldraskapsstöd, familjerådgivning och socialnämndernas familjerättsliga ärenden – bör få uppdraget. Det framstår även som lämpligt att Socialstyrelsen, med en bred verksamhet som rör såväl socialtjänst som hälso- och sjukvård, och Skatteverket, som föreslås tillhandahålla tjänsten för digital bekräftelse, bistår Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. Mot bakgrund av att det kan finnas särskilt behov av att sprida information till samkönade par och personer som har ändrat könstillhörighet kan det finnas anledning för myndigheten att även samråda med RFSL. I uppdraget bör också ingå att sprida informationen till olika instanser och myndigheter som barnets föräldrar kommer i kontakt med, t.ex. mödrahälsovården,

hälso- och sjukvården och socialnämnderna. Regeringen avser att återkomma med ett sådant uppdrag.

Regeringen förutsätter att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ser över sina föreskrifter och allmänna råd i syfte att anpassa dem till de nya reglerna.

7 Modernare regler om faderskapsundersökningar

7.1 Behovet av modernisering

Regeringens bedömning: Regleringen om faderskapsundersökningar bör moderniseras.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens. Utredningen anser dock att moderniseringen bör ske genom en ny lag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser instämmer i eller har inga invändningar mot utredningens bedömning. Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges advokatsamfund* och *Stockholms tingsrätt*, efterfrågar ytterligare moderniseringar. Stockholms tingsrätt anser att det finns ett behov av att klargöra rättens möjlighet att besluta om rättsgenetisk undersökning i mål om föräldraskap och moderskap. Även Sveriges advokatsamfund anser att det finns ett behov av att utvidga tillämpningsområdet till att omfatta fastställande och hävande av moderskap. Advokatsamfundet anser vidare att även fall då en tidigare talan om faderskap ogillats bör omfattas av regleringen och att det inte längre är motiverat att i bekräftelsefallen, till skillnad från faderskap som har presumerats, kräva att det har framkommit en ny omständighet som inte tidigare varit känd för att en undersökning ska kunna beslutas.

Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, efterfrågar förtydliganden när det gäller möjligheten att besluta om rättsgenetisk undersökning vid ändrad könstillhörighet. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* ställer sig frågande till att den föreslagna regleringen i vissa fall ska gälla enbart den man som kan antas ha haft samlag med modern och inte den man vars spermier kan antas ha använts vid befruktningen vid heminspiration. Fakultetsstyrelsen ställer sig också frågande till varför möjligheten att göra en rättsgenetisk undersökning efter en bekräftelse ska vara mer begränsad än möjligheten att föra talan om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den, och till att regeln endast gäller faderskap.

De flesta remissinstanser instämmer i eller har inga invändningar mot utredningens bedömning i fråga om vem som ska utföra faderskapsundersökningar. Flera remissinstanser, bl.a. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* och *Varbergs kommun*, ser positivt på Rättsmedicinalverket som ensam utförare. IVO pekar på att det inte behövs någon särskild ordning för tillståndsprovning och tillsyn om Rättsmedicinalverket är ensam aktör, till skillnad från om

det skulle finnas flera aktörer. Även *Familjerättsassocionomernas Riksförening* stöder att alla analyser sker genom Rättsmedicinalverket och framhåller att det måste finnas stabilitet över tid, vilket säkras av en statlig myndighet. *Karlstads kommun* pekar på vikten av att Rättsmedicinalverket framöver har kapacitet att skyndsamt genomföra utredningar eftersom det kan påverka både barn och föräldrar negativt om faderskapsbekräftelser dröjer.

Dynamic Code AB, *KRY* och *Min Doktor* invänder mot att Rättsmedicinalverket ska vara ensam utförare och anser att man därmed skulle slå undan benen för viktiga leverantörer och innovatörer. *Dynamic Code AB* anför att konsekvenserna för bolaget skulle bli mycket allvarliga då förutsättningar för att driva verksamhet inom området skulle gå förlorade. Enligt bolaget finns det inget monopol för Rättsmedicinalverket enligt gällande regelverk och bolaget har under 15 år etablerat sig som en betydande aktör i förhållande till kommunernas och socialnämndernas verksamhet. Vidare ifrågasätter *Dynamic Code AB* förslagets förenlighet med EU:s konkurrensrättsliga regelverk, särskilt etableringsrätten enligt tjänstedirektivet, och anser att utredningen inte närmare har analyserat hur förslaget lever upp till EU-rättens krav på icke-diskriminering, nödvändighet och proportionalitet. Bolaget, som förordar en ordning med en kontrollerad marknad, ifrågasätter även utredningens bedömning att verksamhetsunderlaget i Sverige är för litet för att tillåta fler aktörer och anser att behovet av en tillståndsgivning och tillsyn inte är tillräckliga skäl för att Rättsmedicinalverket ska vara ensam utförare.

Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac), som inte tar ställning till om Rättsmedicinalverket ska vara ensam utförare eller inte, anser att utredningens slutsats i frågan bygger på felaktiga grunder när det gäller ackreditering och tillsyn. *Swedac* framhåller att ackreditering inte ersätter tillsyn utan kräver tillsyn, och att det är en brist att ackreditering avstyrks utan att tillsynsorganisationen har belysts på ett korrekt sätt. Enligt *Swedac* kan ackreditering och obligatorisk tillsyn vara tillräckligt för att säkerställa tillförlitlighet, opartiskhet och integritetsskydd. *Kommerskollegium* ifrågasätter i och för sig inte att en ensamrätt för Rättsmedicinalverkets kan vara baserad på tungt vägande skäl som skulle klara en EU-rättslig prövning, men efterfrågar ett mer utförligt resonemang kring förenligheten med rätten att tillhandahålla tjänster enligt EUF-fördraget, tjänstedirektivet och rättspraxis. *Konkurrensverket* anser att det saknas skäl för att Rättsmedicinalverket ska vara ensam utförare när det finns alternativa aktörer på marknaden, så länge kvaliteten i deras tjänst kan antas vara fullgod. Enligt verket bör regleringen, även om Rättsmedicinalverket har ensamrätt, kunna utformas så att Rättsmedicinalverket kan upphandla analyser och tjänster. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* har ingen invändning mot att Rättsmedicinalverket är ensam utförare, men kan också instämma i att en ordning med flera aktörer typiskt sett bidrar till ökad kvalitet och effektivitet och starkt utvecklingsarbete. *SKR* pekar på att det som regel krävs mycket starka skäl för att införa statliga monopollösningar på områden där det finns marknadsalternativ, men att rättssäkerhetsaspekter samtidigt väger tungt i frågan och att det är svårt att bedöma vilka aktörer som på lång sikt kan förväntas svara mot de höga

krav som måste ställas. Enligt SKR behöver frågan analyseras och övervägas ytterligare i den fortsatta beredningen och rättssäkerhetsaspekten vägas mot andra intressen.

Sveriges advokatsamfund konstaterar att undersökningar som sker på socialnämndens initiativ och som avser situationer som faller utanför lagens tillämpningsområde, t.ex. moderskapsanalyser och syskonjämförelser, fortfarande ska betalas av kommunen och att andra aktörer än Rättsmedicinalverket kan utföra dessa analyser. Liknande synpunkter lämnas även av *SKR*, som anser att frågan av tydlighetsskäl bör belysas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Skälen för regeringens bedömning

Regelverket behöver moderniseras och förtydligas

I Sverige föds ungefär 115 000 barn per år. För ungefär 2 procent av dessa barn (ca 2 300) aktualiseras en faderskapsundersökning. I en situation där den genetiska kopplingen är av betydelse för faderskapet, som när barnet har tillkommit genom samlag, kan en undersökning av faderns, barnets och i vissa fall moderns arvsanlag ge svar på frågan vem som är rättslig far till barnet. En undersökning av en enskilds arvsanlag, t.ex. en blodundersökning eller dna-analys, som utförs i syfte att utreda en sådan fråga av rättslig betydelse kallas för en rättsgenetisk undersökning.

För rättsgenetiska undersökningar vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken gäller lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap (blodundersökningslagen) och förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap (blodundersökningsförordningen). Med stöd av nämnda lag kan en domstol förordna om blodundersökning eller annan undersökning av ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men (1 §). Ett förordnande får meddelas i mål om fastställande av faderskap och mål om förklaring att en viss man inte är far, dvs. mål som handlar om hävande av ett presumerat faderskap. Även efter att ett faderskap har fastställts genom en bekräftelse eller en dom som har fått laga kraft får ett förordnande om undersökning meddelas, om det först efter bekräftelsen eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning till antagande att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under tid som barnet kan vara avlat (1 a §). Undersökningen kan, beroende på omständigheterna, avse barnet, modern och den som anses eller påstås vara far till barnet. Domstolen har möjlighet att besluta om vitesföreläggande och biträde av Polismyndigheten för att en undersökning ska komma till stånd (2 och 2 a §§). Av lagen följer vidare att kostnader för en undersökning som beslutats av domstol eller utförts på anmodan av socialnämnd ska betalas av domstolen respektive socialnämnden (3 §).

Socialnämndens utredningsskyldighet enligt föräldrabalken innebär att också nämnden kan ta initiativ till en rättsgenetisk undersökning. Socialnämnden bör verka för att blodundersökning äger rum beträffande modern, barnet och den som kan vara far till barnet, om denne begär det eller om det finns anledning att anta att modern har haft samlag med mer än en man under tid då barnet kan vara avlat (2 kap. 6 § föräldrabalken). En undersökning på initiativ av socialnämnden utförs alltid på frivillig basis.

Närmare bestämmelser om verkställigheten av undersökningar som sker på uppdrag av domstol eller socialnämnd finns i blodundersökningsförordningen. Enligt förordningen ska ett blodprov som avses i blodundersökningslagen undersökas genom Rättsmedicinalverkets försorg. Annan undersökning rörande ärftliga egenskaper än blodundersökning ska utföras av sakkunnig som godkänns av myndigheten (1 §). Med ”annan undersökning rörande ärftliga egenskaper” har avsetts s.k. antropologiska undersökningar, dvs. undersökningar av utseendemässiga egenskaper, som färg och form på ögonen eller öronens form. Sådana undersökningar förekommer inte längre och enligt Rättsmedicinalverket finns det inte heller någon sådan sakkunnig som har godkänts av verket. En domstol som har beslutat om blodundersökning ska inom en vecka underrätta Rättsmedicinalverket om det. En socialnämnd har samma skyldighet, om nämnden har tagit initiativ till undersökningen (2 §). Rättsmedicinalverket är i dag alltså utpekade som utförare av faderskapsundersökningar enligt blodundersökningslagen.

De nuvarande reglerna har sitt ursprung i en tid när blodundersökning var den mest använda metoden för att utreda faderskap. Sedan 1994 är faderskapsundersökningar i Sverige helt baserade på dna-analys. Metoden innebär att likheter och olikheter studeras direkt i arvsmassan och ger i de allra flesta fall ett mycket tillförlitligt svar; enligt uppgifter till utredningen når Rättsmedicinalverkets svar i nästan alla fall en säkerhet på mer än 99,999 procent. Metoden med dna-analys är inte begränsad till undersökning av ett blodprov, utan kan i princip utgå från vilken typ av vävnad från en människa som helst (s.k. humanbiologisk vävnad), bara provet innehåller cellkärnor som går att analysera. I dag görs faderskapsundersökningar vanligen med hjälp av salivprov som tas genom munskrap (s.k. topsning). Utvecklingen på det rättsgenetiska området har bl.a. medfört förbättrade möjligheter att undersöka faderskapet när den utpekade mannen är avliden. Den har också öppnat upp för en diskussion om huruvida rättsgenetiska undersökningar för utredning av faderskap, framför allt de som sker på socialnämndens initiativ, får utföras av andra aktörer än Rättsmedicinalverket. Sedan 2004 finns det en privat aktör, Dynamic Code AB, som anlitas av ett antal kommuner för utförande av faderskapsundersökningar på initiativ av socialnämnder.

Att metoderna för faderskapsundersökning utvecklas är något som lagstiftaren även tidigare har behövt förhålla sig till (se prop. 1982/83:8 s. 6). Som utredningen konstaterar är de nuvarande reglerna inte inaktuella när det gäller det som utredningen av faderskap behöver undersöka. Undersökningen syftar till att klarlägga förekomsten av ärftliga anlag hos barnet, modern och en möjlig far. Det förhållandet att regleringen är uppbyggd kring en analysmetod som i praktiken inte längre används har dock gjort regleringen otydlig, vilket har lett till tillämpningsproblem. Det finns en risk för att otydligheten leder till att lika fall inte behandlas lika, t.ex. i fråga om vilket slags prov – blodprov eller salivprov – som behöver tas. Som utredningen tar upp har vidare frågan om möjligheten att besluta om rättsgenetisk undersökning av vävnadsprov från en avliden man kommit att bedömas olika av domstolar. Vissa tingsrätter har beslutat om sådan undersökning, medan andra har ansett att blodundersökningslagen inte ger stöd för ett sådant beslut.

Behovet av att modernisera regleringen ska även bedömas i ljuset av den samhälls- och rättsutveckling som har skett över tid och som innebär att barnets rättigheter på området har stärkts. Ett barns intresse av att få ett faderskap fastställt omfattas av skyddet för privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Europadomstolen har i flera avgöranden betonat att en stat måste tillhandahålla effektiva medel att utreda och fastställa faderskap. Det gäller även när den presumtive fadern inte medverkar till utredningen. Enligt barnkonventionen har barnet, så långt det är möjligt, rätt till sitt ursprung (artikel 7). Det är därför angeläget att det finns effektiva och rättssäkra verktyg för utredning av faderskap.

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att regleringen om faderskapsundersökningar bör moderniseras för att bli mer ändamålsenlig. Tydligare regler förväntas också leda till en mer enhetlig rättstillämpning och stärkt rättssäkerhet.

Moderniseringen bör ske genom ändringar i den nuvarande regleringen

Enligt utredningen bör moderniseringen av reglerna om faderskapsundersökningar ske genom en ny lag som ersätter blodundersökningslagen. Fler-talet paragrafer i den föreslagna nya lagen överensstämmer dock helt i sak med regleringen i blodundersökningslagen, eftersom utredningens översyn av regleringen utmynnar i bedömningen att den till största del står sig. Det gäller i fråga om tillämpningsområdet, möjligheterna att besluta om ny undersökning, undersökningskretsen, förfarandet och förutsättningarna för att besluta om tvångsmedel. Det gäller i huvudsak även rättens förutsättningar att besluta om en undersökning. Mot den bakgrunden är det enligt regeringen lämpligare att moderniseringarna sker genom ändringar i nuvarande reglering och inte genom en ny lag, även med beaktande av att regleringen i enlighet med utredningens förslag föreslås bli teknikneutral (se avsnitt 7.2).

Några remissinstanser, bl.a. *Stockholms tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund*, anser att det finns ett behov av att utvidga lagens tillämpningsområde till att omfatta moderskap. Som Sveriges advokatsamfund konstaterar omfattas frågan om en utvidgning av tillämpningsområdet till att avse även utredning av moderskap inte av utredningens uppdrag och kan därför inte övervägas inom ramen för detta lagstiftningsärende. Det finns inte heller förutsättningar för att närmare överväga de övriga frågor om moderniseringar och ett utvidgat tillämpningsområde som bl.a. Sveriges advokatsamfund och *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* tar upp. I sammanhanget kan det dock framhållas att genetisk koppling enligt svensk rätt inte är avgörande för ett rättsligt moderskap (jfr 1 kap. 7 § föräldrabalken). Avgörande är vem som har fött barnet (den s.k. moderskapsprincipen). Genetiska anlag har inte heller relevans när ett rättsligt föräldraskap bygger på samtycke till en assisterad befruktning. Det rättsliga föräldraskapet baseras i den situationen på samtycke till den behandling som modern har genomgått. Som utredningen konstaterar skulle alltså inte resultatet av en rättsgenetisk undersökning i dessa fall ge svar på frågan om föräldraskap. En genetisk koppling kan dock, som *Svea hovrätt* tar upp, vara relevant när ett barn har tillkommit genom spermier från en kvinna som tidigare varit man. Att bestämmelserna i lagen kan tillämpas i ett sådant fall framgår av 1 kap. 14 § första stycket föräldrabalken. Frågan

om huruvida de oskrivna principerna om moderskap bör lagfästas i föräldrabalken i någon form och om det då även finns behov av regler för utredning av moderskap är frågor som ska övervägas av den utredning som nyligen har fått i uppdrag att se över den föräldraskapsrättsliga regleringen i syfte att bl.a. göra den mer könsneutral (dir. 2020:132). Vidare pågår en utredning om förutsättningarna för erkännande av utländska moderskap och föräldraskap (dir. 2020:19). Beroende på vad dessa utredningar kommer fram till kan ytterligare ändringar i regleringen om faderskapsundersökningar komma att aktualiseras framöver. Även av den anledningen är det lämpligt att de moderniseringar av regleringen som nu föreslås görs genom lagändringar och inte genom en ny lag.

Någon ändring föreslås inte när det gäller vem som utför faderskapsundersökningar

Utredningen föreslår ingen ändring när det gäller vem som ska utföra en rättsgenetisk undersökning för utredning av faderskap som beslutats av domstol eller initierats av socialnämnd, dvs. Rättsmedicinalverket ska fortsatt i förordning pekas ut som ensam utförare av sådana undersökningar. Som *Sveriges advokatsamfund* och *SKR* konstaterar gäller detta endast inom ramen för den nu aktuella regleringens tillämpningsområde och inte för t.ex. undersökningar som sker på uppdrag av enskilda eller släktundersökningar som görs på initiativ av socialnämnd.

Dynamic Code AB ifrågasätter utredningens bedömning och anser att regleringen i blodundersökningsförordningen om utförare endast reglerar blodprov och inte hindrar att socialnämnder vänder sig till andra aktörer för undersökningar genom munskrapprov. Regleringen om utförare kan dock enligt regeringen inte lyftas ur sitt sammanhang på det sättet, utan den måste läsas tillsammans med regleringen om faderskapsundersökningar i övrigt. Det framgår då, som utredningen också konstaterar, att den nuvarande regleringen pekar ut Rättsmedicinalverket (tidigare Statens rättsserologiska institut) som utförare när det gäller analyser av prov som tas för faderskapsundersökningar på uppdrag av det allmänna och att regleringen även gäller sådana undersökningar som initieras av socialnämnden enligt föräldrabalken. Det har inte skett någon ändring av regleringen i syfte att öppna upp en marknad. Det förhållandet att privat verksamhet ändå har bedrivits mot kommunerna kan inte anses vara en marknadsöppning i rättslig mening. Eftersom det alltså handlar om att behålla en ordning som redan gäller aktualiseras, som *Kommerskollegium* är inne på, tjänstedirektivets undantag i artikel 1.3 för befintligt monopol (jfr skäl 8 i direktivet och EU-domstolens mål C-342/17, *Memoria och Dall’Antonia mot Comune di Padova*, dom den 14 november 2018, p. 40–42). Mot denna bakgrund finns det inte skäl att närmare gå in på tjänstedirektivets bestämmelser. Enligt regeringens bedömning utgör inte heller de primärrättsliga bestämmelserna om etableringsfrihet och rätten att tillhandahålla tjänster (artiklarna 49 och 56 i EUF-fördraget) hinder för den nuvarande ordningen med Rättsmedicinalverket som ensam utförare.

I utredningens uppdrag ingick att undersöka om det är lämpligt och ändamålsenligt att även andra aktörer än Rättsmedicinalverket ska kunna utföra rättsgenetiska undersökningar i faderskapsärenden och överväga vilka krav som i så fall bör ställas på dessa aktörer för att säkerställa rätts säkerheten i verksamheten. Utredningen överväger om det bör införas en

ordning med flera aktörer, men bedömer att det inte är motiverat med hänsyn till det allmännas behov och ansvar på området samt aspekter som rättssäkerhet, integritetsskydd, resurseffektivitet och kompetensförsörjning. Enligt utredningen finns det inte tillräckliga fördelar med att även andra aktörer än Rättsmedicinalverket ska kunna utföra rättsgenetiska undersökningar i faderskapsärenden på uppdrag av det allmänna för att det ska anses försvarbart att föreslå en sådan ordning. Med flera aktörer krävs enligt utredningen att det inrättas en ordning för tillsyn över aktuell verksamhet och möjligen tillståndsplikt för att säkerställa tillförlitlighet, opartiskhet och integritetsskydd. Enligt utredningen kan det behöva inrättas en ny myndighet för det ändamålet. I sammanhanget tar utredningen upp det förhållandet att verksamhet kan bedrivas utanför riket, inklusive av aktörer utanför EU. Enbart de ekonomiska aspekterna av att en tillsynsverksamhet behövs talar enligt utredningen starkt för att låta Rättsmedicinalverket vara ensam aktör, med hänsyn till att det allmännas årliga kostnader för rättsgenetiska undersökningar i dag uppgår till omkring 12 miljoner kronor. De flesta remissinstanser instämmer i eller invänder inte mot utredningens bedömning. Regeringen ser inte heller någon anledning att ifrågasätta utredningens bedömning och anser att liknande överväganden aktualiseras i fråga om att ge Rättsmedicinalverket möjlighet att inom ramen för sin ensamrätt upphandla analyser och tjänster från andra aktörer, vilket *Konkurrensverket* förespråkar. Under alla förhållanden lämnar utredningen inga förslag som gör det möjligt att införa en ordning med fler utförare på en kontrollerad marknad.

I sammanhanget kan det nämnas att även Danmark, Finland och Norge har en ordning där en central offentlig aktör utför faderskapsundersökningar på uppdrag av det allmänna.

7.2 En teknikneutral reglering

Regeringens förslag: Lagen om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap ska byta namn till lagen om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap och begreppet rättsgenetisk undersökning ska införas genomgående i lagen.

I en ny inledande paragraf ska det tydliggöras att lagen innehåller bestämmelser om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken, och att en sådan undersökning endast får innefatta provtagning som kan ske utan nämnvärt men.

Bestämmelsen i föräldrabalken om när socialnämnden bör verka för att en blodundersökning görs ska ändras till att avse rättsgenetisk undersökning.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock inte att det i lag tydliggörs att en undersökning endast får innefatta provtagning som kan ske utan nämnvärt men.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. *Göta hovrätt* noterar att den menprövning som i dag ska ske enligt lagen har tagits bort utan närmare motivering.

Skälen för regeringens förslag

Regleringen bör göras teknikneutral...

Att blodundersökningslagen är uppbyggd kring en analysmetod som i praktiken inte längre används har gjort regleringen otydlig, vilket har lett till tillämpningsproblem. Det finns därför ett behov av att tydliggöra regleringen och uppdatera den i förhållande till den utveckling som har skett på rättsgenetikens område. Regeringen delar utredningens bedömning att en uppdaterad reglering bör göras teknikneutral, dvs. inte uttryckligen vara uppbyggd kring hur en analys av genetiska variationer går till i dag eller en viss provtagningsmetod. I stället bör den vara uppbyggd kring själva behovet av utredning av en genetisk koppling, nämligen en rättsgenetisk undersökning. En sådan utformning tar höjd för att en framtida teknikutveckling på området kan beaktas i rättstillämpningen, t.ex. om andra enklare metoder än de som i dag används skulle utvecklas. Regeringen föreslår därför att blodundersökningslagen byter namn till lagen om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap och att begreppet rättsgenetisk undersökning genomgående används i lagen. En följd av det valda begreppet är att möjligheten att med stöd av lagen göra undersökningar av ärftliga egenskaper genom en jämförelse av yttre kännetecken (s.k. antropologiska undersökningar) tas bort, vilket är lämpligt. Detta har ingen praktisk betydelse eftersom sådana undersökningar inte utförs sedan många år tillbaka.

Som en följd av att regleringen föreslås bli teknikneutral bör bestämmelsen i 2 kap. 6 § föräldrabalken, om att socialnämnden i vissa fall bör verka för att en undersökning görs, ändras så att den avser rättsgenetisk undersökning i stället för blodundersökning.

...och innehålla en generell bestämmelse om menprövning

Ett beslut om undersökning enligt lagen får förenas med föreläggande om vite eller beslut om biträde av Polismyndigheten. Undersökningen är att betrakta som ett påtvingat kroppsligt ingrepp enligt 2 kap. 6 § regeringsformen och en inskränkning i den enskildes rätt till privatliv som skyddas av artikel 8 i Europakonventionen (se bl.a. rättsfallet NJA 2016 s. 1157 och Mifsud mot Malta, no. 62257/15, 29 januari 2019). Av 2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen och artikel 8.2 i Europakonventionen följer att en begränsning av nämnda rättigheter kräver stöd i lag och inte får vara mer ingripande än vad som är nödvändigt för att syftet med åtgärden ska kunna uppnås. Lagstiftaren har sedan tidigare bedömt att intresset av att utreda faderskapet till ett barn motiverar det intrång i den enskildes kroppsliga integritet som det innebär att lämna ett blodprov för blodundersökning (prop. 1982/83:8 s. 10, bet. LU 1982/83:9, rskr. 1982/83:24). Detsamma får anses gälla i fråga om ett salivprov. Som *Göta hovrätt* noterar innebär utredningens förslag att den menprövning som i dag föreskrivs i lagen när det är fråga om annan undersökning än blodundersökning utgår. Med hänsyn till att lagen nu föreslås bli teknikneutral anser regeringen att det bör finnas en bestämmelse om menprövning. Därigenom säkerställs att eventuella framtida provtagningsmetoder inte blir mer ingripande för den enskilde än vad som är nödvändigt för att utreda och fastställa faderskapet till ett barn. En sådan bestämmelse är också viktig av förutsebarhets- och rättssäkerhetsskal. Regeringen föreslår därför att det i lagen införs en

bestämmelse som anger att en rättsgenetisk undersökning endast får innefatta provtagning som kan ske utan nämnvärt men.

7.3 Undersökning av vävnadsprov från en avliden

Regeringens förslag: I mål om fastställande av faderskap ska rätten, om den man som talan avser är avliden, kunna besluta att en rättsgenetisk undersökning ska göras med hjälp av humanbiologisk vävnad från den avlidne. Ett sådant beslut ska få meddelas endast om det finns anledning att anta att mannen har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit och skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär i förhållande till den frid som bör tillkomma den avlidne eller för något annat motstående intresse.

Ett beslut om rättsgenetisk undersökning med hjälp av humanbiologisk vävnad från den avlidne ska kunna överklagas särskilt. Beslutet ska dock kunna verkställas omedelbart, om inte högre rätt beslutar annat.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock inte att rättens beslut ska få överklagas särskilt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen* och *Östersunds tingsrätt*, lyfter fram att förslaget stärker barnets rätt att få kännedom om sitt ursprung. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* väcker frågan om vävnadsprov ska få tas från en avliden man även vid hävande av faderskap, en linje som även *Biobank Sverige* är inne på. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* är positiv till förslaget, men noterar det etiska dilemma som ett förordnande om att gräva upp kvarlevor skulle innebära. Ett antal remissinstanser berör frågan om huruvida vävnadsprov ska kunna hämtas från biobanker för faderskapsundersökning. *Rättsmedicinalverket, SKR, och Region Dalarna* är positiva till en sådan möjlighet och anser att det förhållandet att avlidnas biobanksprover kan komma att utlämnas inte riskerar att skada allmänhetens förtroende för biobanker. *Vetenskapsrådet, Biobank Sverige* och *Sveriges advokatsamfund* är av motsatt uppfattning och anser att en sådan möjlighet skulle innebära en stor risk för att provgivarnas förtroende för biobankerna skadas allvarligt, vilket skulle äventyra enskildas rätt till en god vård på lika villkor. Enligt *Biobank Sverige* är det oförenligt med biobankslagen att prov används för ett annat ändamål än vad som ingått i den information som provgivaren har fått, och en rättsgenetisk undersökning av prov från avliden för fastställande av faderskap bör inte vara ett tillåtet ändamål enligt biobankslagen. Dessa remissinstanser och även några andra, bl.a. *Svea hovrätt* och *Stockholms tingsrätt*, noterar att utredningens slutsatser i fråga om biobanksprov avviker från de slutsatser som Utredningen om regleringen av biobanker kommit fram till i delbetänkandet *För dig och för alla* (SOU 2017:40) och slutbetänkandet *Framtidens biobanker* (SOU 2018:4). *Stockholms tingsrätt* anser att det kan vara lämpligt att det samlas tas ställning till frågan utifrån förslagen i de båda utredningarna innan ny lagstiftning genomförs på området avseende biobanker. Liknande synpunkter framförs även av *Svea hovrätt*, som framhåller vikten av att det vid införandet av nya bestämmelser tydligt anges om och under vilka

förutsättningar det ska vara möjligt att använda vävnadsprover från biobanker för fastställande av faderskap, så att fortsatt skilda tolkningar och tillämpningar kan undvikas.

Flera domstolar, bl.a. *Göta hovrätt* och *Östersunds tingsrätt*, efterfrågar tydligare riktlinjer i fråga om hur menprövningen ska göras när mannen är avliden. *Stockholms tingsrätt* efterfrågar även tydligare riktlinjer för handläggningen och anser att det bör regleras i lagen vilka personer som ska beredas tillfälle att yttra sig när den som beslutet gäller är avliden. Liknande synpunkter framförs av *Svea hovrätt*, som även efterfrågar en reglering om att den avlidnes anhöriga bör höras i en sådan situation. *Svea hovrätt*, *Stockholms tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* anser att det är lämpligt att ett beslut om undersökning av vävnad från avliden bör kunna överklagas särskilt. *Svea hovrätt* tar även upp att beslutet bör kunna överklagas innan förordnandet verkställs.

Skälen för regeringens förslag

Särskilda regler om rättsgenetisk undersökning med hjälp av vävnad från avlidna införs

Staten har ett långtgående ansvar att tillhandahålla effektiva medel för att fastställa faderskap, även när den presumtive fadern inte medverkar till utredningen. En rättsgenetisk undersökning är inte en förutsättning för att ett faderskap ska kunna fastställas, men är i dag det bästa sättet att visa en genetisk koppling. Av det skälet är det i dag möjligt att tvinga en möjlig far att mot sin vilja lämna prov för faderskapsundersökning, ytterst med hjälp av polis. Ett barns rätt att få ett faderskap fastställt upphör inte för att en presumtiv far avlider. Som *SKR* lyfter fram upphör inte heller socialnämndens utredningsskyldighet i en sådan situation. Behovet av att få fram utredning i en fråga om faderskap finns alltså även när den utpekade mannen inte längre är i livet. Av Europadomstolens praxis framgår också att ett barns intresse av att kunna få ett faderskap fastställt kan anses väga tyngre än den avlidne mannens eventuella motstående intressen (se bl.a. *Jaggi mot Schweiz*, no. 58757/00, 13 juli 2006).

Utredningen överväger om ett beslut om rättsgenetisk undersökning bör kunna avse en avliden mans nära släktingar, men bedömer att detta inte är ett alternativ. Enligt utredningen får det anses vara ett större integritetsintrång att släktingar tvingas lämna prov än att undersöka ett vävnadsprov från den avlidne mannen. Vidare konstaterar utredningen att den information som en släktutredning kan ge inte alltid är tillräcklig för att dra en säker slutsats i fråga om faderskapet och att det finns en risk för att andra frågor än de som egentligen ska utredas kommer upp och får ett svar, t.ex. att syskon i själva verket inte är helsyskon. Regeringen delar, i likhet med flertalet remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*, utredningens bedömning i denna del.

Som utredningen tar upp har frågan om möjligheten att med stöd av den nuvarande regleringen besluta om rättsgenetisk undersökning av vävnadsprov från en avliden man kommit att bedömas olika av olika tingsrätter. Det finns därför behov av ett klagande. Utredningen bedömer att det bör finnas en möjlighet för domstol att i vissa fall besluta om rättsgenetisk undersökning av humanbiologisk vävnad från en avliden person och att

det är lämpligt att förutsättningarna för ett sådant beslut regleras särskilt. Regeringen gör samma bedömning och föreslår att det införs särskilda regler om rättsgenetisk undersökning med hjälp av vävnad från en avliden. Som *Barnombudsmannen* lyfter fram är ett sådant förslag i linje med barnkonventionen och innebär att barnets rätt att få kännedom om sitt ursprung stärks. Regeringen övergår nu till att bedöma de närmare förutsättningarna för ett beslut om rättsgenetisk undersökning med hjälp av vävnad från en avliden.

Möjligheten ska finnas endast i mål om fastställande av faderskap

Utredningen föreslår att möjligheten att besluta om undersökning av vävnadsprov från en avliden bör begränsas till mål som avser fastställande av faderskap. Enligt *Biobank Sverige* framstår denna begränsning som inkonsekvent, medan *SKR* väcker frågan om huruvida principen om det bästa bevismedlet kan vara ett skäl att utvidga tillämpningsområdet till även mål om hävande av faderskap. Regeringen delar dock utredningens bedömning att endast intresset av att fastställa ett rättsligt faderskap kan anses vara tillräckligt starkt för att motivera ett undersökningsbeslut avseende vävnad från en avliden man. Som utredningen konstaterar finns det anledning att se annorlunda på situationen när det redan finns ett etablerat faderskap. Barnet har visserligen rätt att föra en talan om hävande av faderskap eller om att en bekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den, men det finns i dessa fall ingen utredningsskyldighet för socialnämnden. Är barnet vuxet anses nämnden inte ha rätt att ens verka i ärendet (prop. 1982/83:8 s. 13). Barnets intresse av att ett genetiskt faderskap överensstämmer med det rättsliga faderskapet bedöms inte heller vara lika skyddat av Europakonventionen som barnets intresse av att ett faderskap fastställs. Med hänsyn till detta anser regeringen, i likhet med utredningen, att intresset av stabilitet och förutsebarhet i en redan etablerad familjerelation utgör ett tungt vägande skäl mot att låta rättsgenetiska undersökningar av vävnadsprov från en avliden man även omfatta fall när det redan finns ett etablerat faderskap.

En undersökning bör förutsätta att det kan antas att modern och mannen har haft samlag under den tid då barnet kan ha tillkommit

En rättsgenetisk undersökning aktualiseras när den genetiska kopplingen mellan ett barn och en man är relevant för det rättsliga faderskapet. Så är typiskt sett fallet om barnet har blivit till genom samlag, vilket också gäller den stora majoriteten av barn. I linje med detta anges, som en förutsättning för ett beslut om undersökning, i flera paragrafer i blodundersökningslagen att det kan antas att mannen i fråga haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit. Utredningen föreslår att detsamma ska gälla för ett beslut om rättsgenetisk undersökning med hjälp av vävnadsprov från en avliden man. Enligt utredningen framstår det som lämpligt att den som väcker talan i vart fall gör gällande omständigheter som innebär att domstolen kan anta att mannen har haft samlag med modern under konceptionstiden. Med hänsyn till regelverkets nuvarande utformning gör regeringen ingen annan bedömning. Som regeringen konstaterar ovan (avsnitt 7.1) är det inte inom ramen för detta lagstiftningsärende möjligt att närmare överväga om förutsättningen att det kan antas att mannen i fråga haft

samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit alltjämt är ändamålsenlig.

Rättens beslut bör även föregås av en proportionalitetsprövning

Som utredningen föreslår är det lämpligt att ett beslut om rättsgenetisk undersökning av vävnadsprov från en avliden även förutsätter att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för något motstående intresse. Rätten bör alltså inför beslutet göra en proportionalitetsprövning utifrån samtliga omständigheter i de enskilda fallen. Vid prövningen bör barnets intressen vägas mot de motstående intressen som kan finnas, t.ex. respekten för den avlidne och anhöriga och intresset av att värna griftefriden. Vägledning för den prövning som rätten har att göra finns i författningskommentaren.

Som bl.a. *Östersunds tingsrätt* påpekar kan det uppfattas som något missvisande att tala om ”men” för den avlidne. Europadomstolen har bedömt att en avlidne persons privatliv inte kan anses påverkas negativt av en begäran om ett vävnadsprov för faderskapsundersökning (se bl.a. *Boljević mot Serbien*, no. 47443/14, 16 juni 2020). En jämförelse kan även göras med sekretess till skydd för avlidna där den enskilde inte anses kunna lida men utan bedömningen i stället avser om ett utlämnande av uppgiften får anses kränka den frid som bör tillkomma den avlidne (se rättsfallet RÅ 2007 ref. 16). Regeringen föreslår därför att bestämmelsen om proportionalitetsprövningen utformas något annorlunda än vad utredningen föreslår. Ett beslut om rättsgenetisk undersökning av vävnadsprov bör förutsätta att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär i förhållande till den frid som bör tillkomma den avlidne eller för något annat motstående intresse.

Frågan om biobanksprover får övervägas i ett annat sammanhang

Utredningen kommer till slutsatsen att prov från en avliden som finns i biobanker bör kunna användas för utredning av faderskap. En annan utredning, Utredningen om regleringen av biobanker, har kommit till motsatt slutsats och anser att biobankslagen bör utformas så att det tydligt framgår att biobanksprov inte kan lämnas ut för faderskapsundersökning (se betänkandena *För dig och för alla* [SOU 2017:40] och *Framtidens biobanker* [SOU 2018:4]). Två utredningar har således i närtid gjort olika bedömningar i frågan. Som flera remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Stockholms tingsrätt*, påpekar är det lämpligt att det samlas tas ställning till frågan utifrån förslagen i de båda utredningarna. Detta kan inte ske inom ramen för detta lagstiftningsärende utan frågan får lämpligen övervägas inom ramen för den fortsatta beredningen av de betänkanden som Utredningen om regleringen av biobanker har lämnat.

Vilka som ska ges tillfälle att yttra sig behöver inte regleras särskilt

Vid prövning av en fråga om beslut om rättsgenetisk undersökning ska den som beslutet avser ges tillfälle att yttra sig. Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, anser att det finns behov av att klargöra vilka som ska ges tillfälle att yttra sig i den avlidnes ställe och att detta bör framgå av lagen. Det följer dock av 3 kap. 6 § föräldrabalken att mannens eventuella arvingar är parter i målet i den avlidnes ställe. De bör därför redan i den

egenskapen få tillfälle att yttra sig i frågan innan rätten fattar sitt beslut. Rätten har vidare en allmän skyldighet att se till att målet blir tillräckligt utrett (3 kap. 9 § föräldrabalken). Om uppgift framkommer att t.ex. någon annan närstående till den avlidne kan ha uppgifter av betydelse för rättens prövning, får rätten bedöma om det finns behov av att komplettera utredningen med ett yttrande från personen i fråga. Enligt regeringen finns det därför inget behov av särskilda regler om vilka som bör ges tillfälle att yttra sig.

Rättens beslut bör kunna överklagas särskilt

Beslut om rättsgenetisk undersökning är ett beslut under rättegång som enligt huvudregeln överklagas i samband med dom eller slutligt beslut. Utredningen föreslår att detsamma ska gälla för ett beslut om rättsgenetisk undersökning av vävnadsprov från en avliden man. Som *Svea hovrätt* påpekar kan emellertid frågan om att ta vävnad från den avlidne vara den mest relevanta för en anhörig, särskilt om ett förordnande innebär att den avlidnes grav måste öppnas och prover tas från den avlidnes kvarlevor. Om ett sådant beslut får överklagas först i samband med dom eller slutligt beslut i faderskapsmålet, kommer beslutet redan att vara verkställt och de invändningar som avser vävnadens tillgängliggörande att ha förlorat sin betydelse innan de prövats av högre rätt. Regeringen föreslår därför, i enlighet med vad även *Stockholms tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* förordar, att ett beslut om rättsgenetisk undersökning med hjälp av vävnad från en avliden ska kunna överklagas särskilt.

Som utgångspunkt får ett beslut inte verkställas innan det har fått laga kraft. Det kan dock uppkomma situationer då det kan vara mer brådskande att verkställa ett beslut. Ett exempel på en sådan situation kan vara om den presumptive fadern nyligen har gått bort och hans kvarlevor inom kort kommer att kremeras. Ett beslut om rättsgenetisk undersökning av vävnadsprov från en avliden bör därför få verkställas omedelbart. Högre rätt bör dock ges möjlighet att efter överklagande besluta om att vidare verkställighet tills vidare inte får ske (s.k. inhibition). Bestämmelser med denna innebörd föreslås.

7.4 Biträde av Polismyndigheten

Regeringens förslag: Bestämmelserna om biträde av Polismyndigheten när det gäller barn som inte har fyllt 18 år ska ändras så att även en ringa risk för att barnet ska ta skada utgör hinder mot att lämna sådant biträde för att en undersökning ska komma till stånd.

Det belopp som en enskild ska betala tillbaka till staten för sådant biträde av Polismyndigheten som betalats av allmänna medel ska få sättas ned helt eller delvis, om det finns särskilda skäl.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att jämkning av det belopp som en enskild ska betala tillbaka till staten för biträde av Polismyndigheten ska kunna ske om det finns skäl för det med hänsyn till den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden.

Remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Rätten får under vissa förhållanden besluta om biträde av Polismyndigheten för att en undersökning ska komma till stånd. Det kan t.ex. innebära att den som ska genomgå undersökningen hämtas av polis och förs till en inrättning där provtagning kan ske. När det gäller barn som inte har fyllt 18 år förutsätter sådant biträde att det finns särskilda skäl, och Polismyndigheten får vidare inte lämna sådant biträde om det skulle innebära en risk, som inte är ringa, för att barnet tar skada av det (2 a § andra stycket blodundersökningslagen). Någon sådan gradering av risken finns inte i utredningens förslag. Enligt regeringens bör regleringen ändras i enlighet med utredningens förslag, dvs. kravet på att risken inte är ringa bör tas bort. Ändringen bedöms närmast vara ett förtydligande av vad som får anses gälla redan i dag, inte minst i ljuset av Europakonventionen och barnkonventionen.

Den kostnad som uppstår för det allmänna med anledning av Polismyndighetens biträde ska betalas av den som har varit föremål för biträdet (2 a § tredje stycket blodundersökningslagen). Utredningen föreslår att det införs en möjlighet att jämka återbetalningsskyldigheten i linje med vad som gäller för en tilltalad i brottmål enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken. Regeringen delar utredningens bedömning att det bör införas en ventil, men anser att utrymmet för jämkning bör vara något snävare än vad utredningen föreslår. Till skillnad från jämkning enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken, där det finns flera straff- och processrättsliga aspekter att beakta, är det fråga om en återbetalningsskyldighet som aktualiseras först om den enskilde inte har följt rättens beslut om rättsgenetisk undersökning och därefter inte heller ett föreläggande vid vite att med intyg visa att ett prov har tagits på honom eller henne. Regeringen föreslår därför att jämkning ska kunna ske, om det finns särskilda skäl. Vägledning för den prövning som rätten har att göra finns i författningskommentaren.

7.5 Kostnadsansvaret för undersökningar

<p>Regeringens förslag: Kostnaden för provtagning och undersökning av prov som sker efter beslut av rätten eller på initiativ av socialnämnden vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken ska betalas av staten.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Enligt blodundersökningslagen ska vissa kostnader för undersökning som beslutats av domstol enligt lagen betalas av allmänna medel. Socialnämnd ska på motsvarande sätt bekosta undersökningar som gjorts på initiativ av nämnden (3 §). Ordningen har ansetts som ett uttryck för den skyldighet som finns för det allmänna att fastställa faderskap för barn (prop. 1996/97:9 s. 151).

Utredningen föreslår att rättsgenetiska undersökningar som beslutas av domstol enligt lagen eller på initiativ av socialnämnden enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken ska betalas av staten. Som utredningen konstaterar handlar det om en total kostnad som inte är särskilt hög, och staten har ett ansvar

för att se till att faderskapsfrågor blir utredda. Danmark, Finland och Norge har samtliga en ordning som innebär att den slutliga kostnaden för rättsgenetiska undersökningar som genomförs inom ramen för en domstols eller myndighets faderskapsärenden finansieras av statsbudgeten. Regeringen delar utredningens bedömning att det därför är lämpligt att staten står kostnaden för provtagning och undersökning av prov, oavsett om det är domstol som har beslutat om undersökningen eller om socialnämnden har tagit initiativ till den enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2022.

Äldre föreskrifter ska fortfarande gälla för en bekräftelse av föräldraskap till ett barn som har fötts före ikraftträdandet.

Hittillsvarande bestämmelser om kostnadsansvaret för en faderskapsundersökning ska fortfarande gälla för undersökningar av prov som har utförts före ikraftträdandet.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens. Utredningen föreslår att reglerna ska träda i kraft den 1 januari 2021. Utredningen föreslår ingen övergångsbestämmelse i fråga om bekräftelse av föräldraskap. Vidare föreslår utredningen andra övergångsbestämmelser när det gäller regleringen om rättsgenetisk undersökning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inga synpunkter på utredningens förslag. *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)* har förståelse för att det behövs tid för att utveckla tekniska lösningar som är rättssäkra för digital bekräftelse, men väcker frågan om inte reglerna bör kunna träda i kraft tidigare. Under alla förhållanden anser RFSU att andra lagändringar än de som rör digital bekräftelse bör kunna träda i kraft tidigare. *Rättsmedicinalverket* noterar att utredningen inte har några resonemang om inverkan på avtal som kommuner i dag har med andra än verket och vars giltighetstid eventuellt sträcker sig längre än det föreslagna ikraftträdandet för de nya reglerna. Även *Dynamic Code AB* tar upp detta.

Skälen för regeringens förslag

Ikraftträdande

De nya föräldraskapspresumtionerna och möjligheten att bekräfta föräldraskap digitalt är efterlängtade reformer av stor betydelse för enskilda. Det är därför angeläget att reglerna träder i kraft så snart det är möjligt. Införandet av digital bekräftelse kommer dock att innebära att Skatteverket behöver tid för att utveckla en säker process för sådana bekräftelser. Som beskrivs närmare i avsnitt 6 anser regeringen vidare att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör ges ett brett uppdrag att ta fram och

sprida information om de nya reglerna. Mot denna bakgrund bör samtliga föreslagna ändringar i föräldrabalken, till skillnad från vad *RFSU* förordar, träda i kraft samtidigt och ett tidigare ikraftträdande än den 1 januari 2022 bedöms inte möjligt.

Det är lämpligt att ändringarna i blodundersökningslagen träder i kraft vid samma tidpunkt. Därigenom möjliggörs viss tid för omställning utifrån de avtalsförhållanden som *Rättsmedicinalverket* och *Dynamic Code AB* tar upp.

Behovet av övergångsbestämmelser

Regeringen delar utredningens bedömning att införandet av nya föräldraskapspresumtioner inte medför behov av övergångsbestämmelser. Presumtionerna och reglerna om hävning av presumerade faderskap och föräldraskap kommer att vara tillämpliga från ikraftträdandet och gälla om den som föder ett barn är gift vid barnets födelse. De nya presumtionerna kommer inte att gälla för barn som är födda före ikraftträdandet.

Regeringen delar utredningens uppfattning att äldre föreskrifter bör tillämpas på bekräftelser som lämnas före ikraftträdandet. Utredningen anser att det inte behövs några övergångsbestämmelser för att åstadkomma detta. Av tydlighetsskäl finns det dock anledning att föreskriva att äldre föreskrifter fortfarande ska gälla för bekräftelse av föräldraskap till ett barn som har fötts före ikraftträdandet. Det innebär att äldre bestämmelser ska tillämpas om bekräftelsen avser ett barn som har fötts före ikraftträdandet, även om bekräftelsen görs efter ikraftträdandet. En sådan övergångsbestämmelse innebär även att regleringen blir mer enhetlig eftersom de nya presumtionerna kommer att gälla för föräldraskap till barn som föds efter ikraftträdandet.

I övrigt medför de föreslagna ändringarna i föräldrabalken inget behov av övergångsbestämmelser.

När det gäller ändringarna i blodundersökningslagen kommer, som utredningen konstaterar, de nya bestämmelserna att tillämpas om ett mål eller ärende har inletts före ikraftträdandet, men avgörs av samma instans efter ikraftträdandet. Om exempelvis ett mål om fastställande av faderskap har inletts vid tingsrätt före ikraftträdandet, och beslut i fråga om rättsgenetisk undersökning meddelas efter att de nya bestämmelserna har trätt i kraft, ska de nya bestämmelserna tillämpas. Regeringen gör i dessa avseenden ingen annan bedömning. Till skillnad från utredningen bedömer regeringen att det är lämpligt att de nya reglerna gäller även i högre rätt från och med ikraftträdandet. Bestämmelserna ändrar inte det processuella läge som vid ikraftträdandet redan har inträtt eller de processuella rättigheter eller skyldigheter som uppstått på grund av redan företagna processhandlingar (jfr prop. 2017/18:121 s. 136). Detta innebär att en domstol som i ett mål eller ärende har beslutat om en rättsgenetisk undersökning i enlighet med hittillsvarande regler inte behöver begära in en ny undersökning för att kunna avgöra målet. Om tingsrättens beslut undantagsvis innebär att en begäran om undersökning har avslagits på grund av bristande rättsliga förutsättningar, som i högre rätt har "läkts" i och med de nya föreskrifterna, får det utifrån allmänna processuella förutsättningar avgöras om det är lämpligt att högre rätt som första instans prövar frågan mot den nya regleringen.

Eftersom det är möjligt att frågan om ersättning för en utförd undersökning uppkommer efter ikraftträdandet, trots att undersökningen gjorts före ikraftträdandet, bör det införas en bestämmelse som förtydligar hur kostnadsansvaret ser ut i den situationen. Enligt regeringen är det lämpligt att kostnadsansvaret avgörs av tidpunkten för undersökningen av ett prov. För ett prov som har undersökts före ikraftträdandet bör hittillsvarande 3 § i blodundersökningslagen gälla. För prov som har tagits före ikraftträdandet men undersökts efter ikraftträdandet gäller de nya bestämmelserna.

I övrigt medför de föreslagna lagändringarna i blodundersökningslagen inget behov av övergångsbestämmelser.

9 Konsekvenser

9.1 Nya regler om föräldraskap

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms få positiva konsekvenser för enskilda eftersom fler barn kommer att ha två rättsliga föräldrar redan från födelsen eller kort tid därefter. Förslagen bedöms även leda till ökad jämlikhet genom att alla barn med gifta föräldrar behandlas lika.

Förslagen bedöms leda till kostnadsminskningar för kommunerna.

Att tillhandahålla en tjänst för digital bekräftelse av föräldraskap medför ökade kostnader för Skatteverket. Kostnadsökningarna finansieras med de medel som förts över till Skatteverket i budgetpropositionen för 2021.

Uppdraget till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd att ta fram och sprida information om de nya reglerna bedöms kunna hanteras inom myndighetens befintliga ramar.

Förslaget om nya presumtioner bedöms få marginella konsekvenser för domstolarna. De kostnadsökningar som kan uppkomma bedöms kunna hanteras inom Sveriges Domstolars befintliga ramar.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen beräknar att kommunernas kostnader för ärenden om utredning av faderskap och föräldraskap kommer att minska med i vart fall 90 miljoner kronor per år.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser lämnar utredningens bedömning utan invändning. *Lidingö kommun* anför att en möjlighet att bekräfta föräldraskap elektroniskt kommer att ha en betydande ekonomisk påverkan då det kommer att innebära minskad administration för kommunerna och därmed minskade kostnader. Därtill kommer förslaget att ha en positiv påverkan på nyblivna föräldrar. Samtidigt kommer förslaget enligt kommunen inte att innebära en minskad ärendemängd vad gäller de ärenden som kräver en mer omfattande och fördjupad utredning för att kunna bekräfta ett faderskap eller föräldraskap. *Tranås kommun* anför att den andel av föräldrarna som kan tänkas komma att bli aktuella för elektronisk bekräftelse – 90 procent – kan tänkas minska på grund av att andelen nyanlända ökar. Vidare bedömer kommunen att det är sannolikt

att den återstående andelen är mer resurskrävande. Kommunen anser därför att kostnadsminskningen för kommunerna inte är särskilt märkbar och att argumentet för omfördelning när det gäller statens allmänna bidrag till kommunerna blir ytterst marginell. Enligt *Stockholms kommun* kan förslagen antas påverka endast en liten del av det antal utredningar som socialnämnderna genomför och kommer således endast att få begränsade konsekvenser. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* ifrågasätter utredningens slutsats att kostnaderna för socialnämndernas ärenden om utredning av faderskap och föräldraskap kommer att minska med i vart fall 90 miljoner kronor och anser att det är en brist att de beräkningar som ligger till grund för konsekvensbeskrivningen inte framgår av betänkandet. SKR påpekar vidare att de uppgifter som utredningen fått av SKR baseras på inaktuella antaganden. Enligt SKR:s beräkning blir vinsten för kommunerna vid förenklad ärendehantering 54 miljoner kronor. SKR anser därför att utredningens beräkning vad gäller anslagen till kommunerna i denna del ska justeras. *Västerås kommun* instämmer i vad SKR anför om de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. *Skatteverket* anför att utvecklingskostnaden för att, i samråd med Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, ta fram en process för elektronisk bekräftelse av faderskap och föräldraskap beräknas uppgå till 20 miljoner kronor och att den årliga förvaltningskostnaden beräknas till cirka 6 miljoner kronor. Skatteverket tar vidare upp att verket kommer att ha vissa kostnader för systemutveckling vid införandet av de nya föräldraskapspresumtionerna som uppskattas till cirka 1 miljon kronor.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för enskilda

Förslagen om att föräldraskap ska presumeras i fler fall bedöms få positiva effekter för de barn som genom förslagen kommer att ha två rättsliga föräldrar från födseln. Dessa förslag bedöms även få positiva effekter för de föräldrar som i dessa fall inte behöver vidta några aktiva åtgärder för att den make som inte har fött barnet ska bli förälder till barnet. Förslagen bedöms även leda till ökad jämlikhet genom att alla barn med gifta föräldrar behandlas lika. Även jämställdheten mellan kvinnor och män bedöms främjas genom att kvinnor och män behandlas lika i en jämförbar situation.

Förslagen om modernisering av reglerna om bekräftelse av föräldraskap bedöms få positiva effekter för enskilda i de fall då föräldrarna inte är gifta eller registrerade partner. Utredningen bedömer att ungefär 80 procent av de ärenden som varje år handläggs vid landets socialnämnder är ärenden där förutsättningar finns att i stället bekräfta faderskapet eller föräldraskapet digitalt. Enligt utredningen visar erfarenheterna från Danmark att över 90 procent av de föräldrar som lämnar motsvarigheten till bekräftelse av föräldraskap använder den digitala möjlighet som erbjuds där. Mot denna bakgrund bedömer utredningen att i vart fall 90 procent av dem som får möjlighet att bekräfta föräldraskap i Sverige kommer att göra det digitalt. Regeringen ser ingen anledning att ifrågasätta denna bedömning. Förslaget kommer alltså att påverka många nyblivna föräldrar och många – ca 45 000 – nyfödda barn varje år. Dessa barn kommer att kunna få två rättsliga föräldrar snabbare, och de nyblivna föräldrarna kommer enklare att

kunna få föräldraskapet fastställt. Om en bekräftelse görs digitalt, kommer fler barn än i dag att få faderskapet eller föräldraskapet registrerat i folkbokföringen i nära anslutning till barnets födelse.

Förslagen medför en viss risk för att föräldraskap registreras trots att det finns grund för att häva föräldraskapet, t.ex. eftersom regelverket för assisterad befruktning med donerade spermier inte har följts. Regeringen anser att detta bör motverkas genom informationsinsatser (se avsnitt 6).

Konsekvenser för kommunerna

Förslaget om att föräldraskap ska presumeras i fler fall än i dag innebär att socialnämnden i färre fall än i dag kommer att behöva genomföra en utredning av föräldraskap, vilket leder till minskade kostnader för kommunerna. Antalet fall som berörs är dock relativt begränsat. Enligt utredningen finns det drygt 3 100 kvinnliga par som är gifta eller registrerade partner. Enligt Skatteverkets uppgifter till utredningen har det hittills endast varit några få fall där ett barn har fötts efter att en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Mot den bakgrunden delar regeringen utredningens bedömning att förslaget endast får begränsade konsekvenser för kommunerna.

Förslaget om att föräldraskap ska kunna bekräftas digitalt bedöms däremot innebära betydande besparingar för kommunerna. I den utsträckning nyblivna föräldrar väljer att bekräfta föräldraskapet digitalt kommer antalet fall där kommunen behöver utreda föräldraskapet att minska. Utifrån ett antagande om antalet fall där föräldraskapet kan väntas bli bekräftat digitalt gör utredningen bedömningen att de allra flesta ärenden hos socialnämnden där det finns endast en tänkbar far eller förälder inte längre kommer att handläggas hos nämnden. Baserat på uppgifter om handläggningstid för ärenden om utredning av föräldraskap kommer utredningen fram till att besparingen kan bedömas uppgå till så mycket som 190 miljoner kronor per år. Utredningen gör dock en försiktigare bedömning och utgår i sin konsekvensanalys från att kostnaden totalt för alla landets kommuner kommer att minska med i vart fall 90 miljoner kronor per år. SKR anser att utredningens beräkning vad gäller kommunernas besparingar ska justeras ytterligare eftersom de uppgifter som utredningen fått av SKR baseras på inaktuella antaganden. Enligt SKR:s beräkning blir besparingen för kommunerna vid en förenklad ärendehantering 54 miljoner kronor per år. Som framgår nedan innebär förslaget om att bekräftelse av föräldraskap ska kunna göras digitalt att Skatteverkets anslag behöver ökas. Även med den beräkning som SKR gör är de besparingar som förslaget om digital bekräftelse bedöms innebära för kommunerna betydligt större än kostnaderna för regeringens förslag. I budgetpropositionen för 2021 föreslås att 26 miljoner kronor tas engångsvis 2022 och att 6 miljoner kronor därefter tas varaktigt från kommunerna för att finansiera Skatteverkets ökade kostnader. De förändringar som föreslås beträffande bekräftelse av föräldraskap som inte görs digitalt utan vid socialnämnden bedöms inte påverka kommunernas kostnader nämnvärt.

Förslagen bedöms inte påverka den kommunala självstyrelsen.

Konsekvenser för Skatteverket

Regeringen bedömer att Skatteverket bör ansvara för att ta fram en tjänst för digital bekräftelse av föräldraskap och även ansvara för driften av systemet. Inför ikraftträdandet ska Skatteverket ta fram en säker process för tjänsten för digital bekräftelse. Skatteverket uppskattar kostnaden för att utveckla en teknisk lösning för att hantera digitala bekräftelser till 20 miljoner kronor och den årliga förvaltningskostnaden till 6 miljoner kronor. Som framgår ovan beräknas förslaget medföra besparingar för kommunerna som överstiger dessa kostnader och som kan finansiera dem. I budgetpropositionen för 2021 föreslås att Skatteverkets anslag ökas engångsvis med 26 miljoner kronor 2022 och därefter varaktigt med 6 miljoner kronor.

De kostnader för systemutveckling som Skatteverket kan ha med anledning av att det införs fler presumtioner bedöms kunna hanteras inom befintliga anslagsramar.

Konsekvenser för övriga förvaltningsmyndigheter och domstolarna

Regeringen bedömer att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör få ett uppdrag att ta fram och sprida information om regelverket. Eventuella kostnadsökningar för myndigheten med anledning av uppdraget bör kunna hanteras inom befintliga ramar.

Förslagen om att föräldraskapet ska presumeras i fler fall än i dag innebär att ett litet antal av de mål som i dag rör fastställande av föräldraskap inte kommer att behöva prövas i domstol. Antalet sådana mål kommer därmed att minska marginellt. De nya presumtionerna och förslaget om att föräldraskap ska kunna bekräftas digitalt kan leda till felaktigt presumerade och bekräftade föräldraskap och frågor om hävning av föräldraskapet kan då aktualiseras. En sådan fråga prövas i domstol. Regeringen bedömer dock att förslagen kan väntas resultera i endast ett begränsat antal mål om hävande av föräldraskap. Förslagen bedöms därmed inte påverka domstolarnas verksamhet annat än marginellt och kan hanteras inom befintliga ramar.

9.2 Modernare regler om faderskapsundersökningar

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms innebära positiva konsekvenser för enskilda, främst barn.

Förslaget att staten ska bekosta utförandet av rättsgenetiska undersökningar vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken och det förhållandet att verksamheten ska vara anslagsfinansierad bedöms leda till att Rättsmedicinalverkets anslag bör ökas. Förslaget bedöms samtidigt leda till minskade kostnader för kommunerna och Sveriges Domstolar. Anslagsökningen finansieras med de medel som förts över till Rättsmedicinalverket i budgetpropositionen för 2021.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser lämnar utredningens bedömning utan invändning. *Västerås kommun* anför att förslaget om att kostnaden för rättsgenetiska undersökningar ska belasta statsbudgeten

innebär en marginell positiv konsekvens för kommunen. *Stockholms kommun* bedömer att förslagen som helhet antas påverka endast en liten del av det antal utredningar som socialnämnderna genomför och således endast få begränsade konsekvenser. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* bedömer att kommunernas kostnadsminskning bör beräknas utifrån en lägre avgiftsnivå och mot den bakgrunden enbart uppgå till 7,8 miljoner kronor, inte 10 miljoner kronor som utredningen kommer fram till.

Skälen för regeringens bedömning: En faderskapsundersökning kan beräknas bli aktuell för ungefär 2 procent av alla nyfödda barn, vilket innebär att ungefär 2 300 barn årligen berörs av förslagen i denna del. De föreslagna moderniseringarna innebär att det kommer att finnas ett tydligt och mer lättillämpat regelverk som utgör ett effektivt rättsmedel för utredning av faderskap enligt föräldrabalken. Förslaget att tydliggöra förutsättningarna för beslut om rättsgenetisk undersökning på vävnad från en avliden man kan leda till en viss ökning av antalet barn som får en rättslig far fastställd.

Förslaget att staten ska bekosta utförandet av rättsgenetiska undersökningar vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken och det förhållandet att verksamheten ska finansieras genom anslag i stället för avgifter bedöms leda till att Rättsmedicinalverkets anslag bör ökas med 12 miljoner kronor årligen. Förslaget bedöms samtidigt leda till minskade kostnader för kommuner och för Sveriges Domstolar, som inte längre kommer att behöva betala avgift för beställda undersökningar. I budgetpropositionen för 2021 föreslås att det från och med 2022 överförs 10 miljoner kronor från kommunerna och 2 miljoner kronor från Sveriges Domstolar för att finansiera Rättsmedicinalverkets anslagsökning.

Förslagen bedöms i övrigt inte påverka domstolarnas eller berörda förvaltningsmyndigheters verksamhet annat än marginellt och bör därmed kunna hanteras inom befintliga ramar.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

1 kap. Om faderskapet och moderskapet till barn

Faderskapspresumtion

2 § Rätten ska förklara att mannen i äktenskapet *inte* är *far* till barnet, om

1. det är utrett att modern har haft samlag med *någon* annan än mannen under *den* tid då barnet kan *ha tillkommit* och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har *tillkommit genom samlaget*,

2. det på grund av barnets arvsanlag eller *någon* annan särskild omständighet kan hållas för visst att mannen *inte* är barnets *far*, eller

3. barnet har *tillkommit* före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det *inte* är sannolikt att makarna *har* haft samlag med varandra under *den* tid då barnet kan *ha tillkommit*.

Om mannen i äktenskapet skriftligen *godkänner någon annans* bekräftelse av faderskapet, *föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §*, och 4 § *har iakttagits i fråga om bekräftelsen*, ska det därigenom anses fastställt att mannen i

äktenskapet *inte* är barnets *far*. Bekräftelsen *ska* dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av modern.

I paragrafen finns bestämmelser om hävande av faderskap som följer av faderskapspresumtionen i 1 §. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Ändringarna i *andra stycket* innebär att möjligheten att utan prövning i domstol häva ett faderskap som följer av faderskapspresumtionen utvidgas till att avse även andra fall än godkännande av en annan mans bekräftelse av faderskapet. Ett presumerat faderskap kan även hävas om mannen i äktenskapet skriftligen godkänner en kvinnas bekräftelse av föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §, som gäller om en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Att bekräftelsen kan avse faderskap innebär att den även kan avse faderskapet för en man som har ändrat könstillhörighet.

Även en bekräftelse av ett föräldraskap enligt 9 § eller moderskap enligt 14 § behöver uppfylla kraven i 4 § (jfr 9 § tredje stycket och 14 § andra stycket) och ska vara skriftligen godkänd av modern för att det genom ett godkännande av bekräftelsen ska anses fastställt att mannen *inte* är barnets *far*. Hänvisningen till 4 § innebär att bekräftelsen *inte* kan göras digitalt enligt 4 a §.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga eller redaktionella.

Fastställande av faderskap

3 § Om det *inte* är fråga om fall som avses i 1 § *eller* 9 § *första stycket* eller om rätten har meddelat förklaring enligt 2 § *första stycket* *eller* 9 a § *första stycket*, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. I fall som avses i 9 § *andra stycket* fastställs i stället föräldraskapet för en kvinna *enligt tredje stycket i den paragrafen*.

Faderskap eller föräldraskap fastställs dock *inte* om

1. modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,
2. modern vid behandlingen var en ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § lagen om genetisk integritet m.m., och
3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Andra stycket hindrar *inte* att spermiedonatorn bekräftar faderskapet.

Paragrafen anger när ett faderskap eller ett föräldraskap enligt 9 § ska fastställas. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

Första stycket ändras till följd av de ändringar som görs i 9 §. Eftersom ett presumerat föräldraskap enligt 9 § *första stycket*, i likhet med ett presumerat faderskap, *inte* ska fastställas genom bekräftelse eller dom görs ett tillägg av den innebörden. Om en domstol enligt 9 a § *första stycket* häver ett sådant presumerat föräldraskap, ska däremot ett faderskap eller ett föräldraskap enligt 9 § fastställas.

4 § En bekräftelse av faderskap *till ett barn som inte har fyllt 18 år* görs skriftligen *vid ett personligt besök hos socialnämnden*. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet. Socialnämnden får lämna sitt godkännande

endast om det kan antas att mannen är far till barnet. *Socialnämnden får i enskilda fall medge undantag från kravet på personligt besök, om det finns särskilda skäl.*

Bekräftelsen får göras även före barnets födelse.

En bekräftelse av faderskap till ett myndigt barn görs skriftligen och ska bevittnas av två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av barnet självt.

I paragrafen finns bestämmelser om bekräftelse av faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.4.

Paragrafen disponeras om så att bekräftelse av faderskap som avser ett barn under 18 år respektive ett myndigt barn regleras i olika stycken. Det hittillsvarande tredje stycket, som innehåller en bestämmelse om att rätten kan förklara att en bekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den, flyttas till den nya 4 b §.

I *första stycket*, som innehåller regler om bekräftelse av faderskap som avser ett barn under 18 år, tas kravet på bevittning bort. I stället införs ett krav på att bekräftelsen ska lämnas vid ett personligt besök hos socialnämnden.

Socialnämnden kan i enskilda fall medge undantag från kravet på personligt besök, om det finns särskilda skäl. Särskilda skäl kan t.ex. finnas om den enskilde på grund av sjukdom inte har möjlighet att komma till socialnämnden eller i särskilda fall när den enskilde befinner sig utomlands. Undantag kan även medges för att möjliggöra för personer att i vissa fall göra bekräftelsen i utlandet (jfr 3 kap. 17 § förordningen [2014:115] med instruktion för utrikesrepresentationen). Ett undantag från kravet på personligt besök bör förutsätta att socialnämnden på annat sätt kan säkerställa identiteten på den som lämnar bekräftelsen. Om socialnämnden bedömer att den inte utan ett personligt besök kommer att kunna ta ställning till om den kan godkänna en bekräftelse, bör något undantag inte medges. Vid bedömningen av om undantag från kravet på personligt besök bör medges kan möjligheterna att utnyttja digitala tjänster, såsom videosamtal, ha betydelse. Ett beslut om att medge undantag från kravet på personligt besök kan enligt 10 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) delegeras.

Vad som gäller för bekräftelse av faderskap till ett barn som är myndigt framgår av *tredje stycket*. För en sådan bekräftelse gäller, liksom enligt det hittillsvarande första stycket, att bekräftelsen ska vara skriftlig, bevittnad av två personer och skriftligen godkänd av barnet. I dessa fall görs bekräftelsen utan socialnämndens medverkan.

Genom hänvisningar i 9 § tredje stycket, 13 § andra stycket och 14 § andra stycket tillämpas paragrafen även vid bekräftelse av föräldraskap enligt 9 § och bekräftelse av faderskap och moderskap när en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet.

4 a § *Trots 4 § första stycket får en bekräftelse av faderskap göras digitalt i ett särskilt system som tillhandahålls av den myndighet som regeringen bestämmer, om*

1. modern och mannen är myndiga och folkbokförda i Sverige vid barnets födelse, och

2. barnet är folkbokfört i Sverige när bekräftelsen lämnas.

Bekräftelsen ska godkännas digitalt av modern.

Bekräftelsen ska lämnas av mannen och godkännas av modern senast 14 dagar efter barnets födelse.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om hur en digital bekräftelse ska göras.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om digital bekräftelse av faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I *första stycket* anges i vilka fall en digital bekräftelse kan göras. Enligt *första punkten* förutsätter digital bekräftelse att både modern och mannen är myndiga och folkbokförda i Sverige. Dessa förutsättningar ska vara uppfyllda redan när barnet föds. Enligt *andra punkten* förutsätter digital bekräftelse vidare att barnet är folkbokfört i Sverige vid tidpunkten för bekräftelsen. Det innebär att det inte finns någon möjlighet att bekräfta ett faderskap digitalt före barnets födelse. Att bekräftelsen får göras i ett särskilt system som tillhandahålls av den myndighet som regeringen bestämmer innebär att en digital bekräftelse måste göras i enlighet med de villkor som uppställs i det särskilda systemet och att det inte är möjligt att göra en digital bekräftelse på annat sätt, t.ex. genom att skicka ett e-postmeddelande.

Av *andra stycket* framgår att en digital bekräftelse ska godkännas digitalt av modern. Kravet på moderns godkännande är en förutsättning för att bekräftelsen ska vara rättsligt giltig. Till skillnad från en bekräftelse som görs hos socialnämnden enligt 4 § kan en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare inte godkänna bekräftelsen i moderns ställe. Något krav på socialnämndens godkännande finns inte (jfr 4 §).

Enligt *tredje stycket* måste en digital bekräftelse lämnas och godkännas senast 14 dagar efter barnets födelse. Därefter faller möjligheten att göra en bekräftelse digitalt bort. För att en bekräftelse av faderskapet till ett barn ska kunna göras digitalt måste barnet alltså ha folkbokförts i Sverige inom sådan tid att en bekräftelse kan lämnas och godkännas inom fristen.

Om en digital bekräftelse inte har lämnats inom tidsfristen, inträder socialnämndens utredningsskyldighet (se 2 kap. 1 §). Detsamma gäller om en digital bekräftelse lämnas av mannen men inte godkänns av modern innan fristen löper ut. I så fall behöver faderskapet fastställas genom en bekräftelse som görs hos socialnämnden enligt 4 § eller genom en dom.

Möjligheten att bekräfta ett faderskap vid ett personligt besök hos socialnämnden enligt 4 § kvarstår, även om det finns förutsättningar för att lämna bekräftelsen digitalt.

I *fjärde stycket* finns en upplysning om regeringens och annan myndighets möjlighet att meddela närmare föreskrifter om hur en digital bekräftelse ska göras. Sådana föreskrifter kan avse t.ex. vilka uppgifter som ska lämnas i en digital bekräftelse.

Genom hänvisningar i 9 § tredje stycket, 13 § andra stycket och 14 § andra stycket tillämpas paragrafen även vid bekräftelse av föräldraskap enligt 9 § och bekräftelse av faderskap och moderskap när en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet.

4 b § Om det visar sig att den som har lämnat en bekräftelse enligt 4 eller 4 a § inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

I paragrafen, som är ny, regleras möjligheten att häva ett faderskap som har fastställts genom bekräftelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Bestämmelsen, som motsvarar hittillsvarande 4 § tredje stycket, gäller både i fråga om en bekräftelse som görs hos socialnämnden enligt 4 § och en bekräftelse som görs digitalt enligt 4 a §. Om det visar sig att den som har lämnat en bekräftelse inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

Genom hänvisningar i 9 § tredje stycket, 13 § andra stycket och 14 § andra stycket tillämpas paragrafen även vid bekräftelse av föräldraskap enligt 9 § och bekräftelse av faderskap och moderskap när en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet.

Föräldraskap vid insemination eller befruktning utanför kroppen

9 § Om modern är gift med en kvinna eller är registrerad partner vid barnets födelse, ska hennes make eller registrerade partner anses som barnets förälder. Detsamma gäller om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke av en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder. Detsamma gäller om en insemination eller befruktning utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatören.

I fall som avses i andra stycket fastställs föräldraskapet genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

Paragrafen innehåller bestämmelser om föräldraskap för en kvinna som är make, registrerad partner eller sambo till en kvinna som föder barn. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

I det nya första stycket införs en bestämmelse om att föräldraskapet för en kvinna som vid barnets födelse är gift med eller registrerad partner till den kvinna som föder barnet ska presumeras, dvs. maken eller den registrerade partnern ska anses som barnets förälder utan att föräldraskapet behöver fastställas genom bekräftelse eller dom. Ett föräldraskap ska också presumeras om maken eller den registrerade partnern avlider innan barnet föds, om barnet föds inom sådan tid efter dödsfallet att barnet kan ha tillkommit dessförinnan. Om modern har gift om sig när barnet föds ska dock i stället den nya maken anses som barnets förälder (jfr prop. 1975/76:170 s. 321). Denna föräldraskapspresumtion motsvarar faderskapspresumtionen i 1 §.

Om kvinnan var gift med modern när behandlingen genomfördes, men en äktenskapsskillnad genomförs innan barnet har fötts gäller inte någon presumtion utan föräldraskapet behöver fastställas genom bekräftelse eller dom (3 § första stycket). Förutsättningarna för att fastställa föräldraskapet i den situationen framgår av andra och tredje styckena.

Bestämmelserna i hittillsvarande första och andra styckena förs samman i ett *andra stycke*.

I *tredje stycket* ändras hänvisningarna till att omfatta även 4 a och 4 b §§. Det innebär att bestämmelserna om digital bekräftelse i 4 a § är tillämpliga även i fråga om föräldraskap enligt förevarande paragraf. Vidare innebär hänvisningen till 4 b § att ett föräldraskap som har fastställts genom en bekräftelse, liksom i dag, kan hävas på samma sätt som ett faderskap som har fastställts genom bekräftelse.

9 a § *Rätten ska förklara att en kvinna som ska anses som förälder till ett barn enligt 9 § första stycket inte är barnets förälder, om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen, men förutsättningarna i 9 § andra stycket inte är uppfyllda, eller om modern inte har genomgått en sådan behandling.*

Om en kvinna som ska anses som förälder till ett barn enligt 9 § första stycket skriftligen godkänner någon annans bekräftelse av faderskapet, föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §, och 4 § har iakttagits i fråga om bekräftelsen, ska det därigenom anses fastställt att kvinnan inte är barnets förälder. Bekräftelsen ska dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av modern.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om hävande av föräldraskap som följer av föräldraskapspresumtionen i 9 § första stycket. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Enligt *första stycket* ska föräldraskapet hävas om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen, men förutsättningarna i 9 § andra stycket inte är uppfyllda. Det innebär att föräldraskapet ska hävas om barnets mor inte var gift, registrerad partner eller sambo med kvinnan när behandlingen utfördes eller om kvinnan inte har samtyckt till behandlingen som lett till att barnet tillkommit. Föräldraskapet ska även hävas om behandlingen inte har utförts enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller – för det fall behandlingen har utförts i utlandet – den inte har utförts vid en behörig inrättning eller barnet inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn (jfr prop. 2017/18:155 s. 68 f.). Föräldraskapet ska alltså hävas om barnet har tillkommit genom en heminsemination eller genom assisterad befruktning vid en klinik utomlands med en anonym donator. Detsamma gäller om det med hänsyn till samtliga omständigheter inte är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen. Föräldraskapet ska även hävas om modern inte har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen. Det innebär att föräldraskapet ska hävas om barnet har tillkommit genom samlag. Om föräldraskapet hävs, kan föräldraskap i stället uppnås genom adoption om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Av *andra stycket* framgår att det ska anses fastställt att kvinnan i äktenskapet eller det registrerade partnerskapet inte är barnets förälder, om hon godkänner en mans bekräftelse av faderskapet eller en annan kvinnas bekräftelse av föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §. Bestämmelsen motsvarar vad som enligt 2 § andra stycket gäller för ett faderskap som följer av faderskapspresumtionen. För en ytterligare kommentar hänvisas därför till författningskommentaren till den paragrafen (jfr prop. 1975/76:170 s. 138 f. och 166).

Faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet

10 § Om en man föder ett barn gäller 11–14 §§. Föder en kvinna ett barn gäller 11 a–11 d §§ för hennes make, om maken har ändrat könstillhörighet, och 13 och 14 §§ för en annan person om den personen uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § och har ändrat könstillhörighet.

I paragrafen anges vilka bestämmelser som gäller i fråga om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

I paragrafen införs hänvisningar till bestämmelserna om presumtion av faderskap och moderskap och om hävande av ett sådant presumerat föräldraskap när en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Hänvisningarna i paragrafen innebär att dessa bestämmelser tillämpas både när den som har fött barnet är en man, även när hans make inte har ändrat könstillhörighet, och när den som har fött barnet är en kvinna och hennes make har ändrat könstillhörighet.

11 a § Om den som har fött barnet är gift med en man vid barnets födelse, ska mannen anses som far till barnet. Detsamma gäller om den som har fött barnet är änka eller änkling och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Om den som har fött barnet är gift med en kvinna vid barnets födelse, ska kvinnan anses som mor till barnet. Detsamma gäller om den som har fött barnet är änka eller änkling och barnet föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om far och faderskap.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om presumtion av föräldraskap när den som har fött barnet är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

I första stycket finns bestämmelser som gäller om den som har fött barnet är gift med en man vid barnets födelse. Maken ska då presumeras vara barnets far. Ett faderskap ska också presumeras om maken avlider innan barnet föds, om barnet föds inom sådan tid efter dödsfallet att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Motsvarande bestämmelser, som gäller när den som har fött barnet är gift med en kvinna vid barnets födelse, finns i andra stycket. Maken ska då presumeras vara barnets mor. För henne gäller – liksom enligt 14 § första stycket – det som i andra kapitel i föräldrabalken och i andra författningar sägs om far och faderskap. Det innebär att alla bestämmelser som innehåller orden far, fader eller faderskap ska tillämpas i fråga om personen, utom de som finns i aktuellt kapitel (se prop. 2017/18:155 s. 72 f.).

Bestämmelserna i paragrafen motsvarar i sak vad som gäller i fråga om faderskapspresumtionen enligt 1 §, dvs. när modern vid barnets födelse är gift med en man och ingen av makarna har ändrat könstillhörighet.

11 b § Rätten ska förklara att den som ska anses som far eller mor till ett barn enligt 11 a § inte är barnets far eller mor, om

1. det är utrett att den som har fött barnet har haft samlag med någon annan än maken under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget,

2. det på grund av barnets arvsanlag eller annan särskild omständighet kan hållas för visst att maken inte är far eller mor till barnet, eller

3. barnet har tillkommit före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det inte är sannolikt att makarna har haft samlag med varandra under den tid då barnet kan ha tillkommit.

Om den som har fött barnet har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen, gäller 11 c § i stället för denna paragraf.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om hävande av faderskap eller moderskap som följer av presumptionerna i 11 a §. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Enligt första stycket kan faderskapet eller moderskapet hävas på grunder som motsvarar de grunder som enligt 2 § första stycket gäller för hävning av ett faderskap som följer av faderskapspresumtionen.

Av andra stycket framgår att bestämmelserna i förevarande paragraf inte gäller om den som har fött barnet har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen. I sådant fall gäller de särskilda bestämmelserna i 11 c §.

11 c § Rätten ska förklara att den som ska anses som far eller mor till ett barn enligt 11 a § inte är barnets far eller mor, om den som har fött barnet har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen men villkoren enligt 8 § inte är uppfyllda. Vid tillämpning av 8 § ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om hävande av faderskap eller moderskap som följer av presumptionerna i 11 a §, när den som har fött barnet har genomgått en assisterad befruktning. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Faderskapet eller moderskapet ska hävas om villkoren enligt 8 § inte är uppfyllda. Det innebär att förutsättningarna för att häva ett föräldraskap när den som har fött barnet har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen är desamma som förutsättningarna för att i motsvarande fall häva ett presumerat faderskap enligt 1 § eller ett föräldraskap enligt 9 §. Det betyder att faderskapet eller moderskapet kan hävas bl.a. om donerade spermier har använts vid en heminsemination eller om barnet har tillkommit efter en assisterad befruktning i utlandet med anonym donator. Om det är en man som har fött barnet ska, liksom enligt 13 och 14 §§, det som sägs om en mor i 8 § gälla för honom (jfr prop. 2017/18:155 s. 71 f. och 73).

11 d § Om den som ska anses som far eller mor till ett barn enligt 11 a § skriftligen godkänner någon annans bekräftelse av faderskapet, föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §, och 4 § har iakttagits i fråga om bekräftelsen, ska det därigenom anses fastställt att mannen eller kvinnan inte är far eller mor till barnet. Bekräftelsen ska dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av den som har fött barnet.

I paragrafen, som är ny, regleras hävande av ett presumerat föräldraskap genom godkännande av någon annans bekräftelse av föräldraskapet när någon av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Av paragrafen framgår att det ska anses fastställt att en make, som har presumerats som far eller mor till ett barn enligt 11 a §, inte är far eller mor till barnet om maken godkänner någon annans bekräftelse av faderskapet, föräldraskapet enligt 9 § eller moderskapet enligt 14 §. Motsvarande paragrafer, som gäller när ett faderskap eller föräldraskap har presumerats enligt 1 § respektive 9 §, finns i 2 § andra stycket och 9 a § andra stycket. För en ytterligare kommentar hänvisas därför till författningskommentarerna till de paragraferna.

12 § Om det inte är fråga om fall som avses i 11 a § eller om rätten har meddelat förklaring enligt 11 b eller 11 c §, fastställs faderskapet eller moderskapet enligt 13 eller 14 §.

Om en man föder ett barn ska det inte fastställas något faderskap eller moderskap enligt 13 eller 14 §, om

1. mannen har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om han har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn,

2. mannen vid behandlingen varken var gift, registrerad partner eller sambo, och

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Andra stycket hindrar inte att spermiedonatorn bekräftar faderskapet eller moderskapet.

I paragrafen anges när faderskap eller moderskap ska fastställas i fall då en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

Av det nya *första stycket* framgår att faderskap eller moderskap ska fastställas enligt 13 eller 14 § om ingen ska anses som far eller mor enligt presumptionerna i 11 a § eller om ett sådant presumerat föräldraskap har hävts. Bestämmelserna motsvarar vad som gäller i fråga om ett presumerat faderskap enligt 1 § och ett presumerat föräldraskap enligt 9 § (3 § första stycket). Om ett faderskap eller moderskap hävs enligt 11 b eller 11 c § och det inte längre rör sig om en situation som omfattas av 10 §, tillämpas i stället reglerna om fastställande av faderskap eller föräldraskap enligt 9 §.

Bestämmelserna i det hittillsvarande första stycket flyttas till *andra stycket*. Bestämmelsen i hittillsvarande andra stycket flyttas till ett nytt *tredje stycke*.

13 § En man som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som far till barnet.

Ett faderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas även i detta fall.

Vid tillämpningen av 4, 4 a, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om faderskap för den man som inte har fött barnet när en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet och det inte finns något presumerat föräldraskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I *andra stycket* ändras hänvisningen till att omfatta även 4 a och 4 b §§. Hänvisningen till 4 a § innebär att bestämmelserna om digital bekräftelse av ett faderskap tillämpas även när en av föräldrarna eller båda har ändrat

könstillhörighet. Genom hänvisningen till 4 b §, som motsvarar hittillsvarande 4 § tredje stycket, gäller – liksom i dag – att rätten ska förklara att en bekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den om det visar sig att han inte är far till barnet.

I *tredje stycket*, som anger att det som sägs om en mor ska gälla för en man som har fött barnet vid tillämpningen av vissa paragrafer, läggs 4 a § till i uppräkningsparagrafer. Det innebär att om det är en man som har fött barnet är det han som vid digital bekräftelse ska uppfylla ålders- och folkbokföringskravet och digitalt godkänna den andra faderns bekräftelse.

14 § En kvinna som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som mor till barnet. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om far och faderskap.

Ett moderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant moderskap.

Vid tillämpningen av 4, 4 a, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om moderskap för den förälder som inte har fött barnet när en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet och det inte finns något presumerat föräldraskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I *andra stycket* ändras hänvisningen till att omfatta även 4 a och 4 b §§. Hänvisningen till 4 a § innebär att moderskapet för den förälder som inte har fött barnet kan bekräftas digitalt. Genom hänvisningen till 4 b §, som motsvarar hittillsvarande 4 § tredje stycket, gäller – liksom i dag – att rätten ska förklara att en bekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den om det visar sig att hon inte är mor till barnet.

I *tredje stycket*, som anger att det som sägs om en mor ska gälla för en man som har fött barnet vid tillämpningen av vissa paragrafer, läggs 4 a § till i uppräkningsparagrafer. Det innebär att om det är en man som har fött barnet är det han som vid digital bekräftelse ska uppfylla ålders- och folkbokföringskravet och digitalt godkänna moderns bekräftelse.

2 kap. Om socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap

1 § Om inte en viss man eller kvinna på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som far eller förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har *sin* hemvist i Sverige.

Om modern är myndig och folkbokförd i Sverige när barnet föds, inträder skyldigheten enligt första stycket först 15 dagar efter barnets födelse.

I paragrafen regleras socialnämndens skyldighet att utreda faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 4.1 och 5.2.

Ändringarna i *första stycket* innebär att även fall då någon ska anses som barnets förälder enligt föräldraskapspresumtionen i 1 kap. 9 § undantas från socialnämndens utredningsskyldighet, på samma sätt som när faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § är tillämplig. Genom att hänvisningen till

1 kap. 1 § tas bort undantas även fall då presumtionerna i 1 kap. 11 a § som gäller när en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet är tillämpliga.

Genom *andra stycket*, som är nytt, förskjuts tidpunkten för när socialnämndens utredningsskyldighet inträder för att inte sammanfalla med den tid under vilken ett föräldraskap kan bekräftas digitalt utan socialnämndens medverkan. Om modern vid barnets födelse är myndig och folkbokförd i Sverige, inträder utredningsskyldigheten först 15 dagar efter barnets födelse. Någon utredningsskyldighet aktualiseras inte om föräldraskapet vid den tidpunkten redan har bekräftats digitalt. Om modern är under 18 år eller om hon inte är folkbokförd i Sverige, inträder utredningsskyldigheten vid barnets födelse eftersom det redan då står klart att det saknas förutsättningar för att göra en digital bekräftelse (jfr 1 kap. 4 a §). Regeringen kan i förordning föreskriva att Skatteverket ska underrätta socialnämnden i sådana situationer.

Bestämmelserna i förevarande paragraf hindrar inte att socialnämnden inleder en faderskapsutredning innan utredningsskyldigheten har inträtt. Ett exempel på ett fall då det kan finnas anledning att inleda en utredning är om modern hör av sig till socialnämnden och säger att hon är osäker på vem som är far till barnet. Ett annat exempel är om fråga uppkommer om bekräftelse av faderskapet före barnets födelse.

6 § Socialnämnden bör verka för att *en rättsgenetisk undersökning görs* beträffande *barnet, modern* och den som kan vara *far* till barnet, om denne begär det eller *om det finns anledning att anta* att modern *har* haft samlag med mer än en man under *den* tid då barnet kan *ha tillkommit*.

I paragrafen finns bestämmelser om när socialnämnden bör verka för en rättsgenetisk undersökning. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

I paragrafen byts ordet blodundersökning ut mot rättsgenetisk undersökning till följd av ändringar som görs i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap.

Övriga ändringar är språkliga eller redaktionella.

7 § Socialnämnden får lägga ner en påbörjad utredning om faderskapet, om det

1. visar sig omöjligt att få de upplysningar som behövs för bedömning av faderskapsfrågan,
2. framstår som utsiktslöst att försöka få faderskapet fastställt av domstol,
3. har lämnats ett samtycke av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare enligt 4 kap. 8 § till adoption av barnet, eller
4. av särskilda skäl finns anledning att anta att en fortsatt utredning eller en rättegång skulle vara till men för barnet eller utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa.

Socialnämnden ska lägga ner en påbörjad faderskapsutredning om faderskapet inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 *eller* 12 §.

Socialnämndens beslut att lägga ner en påbörjad faderskapsutredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I paragrafen finns bestämmelser om när socialnämnden får eller ska lägga ner en faderskapsutredning. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

I *andra stycket* införs en hänvisning till 1 kap. 12 § för att tydliggöra att en utredning ska läggas ner i den situationen då en man har fött barn efter att ha genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt reglerna om assisterad befruktning för ensamstående kvinnor.

8 a § Om det kan antas att en kvinna *ska* anses som förälder enligt 1 kap. 9 § *andra stycket* till ett barn som står under någons vårdnad och som har *sin* hemvist i Sverige, är socialnämnden skyldig att försöka utreda om sådant föräldraskap föreligger och, om så är fallet, se till att detta fastställs i stället för faderskapet.

Om modern är myndig och folkbokförd i Sverige när barnet föds, inträder skyldigheten enligt första stycket först 15 dagar efter barnets födelse.

Det som sägs i 2–5, 7 och 8 §§ om utredning av faderskap tillämpas också i fråga om föräldraskapet för en kvinna.

I paragrafen regleras socialnämndens skyldighet att utreda föräldraskap enligt 1 kap. 9 § när ett föräldraskap inte ska presumeras och när ingen har bekräftat föräldraskapet. Övervägandena finns i avsnitt 4.1 och 5.2.

Hänvisningen till 1 kap. 9 § i *första stycket* ändras till följd av de ändringar som görs i den paragrafen.

I det nya *andra stycket* förskjuts tidpunkten för när socialnämndens utredningsskyldighet inträder för att inte sammanfalla med den tid under vilken ett föräldraskap kan bekräftas digitalt utan socialnämndens medverkan. Om modern vid barnets födelse är myndig och folkbokförd i Sverige, inträder utredningsskyldigheten först 15 dagar efter barnets födelse. Om modern är under 18 år eller om hon inte är folkbokförd i Sverige, inträder utredningsskyldigheten vid barnets födelse eftersom det redan då står klart att det saknas förutsättningar för att göra en digital bekräftelse (jfr 1 kap. 4 a §). Regeringen kan i förordning föreskriva att Skatteverket ska underrätta socialnämnden i sådana situationer.

Bestämmelsen i det hittillsvarande *andra stycket* flyttas till ett nytt *tredje stycke*.

9 § Om en viss man *eller* kvinna på grund av äktenskap *eller* registrerat partnerskap ska anses som far *eller* förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn som står under någons vårdnad och som har *sin* hemvist i Sverige, ska socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen *eller* kvinnan begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan kan vara far till barnet eller ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § *andra stycket*.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Vid utredning av en kvinnas föräldraskap tillämpas dock inte 6 §. Utredningen får läggas ner om det finns skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt. Utredningen ska läggas ner om faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 eller 12 §.

Socialnämndens beslut att inte påbörja en utredning enligt denna paragraf eller att lägga ner en påbörjad utredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I paragrafen finns bestämmelser om socialnämndens skyldighet att i vissa fall utreda faderskap eller föräldraskap trots att en presumtion är tillämplig. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.

Första stycket ändras så att paragrafen även omfattar fall då ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § presumeras. Vidare tas hänvisningen till 1 kap. 1 §

bort för att möjliggöra att paragrafen kan tillämpas också om det handlar om en fader- eller moderskapspresumtion enligt de regler som gäller när en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

I *andra stycket* införs en hänvisning till 1 kap. 12 § för att tydliggöra att en utredning ska läggas ner i den situationen då en man har fött barn efter att ha genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt reglerna om assisterad befruktning för ensamstående kvinnor.

3 kap. Vissa bestämmelser om rättegången i mål om faderskap

Mål om hävande av faderskap

1 § Vill en man som på grund av äktenskap ska anses som far till ett barn att rätten ska förklara att han inte är far till barnet, ska han väcka talan om detta mot barnet eller, om barnet har avlidit, barnets arvingar.

Om mannen är död och han inte varaktigt har sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse har bekräftat att barnet är hans, har den avlidnes make och var och en som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter mannen rätt att väcka talan om att mannen inte är far till barnet. Efterlämnar den avlidne förutom make sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, har var och en av dem rätt att väcka talan under samma förutsättningar.

Någon rätt att väcka talan finns inte, om det vid mannens död har gått mer än ett år från det att talan, som grundats på att mannen är far till barnet, har väckts mot honom och han har fått del därav eller om mer än ett år har gått sedan anspråk på samma grund har framställts mot mannens dödsbo.

Paragrafen innehåller bestämmelser om talerätt i mål om hävande av ett presumerat faderskap och mot vem en sådan talan ska riktas när den väcks av den man som anses som far enligt presumtionen. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

I *första stycket* tas hänvisningarna till 1 kap. 1 och 2 §§ bort för att tydliggöra att paragrafen kan tillämpas också om det handlar om hävande av en fader- eller moderskapspresumtion enligt de regler som gäller när en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 11 a–11 c §§).

Motsvarande bestämmelser som gäller i fråga om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § finns i 14 §.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

2 § Vill ett barn att rätten ska förklara att en viss man som på grund av äktenskap ska anses som barnets far inte är det, ska barnet väcka talan om detta mot mannen eller, om han är död, hans arvingar. Om mannen förutom make efterlämnar sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, ska talan, när det gäller dem, riktas mot den eller dem som har den bästa arvsrätten efter mannen när talan väcks.

Paragrafen innehåller bestämmelser om talerätt i mål om hävande av ett presumerat faderskap och mot vem en sådan talan ska riktas när den väcks av barnet. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Hänvisningen till 1 kap. 2 § tas bort för att tydliggöra att paragrafen kan tillämpas också om det handlar om hävande av en fader- eller moderskapspresumtion enligt de regler som gäller när en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 11 a–11 c §§).

Motsvarande bestämmelser som gäller i fråga om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § finns i 15 §.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

3 § *En talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.*

Detsamma gäller *en talan* enligt 1 kap. 4 b § om att en faderskapsbekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den.

Paragrafen reglerar behörig domstol i mål om hävande av faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Hänvisningen i *andra stycket* ändras med anledning av att bestämmelsen i 1 kap. 4 § tredje stycket flyttas till 1 kap. 4 b §.

Motsvarande bestämmelser som gäller i fråga om föräldraskap enligt 1 kap. 9 § finns i 16 §.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

Förening av mål vid talan om hävande av faderskap

13 § *Även om en viss man på grund av äktenskap ska anses som ett barns far får, under förutsättning att en talan om att mannen inte är barnets far har väckts och ännu inte prövats, talan om fastställande av att en annan man är barnets far väckas vid samma domstol. Målen ska då handläggas i en rättegång.*

Bifalls talan i båda målen som avses i första stycket, ska vid prövning i högre rätt frågan om fastställande av faderskapet prövas, även om domen inte har överklagats i den delen.

I paragrafen finns bestämmelser om förening av mål om hävande av ett presumerat faderskap och mål om fastställande av faderskap för en annan man. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Hänvisningarna till 1 kap. 1 och 2 §§ tas bort för att tydliggöra att paragrafen kan tillämpas också om det handlar om hävande av en fader- eller moderskapspresumtion enligt de regler som gäller när en av föräldrarna eller båda har ändrat könstillhörighet (1 kap. 11 a–11 c §§).

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga eller redaktionella.

Av 18 § framgår att paragrafen tillämpas även i fråga om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §.

Mål om hävande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

14 § *Vill en kvinna som på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn att rätten ska förklara att hon inte är förälder till barnet, ska hon väcka talan om detta mot barnet eller, om barnet har avlidit, barnets arvingar.*

Om kvinnan är död och hon inte varaktigt har sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse har bekräftat att barnet är hennes, har den avlidnes make eller registrerade partner och var och en som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter kvinnan rätt att väcka talan om att kvinnan inte är förälder till barnet. Efterlämnar den avlidne förutom make eller registrerad partner sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, har var och en av dem rätt att väcka talan under samma förutsättningar.

Någon rätt att väcka talan finns inte, om det vid kvinnans död har gått mer än ett år från det att talan, som grundats på att kvinnan är förälder till barnet, har väckts mot henne och hon har fått del därav eller om mer än ett år har gått sedan anspråk på samma grund har framställts mot kvinnans dödsbo.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om talerätt i mål om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och mot vem en sådan talan ska riktas när den väcks av den kvinna som anses som förälder enligt presumtionen. Bestämmelserna motsvarar vad som enligt 1 § gäller i fråga om hävande av ett presumerat faderskap (jfr prop. 1975/76:170 s. 168 f. och prop. 1986/87:86 s. 81 f.). Den hittillsvarande 14 § får en ny beteckning, 18 §. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

15 § Vill ett barn att rätten ska förklara att en viss kvinna som på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § inte är det, ska barnet väcka talan om detta mot kvinnan eller, om hon är död, hennes arvingar. Om kvinnan förutom make eller registrerad partner efterlämnar sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, ska talan, när det gäller dem, riktas mot den eller dem som har den bästa arvsrätten efter kvinnan när talan väcks.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om talerätt i mål om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och mot vem en sådan talan ska riktas när den väcks av barnet. Bestämmelserna motsvarar vad som enligt 2 § gäller i fråga om hävande av ett presumerat faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

16 § En talan som avses i 14 eller 15 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Detsamma gäller en talan enligt 1 kap. 4 b § om att en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat den.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om behörig domstol i mål om hävande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §. Bestämmelserna motsvarar vad som enligt 3 § gäller i fråga om hävande av ett presumerat faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

I första stycket anges vilken domstol som är behörig att pröva en talan om hävande av ett föräldraskap som följer av presumtionen i 1 kap. 9 § första stycket.

I andra stycket, vars innehåll i sak motsvarar hittillsvarande 14 § första stycket, regleras vilken domstol som är behörig att pröva en talan enligt 1 kap. 4 b § om att en bekräftelse av ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat den (se prop. 2004/05:137 s. 61).

17 § Om en part i ett mål som avses i 14 eller 15 § är underårig, får förmyndaren eller en god man, om en sådan ska förordnas enligt 11 kap., föra partens talan.

Modern ska höras i målet, om det kan ske.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om vem som får föra talan för en underårig part i mål om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och om hörande av modern. Bestämmelserna motsvarar vad som

enligt 4 § gäller vid hävande av ett presumerat faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Mål om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

18 § En talan om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § väcks av barnet. I fall som avses i 2 kap. 8 a § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. En talan får vidare alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare eller en tillfällig vårdnadshavare för barnet. Det som sägs i 6–13 §§ om fastställande av faderskap tillämpas också i fråga om fastställande av föräldraskap.

I paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 14 §, finns bestämmelser om rättegången i mål om fastställande av ett föräldraskap enligt 1 kap. 9 §. Bestämmelserna om talan om hävande av föräldraskap i hittillsvarande första stycket flyttas till 16 § andra stycket. Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Förening av mål vid talan om hävande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

19 § Även om en viss kvinna på grund av äktenskap eller registrerat partnerskap ska anses som ett barns förälder enligt 1 kap. 9 § får, under förutsättning att en talan om att kvinnan inte är barnets förälder har väckts och ännu inte prövats, talan om fastställande av att någon annan är far till barnet eller ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § andra stycket väckas vid samma domstol. Målen ska då handläggas i en rättegång.

Bifalls talan i båda målen som avses i första stycket, ska vid prövning i högre rätt frågan om fastställande av faderskapet eller föräldraskapet prövas, även om domen inte har överklagats i den delen.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om förening av mål om hävande av ett presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och mål om fastställande av faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § för en annan person. Bestämmelserna motsvarar vad som enligt 13 § gäller i fall då talan om hävande av ett presumerat faderskap har väckts (jfr prop. 1975/76:170 s. 138 f., 176 f. och 311 f.). Övervägandena finns i avsnitt 4.2.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för en bekräftelse av föräldraskap till ett barn som har fötts före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* träder de nya reglerna i kraft den 1 januari 2022. Eftersom bestämmelserna om presumerat föräldraskap enligt 1 kap. 9 § och presumerat moderskap och faderskap när en förälder eller båda har ändrat könstillhörighet tar sikte på förhållandena när barnet föds innebär det att de nya presumptionerna kommer att gälla för barn som föds den 1 januari 2022 eller senare.

Enligt *andra punkten* ska äldre föreskrifter gälla för en bekräftelse av föräldraskap till ett barn som har fötts före ikraftträdandet. Det innebär att bekräftelsen inte kan göras digitalt avseende ett barn som fötts före den 1 januari 2022, även om bekräftelsen görs efter den tidpunkten. Det innebär

också att de nya reglerna avseende en bekräftelse som ska godkännas av socialnämnden inte ska tillämpas i det fallet. I stället ska de äldre föreskrifterna tillämpas, vilket innebär att bekräftelsen ska vara bevittnad av två personer.

Övervägandena finns i avsnitt 8.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap

Lagen byter namn till lagen om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap. Begreppet rättsgenetisk undersökning införs genomgående i lagen och används teknikneutralt, dvs. det specificeras inte att undersökningen behöver utföras med en viss analys- eller provtagningsmetod. En rättsgenetisk undersökning avser undersökning av en enskilds arvsanlag. Det innebär att s.k. antropologiska undersökningar, som inte längre utförs, utmönstras från lagens tillämpningsområde. Det framgår av förordning att undersökningar utförs av Rättsmedicinalverket och att verkställighetsföreskrifter till lagen kan meddelas av regeringen eller nämnda myndighet.

1 § I denna lag finns bestämmelser om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken.

En sådan undersökning får endast innefatta provtagning som kan ske utan nämnvärt men.

Paragrafen, som är ny, anger lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Av första stycket framgår att lagen innehåller bestämmelser om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken. En rättsgenetisk undersökning avser undersökning av en enskilds arvsanlag. Med utredning av faderskap enligt föräldrabalken avses den utredning som görs av socialnämnden eller inom ramen för en prövning i domstol. Regler om detta finns i 2 och 3 kap. föräldrabalken. Enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken bör socialnämnden under vissa förhållanden verka för att en faderskapsundersökning äger rum. En förutsättning för att en rättsgenetisk undersökning ska göras på socialnämndens initiativ är att parterna medverkar frivilligt till det. Andra undersökningar som kan ha genomförts på initiativ av socialnämnden, t.ex. en släktundersökning, faller utanför lagens tillämpningsområde. Detsamma gäller undersökningar som genomförts på uppdrag av en enskild. Förutsättningarna för en domstol att besluta om en rättsgenetisk undersökning, och i vissa fall om tvångsmedel för undersökningens genomförande, regleras i förevarande lag.

Lagen är alltså tillämplig vid faderskapsutredningar enligt föräldrabalken där den genetiska kopplingen är relevant för det rättsliga faderskapet. En sådan genetisk koppling kan vara relevant att utreda även när det gäller en person som på grund av ändrad könstillhörighet ska anses som barnets mor. Att bestämmelserna i lagen kan tillämpas i ett sådant fall framgår av 1 kap. 14 § första stycket föräldrabalken.

I *andra stycket* tydliggörs att en rättsgenetisk undersökning endast får innefatta prov som kan tas utan nämnvärt men. Blodprov och salivprov, som är de provtagningsmetoder som i princip uteslutande används i dag, är exempel på prov som kan tas utan nämnvärt men och som den enskilde därmed får tåla. När det gäller vävnadsprov från avlidna finns särskilda bestämmelser i 2 § *andra stycket*.

2 § I mål om förklaring att en viss man *som på grund av äktenskap ska anses som far till ett barn* inte är *det* eller om fastställande av faderskap får rätten på begäran av någon av parterna eller när det annars behövs *besluta om en rättsgenetisk undersökning*. *Beslutet får avse barnet, modern samt, i mål om förklaring att en viss man inte är far, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, den man mot vilken talan förs. Om det finns anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit, får beslutet avse också honom. Innan ett beslut enligt detta stycke meddelas, ska den som beslutet skulle avse ges tillfälle att yttra sig.*

Om den man som talan om fastställande av faderskap avser är avliden, får rätten besluta att en rättsgenetisk undersökning ska göras med hjälp av humanbiologisk vävnad från den avlidne. Ett sådant beslut får meddelas endast om det finns anledning att anta att mannen har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit och skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär i förhållande till den frid som bör tillkomma den avlidne eller för något annat motstående intresse.

*Ett beslut om rättsgenetisk undersökning enligt *andra stycket* får överklagas särskilt. Beslutet får dock verkställas omedelbart, om inte annat beslutas av högre rätt.*

Paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 1 §, innehåller bestämmelser om rättsgenetisk undersökning i mål om fastställande av faderskap och mål om hävande av ett presumerat faderskap. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

I *första stycket* ersätts ”blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men” med begreppet rättsgenetisk undersökning. För en ytterligare kommentar se inledningen till författningskommentaren och kommentaren till 1 §. Vidare flyttas bestämmelsen i det hittillsvarande *andra stycket* till förevarande stycke. Övriga ändringar är endast språkliga eller redaktionella.

Det nya *andra stycket* reglerar möjligheten för rätten att besluta att en rättsgenetisk undersökning ska göras med hjälp av humanbiologisk vävnad från en avliden man. Av bestämmelsen framgår att möjligheten bara finns i mål om fastställande av faderskap, när den man som talan om fastställande av faderskap avser är avliden.

Ett beslut om undersökning med hjälp av vävnad från den avlidne förutsätter att det finns anledning att anta att mannen har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit. Samma rekvisit finns i *första stycket* och i 3 §.

När det finns anledning att anta att den avlidne mannen har haft samlag med modern under konceptionstiden, ska rätten övergå till att göra en proportionalitetsprövning. Ett beslut om rättsgenetisk undersökning förutsätter att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär i förhållande till den frid som bör tillkomma den avlidne

eller för något annat motstående intresse. Rätten ska utifrån omständigheterna i det enskilda fallet göra en avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande.

Vid en tillämpning av proportionalitetsprincipen kan flera olika faktorer behöva vägas in. I den ena vågskålen ligger de skäl som motiverar en rättsgenetisk undersökning, främst barnets rätt till familjerättslig tillhörighet som skyddas av artikel 8 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Europadomstolen har i ett avgörande funnit att barnets intresse i detta avseende kan vara så starkt att det är möjligt att på artikel 8 grunda ett anspråk på att det ska tas dna-prov på en avlidne och begravnen mans kvarlevor (Jäggi mot Schweiz, no. 58757/00, 13 juli 2006). Rätten att få kännedom om sina föräldrar skyddas däremot inte av artikel 8 i Europakonventionen om syftet varken är att skapa en relation med föräldrarna eller få klarhet i sin personliga identitet, utan det endast handlar om att få del av ett arv (Haas mot Nederländerna, no. 36983/97, 13 januari 2004). I den andra vågskålen ligger de olägenheter som åtgärden kan innebära för den avlidne eller för något annat motstående intresse. Den menprövning som ska göras i förhållande till den avlidne mannen avser den frid som bör tillkomma honom (jfr bl.a. rättsfallet RÅ 2007 ref. 16). Övriga omständigheter som kan behöva beaktas är respekten för den avlidnes anhöriga och eventuella religiösa eller etiska aspekter som kan göra sig gällande i det enskilda fallet. Enbart den omständigheten att en anhörig motsätter sig en rättsgenetisk undersökning är i sig inte tillräckligt för att ett beslut inte ska meddelas. Ytterligare ett exempel på faktorer som kan behöva beaktas vid proportionalitetsprövningen är motstående intressen som värnas av annan lagstiftning. Vilken betydelse som vid prövningen tillmätts ett sådant motstående intresse kan variera, bl.a. beroende på vad lagstiftningen gäller och dess syfte (jfr rättsfallet NJA 2018 s. 852).

För att kunna bedöma vilka intressen som finns att beakta i det enskilda fallet, och hur starkt de gör sig gällande, behöver rätten i regel få uppgifter om huruvida det finns ett vävnadsprov från den avlidne mannen som kan tillgängliggöras för rättsgenetisk undersökning. Blod- eller andra vävnadsprov som tagits exempelvis i samband med obduktion eller på sjukhus efter en undersökning kan finnas bevarade. För det fall det inte finns något vävnadsprov bevarat, men den avlidnes kvarlevor ännu inte har jordfäst, kan det finnas möjlighet att ta ett vävnadsprov från den avlidne för undersökning. Ytterst kan det bli fråga om att undersöka kvarlevor som har begravts. I proportionalitetsbedömningen ligger naturligtvis att en beslutad åtgärd inte bör vara mer ingripande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärden.

Rätten kan besluta om rättsgenetisk undersökning av humanbiologisk vävnad från den avlidne mannen på begäran av någon av parterna eller om det annars behövs (se första stycket i förevarande paragraf). Det följer av allmänna regler att parterna i målet ska ges tillfälle att yttra sig innan beslut meddelas. När den man som en talan om fastställande av faderskap avser har avlidit är mannens eventuella arvingar parter i målet och ska därmed beredas tillfälle att yttra sig över en begäran från barnet om att rätten ska besluta om en rättsgenetisk undersökning (se 3 kap. 6 § föräldrabalken). Om det framkommer att även någon annan än en part kan ha uppgifter av betydelse för målets utredning, är rätten oförhindrad att hämta in sådana

uppgifter. Anhöriga och andra som stått den avlidne mannen nära, t.ex. en sambo, kan ha uppgifter av betydelse för bedömningen av om det kan antas att mannen har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit eller för proportionalitetsprövningen, exempelvis uppgifter om bevarade vävnadsprov från mannen.

Enligt *tredje stycket*, som är nytt, får ett beslut om rättsgenetisk undersökning med hjälp av humanbiologisk vävnad från en avliden man överklagas särskilt. Beslutet får dock verkställas omedelbart, om inte högre rätt beslutar annat. Skäl för ett sådant beslut av högre rätt (s.k. inhibition) får typiskt sett anses finnas om det överklagade beslutet innebär att en rättsgenetisk undersökning ska utföras med hjälp av kvarlevor som finns i en grav. Exempel på situationer när skäl för inhibition ofta saknas är om bevarade vävnadsprover riskerar att gå förlorade under handläggningen av överklagandet eller när beslutet innebär att prov ska tas på mannens ännu inte begravda kvarlevor.

3 § *Har ett faderskap fastställts genom bekräftelse eller dom som har fått laga kraft, får rätten besluta om en rättsgenetisk undersökning, om det efter bekräftelsen eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning att anta att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under den tid då barnet kan ha tillkommit. Beslutet får avse barnet, modern, den man som har fastställts vara far och den andre mannen.*

Om faderskapet har fastställts genom bekräftelse, får ett beslut enligt första stycket meddelas i mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. Ett sådant beslut får begäras av någon av parterna i målet. Om en talan om att bekräftelsen saknar verkan inte har väckts, prövas frågan om beslut enligt första stycket enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant beslut får begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan.

Om faderskapet har fastställts genom dom som har fått laga kraft, prövas frågan om beslut enligt första stycket enligt lagen om domstolsärenden. Ett sådant beslut får begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

Innan ett beslut enligt första stycket meddelas, ska den som beslutet skulle avse ges tillfälle att yttra sig.

I paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 1 a §, finns regler om rättsgenetisk undersökning sedan ett faderskap har fastställts genom en bekräftelse eller en dom som har fått laga kraft. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att hänvisningen till 1 § tas bort och i stället framgår det av bestämmelsen att rätten får besluta om rättsgenetisk undersökning.

Även övriga ändringar är språkliga eller redaktionella.

4 § *Ett beslut om rättsgenetisk undersökning i ett ärende som enligt 3 § handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden får överklagas särskilt. Ärendet får avskrivas när ett utlåtande över undersökningen har avgetts eller frågan om undersökning har förfallit.*

Ett ärende som avses i första stycket tas upp av rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, av den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

Paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 1 b §, innehåller vissa processuella bestämmelser som gäller när en fråga om rättsgenetisk undersökning handläggs som ett domstolsärende. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Första stycket ändras till följd av att hittillsvarande 1 a § ändrar beteckning till 3 § och får ändrad lydelse.

Även övriga ändringar är språkliga eller redaktionella.

5 § Rätten får vid vite förelägga den som *ett beslut om rättsgenetisk undersökning avser* att med intyg från en behörig inrättning visa att *ett sådant prov* som behövs för *undersökningen* har tagits på honom eller henne. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska i stället barnets vårdnadshavare föreläggas.

Paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 2 §, innehåller regler om vitesföreläggande. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

I paragrafen införs begreppet rättsgenetisk undersökning. Vidare byts termen sakkunnig ut mot termen inrättning för att bättre återspegla att provtagning i dag ofta utförs av andra än medicinskt sakkunniga och därmed även vid andra inrättningar än vårdinrättningar. Exempelvis förekommer det att salivprov (s.k. munskrap) lämnas inför en utsedd handläggare vid socialnämnden. Prov kan också under vissa förhållanden lämnas inför personal vid en utlandsmyndighet (se 3 kap. 17 § förordningen [2014:115] med instruktion för utrikesrepresentationen).

Övriga ändringar är språkliga eller redaktionella.

Allmänna bestämmelser om vite finns i lagen (1985:206) om viten.

6 § Om ett föreläggande vid vite enligt 5 § *inte följs*, får rätten i stället för att *besluta ett nytt sådant föreläggande* besluta om biträde av Polismyndigheten för att *provtagningen* ska komma till stånd.

I fråga om barn som inte har fyllt 18 år får beslut om biträde av Polismyndigheten meddelas endast om det finns särskilda skäl. Sådant biträde får inte lämnas om det finns risk för att barnet ska ta skada av *det*.

Om *kostnaden* för biträde av Polismyndigheten har betalats av allmänna medel, ska den som har varit föremål för biträdet betala tillbaka kostnaden till staten. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska betalningsskyldigheten i stället fullgöras av barnets vårdnadshavare. *Det belopp som ska betalas tillbaka får sättas ned helt eller delvis, om det finns särskilda skäl.*

Paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 2 a §, reglerar förutsättningarna för rätten att besluta om biträde av Polismyndigheten för att en provtagning ska genomföras. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.

Första stycket byts ordet undersökning ut mot ordet provtagning. Någon ändring i sak är inte avsedd. Vidare ändras hänvisningen till följd av att hittillsvarande 2 § ändrar beteckning till 5 §.

I *andra stycket* tas kravet på att risken inte ska vara ringa bort. Det innebär att det är tillräckligt att det finns en risk för att barnet ska ta skada av åtgärden för att Polismyndigheten ska avstå från att lämna biträde för att en provtagning ska bli av.

En ny bestämmelse om jämkning av en enskilds återbetalningsskyldighet till staten avseende kostnaden för polisbiträde införs i *tredje stycket tredje meningen*. Av bestämmelsen framgår att beloppet som den enskilde ska betala tillbaka får sättas ned helt eller delvis, om det finns särskilda

skäl. Genom rekvisitet särskilda skäl markeras att utgångspunkten är att återbetalning ska ske och att skälen för jämkning bör göra sig gällande med viss styrka för att nedsättning av betalningsskyldigheten ska komma i fråga. Den enskildes ekonomiska förhållanden bör därför typiskt sett inte vara ensamt avgörande. Exempel på andra faktorer som rätten kan beakta vid bedömningen av om det finns särskilda skäl för jämkning är den enskildes personliga förhållanden och de omständigheter som har föranlett kostnaden (jfr prop. 1982/83:165 s. 36).

Övriga ändringar är språkliga eller redaktionella.

7 § Kostnaden för provtagning och undersökning av prov som sker efter beslut av rätten enligt denna lag eller på initiativ av socialnämnden enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken ska betalas av staten.

I paragrafen, som i hittillsvarande lydelse betecknas 3 §, regleras vem som ska betala kostnaden för en rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap enligt föräldrabalken. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.

Ändringen i paragrafen innebär att kostnaden för provtagning och undersökning ska betalas av staten, oavsett om det är rätten som har beslutat om rättsgenetisk undersökning enligt förevarande lag eller om en sådan undersökning har gjorts på initiativ av socialnämnden enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken. En undersökning som har tillkommit i annan ordning än med tillämpning av nämnda bestämmelser ersätts liksom hittills inte (jfr t.ex. rättsfallen NJA 1988 s. 491 och NJA 2013 N 8).

En följd av ändringen är att kostnaden för undersökningarna finansieras genom anslag i stället för genom avgifter.

Liksom enligt hittillsvarande ordning är ersättning för inställelse till provtagning inte en ersättningsgill kostnad (prop. 1996/97:9 s. 151 f.).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2022.

2. För en undersökning av prov som har utförts före ikraftträdandet gäller 3 § i lydelsen före den 1 januari 2022 i stället för den nya bestämmelsen i 7 §.

Enligt *första punkten* träder lagändringarna i kraft den 1 januari 2022.

Av *andra punkten* följer att de äldre bestämmelserna om vem som ska stå kostnaden för undersökningar fortsatt ska gälla för en undersökning av prov som har utförts före ikraftträdandet. Det innebär att kostnaden ska betalas av domstolen, om rätten har beslutat om undersökningen. Om undersökningen har utförts på anmodan av socialnämnden, ska kostnaden betalas av nämnden.

Sammanfattning av betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68)

Uppdraget

Utredningen om faderskap och föräldraskap har haft i uppdrag att se över delar av förädrabalkens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap. Uppdraget har haft en tydlig inriktning på tre delområden. I uppdraget har ingått att

- ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man,
- lämna förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta kan moderniseras och förenklas, med beaktande av vikten av att fastställda faderskap blir korrekta och de möjligheter som digitaliseringen kan erbjuda för att förenkla förfarandet,
- göra en översyn av reglerna om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap.

Föräldraskap presumeras på motsvarande sätt som faderskap när modern är gift

Presumtion om föräldraskap

Utredningen föreslår att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § förädrabalken (FB) ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

En föräldraskapspresumtion aktualiserar frågan om likabehandling i den situationen att barnet har tillkommit vid assisterad befruktning med donerade spermier. Utgångspunkten för utredningens ställningstaganden är att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska vara jämlik och inte utan tungt vägande skäl skilja på personer beroende på sexuell läggning eller kön.

Faderskapspresumtionen bygger på tanken att den i de allra flesta fall anger den genetiska fadern som barnets rättsliga far. Förutsättningen för faderskapspresumtionen är därmed delvis en annan än den som skulle gälla för en föräldraskapspresumtion. I fråga om den förstnämnda presumtionen är det i de flesta fall samlaget – och genetiskt släktskap – som avgör vem som anses som förälder. När det gäller den andra presumtionen är det den assisterade befruktningen – och samtycket från en make eller registrerad partner till behandlingen – som avgör vem som anses som förälder. Vid assisterad befruktning för ett gift kvinnligt par är det alltid fråga om donerade spermier. För ett gift par av olika kön som genomgår en assisterad befruktning förekommer detta i undantagsfall. Faderskapspresumtionen gäller dock även för den situationen. Reglerna för att tillgodose ett barns rätt att få kännedom om ursprung är också desamma för ett barn till ett par av samma kön som för ett barn till ett par av olika kön. Utredningen anser därför att det inte är ett tungt vägande skäl mot en föräldraskapspresumtion att donerade spermier alltid används när ett gift par av samma kön får barn

eftersom det kan förekomma även i fråga om ett gift par av olika kön och faderskapet då presumeras för mannen i äktenskapet.

Det finns en risk för att ett föräldraskap som presumeras i framtiden kan komma att hävas om förutsättningarna för föräldraskap efter en assisterad befruktning inte är uppfyllda. Genom de av riksdagen nyligen antagna reglerna om föräldraskap efter en assisterad befruktning i utlandet (prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368) kommer den risken även finnas när ett faderskap presumeras. En följd av de nya reglerna är att grunderna för att häva ett faderskap eller föräldraskap blir desamma för par av olika kön och par av samma kön. Risken för att ett föräldraskap i framtiden kan komma att hävas kan, mot denna bakgrund, inte anses utgöra ett tungt vägande skäl mot en föräldraskapspresumtion.

Sammanfattningsvis anser utredningen att det inte finns tungt vägande skäl för att behandla föräldraskapet för gifta par olika när barnet tillkommit genom en assisterad befruktning. En föräldraskapspresumtion bör därför införas. Det innebär att det är äktenskapet som får rättslig verkan för föräldraskapet vid barnets födelse.

Föräldraskapspresumtionen bör utformas på motsvarande sätt som faderskapspresumtionen. Det ska vara möjligt att häva ett föräldraskap på samma grunder som gäller för hävande av ett faderskap om barnet tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade spermier. En domstol ska i sådana fall på talan av barnet eller kvinnan i äktenskapet förklara att kvinnan inte är förälder till barnet. Vidare föreslås ett antal följdändringar med anledning av införandet av en föräldraskapspresumtion.

Presumtion om faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet¹

Utredningen föreslår att ett rättsligt föräldraskap ska presumeras också när den som har fött ett barn är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

Enligt utredningen blir det genom föräldraskapspresumtionen tydligt att äktenskapet också i fall av assisterad befruktning får en självständig betydelse för rättsligt föräldraskap. Det är därmed inte en genetisk koppling mellan barnet och den förälder som inte har fött barnet som utgör den bakomliggande tanken med en sådan presumtionsregel. Den grundläggande förutsättningen för det rättsliga föräldraskapet är i fall av assisterad befruktning samtycket till den behandling som barnet har tillkommit genom.

En presumtion bör därför enligt utredningen också gälla när den som har fött ett barn är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. En sådan ordning innebär att en presumtion gäller på samma sätt som för par av olika kön och genom utredningens förslag för par av samma kön som är gifta. I vissa fall kan barnet ha kommit till genom samlag och i andra fall kan barnet tillkommit genom assisterad befruktning.

¹ Riksdagen har i juni 2018 beslutat att införa särskilda regler om faderskap och moderskap för situationer där personer får barn efter att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet (prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368). Reglema träder i kraft den 1 januari 2019.

Faderskaps- och moderskapspresumtionen när en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet ska utformas på motsvarande sätt som faderskapspresumtionen. Det ska vara möjligt att häva ett faderskap eller moderskap på samma grunder som gäller för hävande av ett faderskap. En domstol ska i sådana fall på talan av barnet eller mannen eller kvinnan i äktenskapet förklara att maken inte är far eller mor. Vidare föreslås en följdändring med anledning av införandet av moderskapspresumtionen.

Nytt sätt att bekräfta faderskap och föräldraskap

Formkraven för bekräftelse ändras

En bekräftelse av faderskap görs skriftligen. Utredningen föreslår att kravet på bevitning av bekräftelsen ska tas bort för bekräftelser som avser barn som inte har fyllt 18 år. För att säkerställa att en identitetskontroll kan genomföras ska i dessa fall i stället bekräftelsen alltid göras vid personlig inställelse hos socialnämnden, vilket i de flesta fall sker även i dag. Bekräftelsen ska, på samma sätt som i dag, skriftligen godkännas av socialnämnden och modern.

Kravet på bevitning ska finnas kvar för bekräftelser av faderskap som avser myndiga barn. Liksom i dag ska en sådan bekräftelse skriftligen godkännas av barnet självt.

Utredningen anser att det är lämpligt att formkraven för fastställande av faderskap genom bekräftelse fortsatt regleras i 1 kap. 4 § FB. Liksom i dag kommer, genom hänvisningar till bestämmelsen, samma formkrav att gälla för bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § FB och för bekräftelse av moderskap eller faderskap när en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet.

Elektronisk bekräftelse ska vara möjlig

Utredningen lämnar förslag som gör det möjligt att bekräfta faderskap eller föräldraskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse.

Samma formkrav ska gälla som för en bekräftelse enligt huvudregeln i 1 kap. 4 § FB, med den skillnaden att en elektronisk bekräftelse inte ska godkännas av socialnämnden. Möjligheten att bekräfta elektroniskt ska gälla om barnet, modern och den som bekräftar faderskapet eller föräldraskapet är folkbokförda i Sverige. En ytterligare förutsättning ska vara att modern och den som bekräftar är myndiga. En elektronisk bekräftelse ska göras i ett system som tillhandahålls och administreras av Skatteverket.

Utredningen gör bedömningen att de formkrav som är nödvändiga för att säkerställa bekräftelsens karaktär som rättshandling kan uppfyllas genom en elektronisk bekräftelse. Genom kravet på moderns godkännande kan en elektronisk bekräftelse säkerställa att faderskapet och föräldraskapet fastställs korrekt. Godkännandet innebär att modern och den som bekräftar faderskapet eller föräldraskapet ges möjlighet att lämna samstämmiga uppgifter när de är övertygade om att barnet är deras gemensamma. Det medför enligt utredningens bedömning att en elektronisk bekräftelse i ett sådant fall innebär att den som bekräftar faderskapet eller föräldraskapet också kan antas vara far eller förälder. Socialnämndens godkännande ska därför inte krävas vid elektronisk bekräftelse.

Eftersom en grundläggande förutsättning för att kunna fastställa ett faderskap eller föräldraskap är att barnet föds levande, anser utredningen att det inte är en lämplig ordning att en elektronisk bekräftelse ska kunna lämnas före barnets födelse.

Föräldrarna ska ges möjlighet att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap eller föräldraskap anmäla gemensam vårdnad om barnet.

Socialnämndens ansvar

Socialnämnden ska fortsatt ha ett ansvar för att barnet får en rättslig förälder fastställd. Om faderskapet eller föräldraskapet inte har blivit fastställt inom 14 dagar från barnets födelse ska socialnämndens skyldighet att utreda faderskapet inträda. Nämnden får ta upp utredningen tidigare. Skatteverket ska underrätta socialnämnden i de fall ett barn inte har en far eller förälder fastställd på den femtonde dagen.

Enligt utredningen är det inte lämpligt att socialnämndens utredningsskyldighet inträder samtidigt som föräldrar har möjlighet att elektroniskt bekräfta faderskap eller föräldraskap. Socialnämndens skyldighet att utreda faderskap bör därför senareläggas. Förslaget innebär att socialnämndens skyldighet att försöka utreda vem som är förälder och se till att det fastställs ett faderskap eller föräldraskap ska ändras så att det framgår att utredningsskyldigheten inträder vid den senare tidpunkten. Som tidigare ska gälla att barnet ska stå under någons vårdnad och ha hemvist här i landet för att utredningsskyldigheten ska gälla. En ändring görs i enlighet med detta i 2 kap. 1 § FB.

Utredningsansvaret är alltså oförändrat jämfört med i dag. Förslaget om elektronisk bekräftelse innebär att många föräldrar inte kommer att behöva stöd av socialnämnden utan i stället kommer att använda den nya möjligheten för bekräftelse.

Nya regler om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap

Utredningen föreslår att en ny lag om rättsgenetisk undersökning ska ersätta lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap. Med en rättsgenetisk undersökning avses en undersökning som genomförs av en enskilds arvsanlag på uppdrag av det allmänna för att utreda en fråga om faderskap. Undersökningen genomförs numera med DNA-analys.

Den nya lagen ska gälla för utredning av faderskap vid domstol och socialnämnd. Lagen är teknikneutral och uppställer inte krav på att undersökningen genomförs med en viss metod, exempelvis DNA-analys av munskrap eller analys av blod.

Lagen innehåller bestämmelser om rättsgenetisk undersökning för fastställande av faderskap och hävande av faderskap. Beslut om rättsgenetisk undersökning får avse barnet, modern och den man som är möjlig far till barnet.

Utredningen kommer fram till att i mål om fastställande av faderskap ska under vissa förutsättningar ett förordnande om rättsgenetisk undersökning för utredning av faderskap på vävnad från en avliden man få meddelas. Utredningen anser att det i fråga om fastställande av faderskap finns starka skäl att möjliggöra att en sådan undersökning kan genomföras.

Ett förordnande får endast meddelas om det kan antas att mannen har haft samlag med modern under den tid barnet kan ha tillkommit. En ytterligare förutsättning för ett förordnande är att domstolen gör bedömningen att skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den avlidna mannen eller annat motstående intresse.

Efter att ett faderskap fastställts genom bekräftelse eller dom ska på samma sätt som i dag domstol få besluta om rättsgenetisk undersökning under förutsättning att det har kommit fram en ny omständighet som ger anledning att anta att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under den tid barnet kan ha tillkommit. Utredningen anser inte att möjligheten att förordna om en ny rättsgenetisk undersökning bör utvidgas. En man som med hjälp av en äldre teknik har blivit utesluten som far till ett visst barn kommer även med en förnyad undersökning med DNA-analys att uteslutas som far. Resultatet av en ny undersökning medför därmed i praktiken främst en möjlighet att häva ett tidigare fastställt faderskap. Mot den bakgrunden anser utredningen att de avvägningar som lagstiftaren tidigare har gjort, att den vetenskapliga utvecklingen beträffande undersökningar i sig inte bör utgöra ett tillräckligt skäl för ett förordnande om ny undersökning, fortfarande gör sig gällande.

Den nya lagen innehåller också bestämmelser bl.a. om behörig domstol, hur beslut överklagas och om handläggningen vid domstol. Det finns regler om att domstol kan förelägga vite eller besluta om biträde av Polismyndigheten för att säkerställa att det finns effektiva medel för att utreda faderskap.

Kostnaden för provtagning och rättsgenetisk undersökning enligt den nya lagen och när socialnämnd initierar en sådan undersökning enligt 2 kap. 6 § FB ska betalas av allmänna medel.

Rättsmedicinalverket ska vara den enda aktör som ska utföra rättsgenetiska undersökningar på uppdrag av det allmänna. Skälet är främst svårigheter i fråga om behovet av uppföljning och tillsyn för att tillgodose kravet på rättssäkerhet, om fler aktörer än Rättsmedicinalverket kan anlitas av socialnämnd och domstol. Verksamheten ska vara anslagsfinansierad i stället för avgiftsfinansierad. Det betyder bl.a. att kostnaden för rättsgenetiska undersökningar som krävs för att uppfylla det statliga åtagandet att utreda frågor om faderskap i sin helhet kommer att bäras av staten.

Konsekvenser

Införande av en föräldraskapspresumtion

Förslaget bedöms få positiva konsekvenser för kvinnliga gifta par och kvinnor som är registrerade partner samt de gifta par där en av eller båda makarna har ändrat könstillhörighet när ett barn föds. Föräldraskapet kommer nämligen i samtliga dessa fall att presumeras i stället för att fastställas genom bekräftelse eller dom. Barn till gifta föräldrar kommer att behandlas mer lika och förslaget kan innebära positiva konsekvenser för barn.

Förslaget påverkar endast en förhållandevis liten del av det antal utredningar som socialnämnderna genomför totalt sett varje år. Utredningen bedömer därmed att förslaget för kommunernas del får begränsade konsekvenser.

Nytt sätt att bekräfta faderskap och föräldraskap

Förslaget får positiva konsekvenser för majoriteten av alla barn som föds i Sverige när modern är ogift. Det betyder att förslaget berör drygt 45 000 barn och deras föräldrar varje år. Faderskap och föräldraskap kommer att kunna bekräftas elektroniskt i dessa fall i stället för vid ett besök hos socialnämnden. Förslaget innebär även en ökad tillgänglighet och lägre kostnader för föräldrar. För barn kan förslaget innebära positiva konsekvenser. Om bekräftelse görs elektroniskt kommer fler barn än i dag att få faderskapet eller föräldraskapet registrerat i folkbokföringen i nära anslutning till barnets födelse. Det är en påtagligt kortare tid än vad som i dag gäller för exempelvis bekräftelse av föräldraskap.

De förenklingar som föreslås innebär att socialnämndernas sammantagna kostnader för ärendehantering beräknas minska med i vart fall 90 miljoner kronor. Beräkningen kan påverkas av flera olika faktorer, exempelvis lönekostnad och hur varje enskild socialnämnd handlägger utredningar av faderskap. Beroende på hur beräkningen görs kan besparingen bedömas uppgå till så mycket som 190 miljoner kronor.

Skatteverket ska ansvara för att ta fram en funktion för elektronisk bekräftelse. Inför att lagändringarna träder i kraft ska Skatteverket ges i uppdrag att ta fram en säker process för e-tjänsten för elektronisk bekräftelse. Kostnaden för att utveckla en teknisk lösning för att hantera elektroniska bekräftelser beräknas uppgå till 20 miljoner kronor. Den uppskattade årliga förvaltningskostnaden är cirka 6 miljoner kronor. Medlen kan tas från utgiftsområde 25 (Allmänna bidrag till kommuner), ett anslag som finansieras genom de minskade kostnader som följderna blir för kommunerna när den nuvarande hanteringen hos socialnämnderna för motsvarande ärenden uteblir.

Nya regler om rättsgenetisk undersökning

En rättsgenetisk undersökning blir aktuell för ungefär två procent av alla nyfödda barn. Det innebär att ungefär 2 300 barn och deras föräldrar årligen berörs av förslaget. Förslaget kan innebära positiva konsekvenser för barn.

Förslaget att Rättsmedicinalverket ska vara den aktör som ska utföra rättsgenetiska undersökningar på uppdrag av det allmänna och att verksamheten ska vara anslagsfinansierad innebär att de undersökningar som socialnämnd tar initiativ till inte kommer att belasta den kommunala budgeten. Förslaget bedöms minska de kommunala kostnaderna nationellt sett med omkring 10 miljoner kronor. Samtidigt föreslås att den rättsgenetiska verksamheten vid Rättsmedicinalverket finansieras genom anslag och att medel tas från utgiftsområde 25 (Allmänna bidrag till kommuner). Bedömningen görs därför att förslaget om anslagsfinansiering sammantaget inte innebär någon ekonomisk konsekvens för det allmänna.

Ikraftträdande

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 2021.

Betänkandets lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att rubriken närmast före 3 kap. 14 § ska utgå,

dels att nuvarande 3 kap. 14 § ska betecknas 3 kap. 19 §,

dels att 1 kap. 3, 4, 9, 10, 13 och 14 §§, 2 kap. 1, 6, 8 a och 9 §§ och 3 kap. 3, 4 och den nya 19 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken till 3 kap. ska lyda ”Vissa bestämmelser om rättegången i mål om faderskap och föräldraskap”,

dels att det ska införas fjorton nya paragrafer, 1 kap. 4 a, 4 b, 9 a och 11 a–11 e §§ och 3 kap. 2 a och 14–18 §§ och närmast före 3 kap. 14 och 19 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2018:1279²

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

Om det inte är fråga om fall som avses i 1 § eller om rätten har meddelat förklaring enligt 2 § första stycket, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. I fall som avses i 9 § fastställs i stället föräldraskapet för en kvinna.

Om det inte är fråga om fall som avses i 1 § *eller 9 § första stycket* eller om rätten har meddelat förklaring enligt 2 § första stycket *eller 9 a §*, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. I fall som avses i 9 § *andra och tredje styckena* fastställs i stället föräldraskapet för en kvinna.

Faderskap eller föräldraskap fastställs dock inte om

1. modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorm,

2. modern vid behandlingen var en ensamstående kvinna enligt 1 kap. 5 § lagen om genetisk integritet m.m., och

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Andra stycket hindrar inte att spermiedonatorm bekräftar faderskapet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §³

En bekräftelse av faderskap görs skriftligen *och ska bevitnas av*

En bekräftelse av faderskap *för ett barn som inte har fyllt 18 år görs*

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368, reglerna träder i kraft den 1 januari 2019.

³ Senaste lydelse 2014:377.

två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Är barnet myndigt ska bekräftelsen i stället godkännas av barnet självt. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet.

skriftligen vid personlig inställelse hos socialnämnden. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern eller en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet.

Bekräftelsen får göras även före barnets födelse.

Om det senare visar sig att den som har lämnat bekräftelsen inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

En bekräftelse av faderskap för ett myndigt barn görs skriftligen och ska bevitnas av två personer. Bekräftelsen ska skriftligen godkännas av barnet självt.

Det finns särskilda bestämmelser om elektronisk bekräftelse av faderskap i 4 a §.

4 a §

En bekräftelse av faderskap får göras elektroniskt, om

1. barnet är folkbokfört i Sverige, och

2. modern och mannen är myndiga och folkbokförda i Sverige.

En bekräftelse ska göras inom 14 dagar från barnets födelse. Bekräftelsen ska godkännas elektroniskt av modern.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om en elektronisk bekräftelse.

4 b §

Om det senare visar sig att den som har lämnat bekräftelsen inte är far till barnet, ska rätten förklara att bekräftelsen saknar verkan mot honom.

9 §

Om modern vid ett barns födelse är gift med en kvinna eller registrerad partner, ska hennes make eller registrerade partner anses som barnets förälder. Detsamma gäller, om moderns make eller registrerade partner är avliden och barnet föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke av en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Första stycket gäller även om inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Ett föräldraskap enligt denna paragraf fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

Om modern med samtycke av en kvinna som är hennes sambo har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Andra stycket gäller även om inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Ett föräldraskap enligt andra eller tredje stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant föräldraskap.

9 a §

Rätten ska förklara att kvinnan i äktenskapet eller det registrerade partnerskapet inte är förälder till barnet, om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen och

1. kvinnan inte har samtyckt till behandlingen,

2. behandlingen inte har utförts enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller behandlingen inte har utförts vid en behörig inrättning i utlandet eller barnet inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn, eller

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter inte är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Om kvinnan i äktenskapet eller det registrerade partnerskapet godkänner en mans eller annan kvinnas bekräftelse av faderskapet eller föräldraskapet och har i fråga om bekräftelsen bestämmelserna i 4 § iakttagits, ska därigenom anses fastställt att kvinnan i äktenskapet eller det registrerade partnerskapet inte är barnets förälder. Bekräftelsen ska dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av modern.

10 §

Om en man föder ett barn gäller 11–14 §§. Föder en kvinna ett barn gäller 13 och 14 §§ för en person som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 §, om den personen har ändrat könstillhörighet.

Om en man föder ett barn gäller 11–14 §§. Föder en kvinna ett barn gäller 11 a–11 e §§ för hennes make, om maken har ändrat könstillhörighet, och 13 och 14 §§ för en annan person som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 §, om den personen har ändrat könstillhörighet.

11 a §

Om den som har fött barnet är gift med en man vid barnets födelse, ska mannen anses som far till barnet. Detsamma gäller, om maken har avlidit och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan.

Om den som har fött barnet är gift med en kvinna vid barnets födelse, ska kvinnan anses som mor till barnet. Detsamma gäller om maken är avliden och barnet föds inom sådan tid efter kvinnans död att barnet kan ha tillkommit dessförinnan. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om far och faderskap.

11 b §

Rätten ska förklara att den man eller kvinna i äktenskapet som inte har fött barnet inte är far eller mor till barnet, om

1. det är utrett att den som har fött barnet har haft samlag med annan än maken under tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom samlaget,

2. det på grund av barnets arvsanlag eller annan särskild omständighet kan hållas för visst att mannen eller kvinnan inte är far eller mor till barnet, eller

3. barnet har tillkommit före äktenskapet eller under det att makarna levde åtskilda och det inte är sannolikt att makarna har haft samlag med varandra under tid då barnet kan ha tillkommit.

11 c §

Rätten ska förklara att kvinnan eller mannen i äktenskapet inte är mor eller far till barnet, om den som har fött barnet har genomgått en

insemination eller befruktning utanför kroppen och

1. kvinnan eller mannen inte har samtyckt till behandlingen,

2. behandlingen inte har utförts enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller behandlingen inte har utförts vid en behörig inrättning i utlandet eller barnet inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn, eller

3. det med hänsyn till samtliga omständigheter inte är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

11 d §

Om mannen eller kvinnan i äktenskapet skriftligen godkänner annan mans eller kvinnas bekräftelse av faderskapet, moderskapet eller föräldraskapet och har i fråga om bekräftelsen bestämmelserna i 4 § iakttagit, ska därigenom anses fastställt att mannen eller kvinnan i äktenskapet inte är far eller mor till barnet. Bekräftelsen ska dock i detta fall alltid vara skriftligen godkänd av den som har fött barnet.

11 e §

Om rätten har meddelat förklaring enligt 11 b eller 11 c §, ska faderskapet eller moderskapet fastställas enligt 13 eller 14 §.

13 §

En man som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som far till barnet.

Ett faderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas även i detta fall.

Vid tillämpningen av 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Ett faderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4–4 b §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas även i detta fall.

Vid tillämpningen av 4, 4 a, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

En kvinna som uppfyller villkoren enligt 5 eller 8 § ska anses som mor till barnet. För kvinnan gäller dock det som i andra kapitel i denna balk och i andra författningar sägs om far och faderskap.

Ett moderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 § om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant moderskap.

Vid tillämpningen av 4, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Nuvarande lydelse

Ett moderskap enligt första stycket fastställs genom bekräftelse eller dom. Det som sägs i 4 och 4 a §§ om bekräftelse av faderskap tillämpas också i fråga om bekräftelse av ett sådant moderskap.

Vid tillämpningen av 4, 4 a, 5 och 8 §§ ska det som sägs om en mor gälla för en man enligt 11 §.

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Skall inte enligt 1 kap. 1 § en viss man anses som far till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige.

Om en viss man inte ska anses som far enligt 1 kap. 1 § eller en viss kvinna inte ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § första stycket till ett barn, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om

- 1. barnet är 14 dagar gammalt,*
- 2. barnet står under någons vårdnad och*
- 3. barnet har hemvist i Sverige.*

6 §

Socialnämnden bör verka för att blodundersökning äger rum beträffande modern, barnet och den som kan vara fader till barnet, om denne begär det eller anledning finns till antagande att modern haft samlag med mer än en man under tid då barnet kan vara avlat.

Socialnämnden bör verka för att en rättsgenetisk undersökning äger rum beträffande barnet, modern och den som kan vara far till barnet, om denne begär det eller det finns anledning att anta att modern haft samlag med mer än en man under tid då barnet kan ha tillkommit.

8 a §⁵

Om det kan antas att en kvinna skall anses som förälder enligt 1 kap. 9 § till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, är socialnämnden skyldig att försöka utreda om sådant

Om det kan antas att en kvinna ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § andra eller tredje stycket till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, är socialnämnden skyldig att försöka

föräldraskap föreligger och, om så är fallet, se till att detta fastställs i stället för faderskapet.

utreda om sådant föräldraskap föreligger och, om så är fallet, se till att detta fastställs i stället för faderskapet.

Det som sägs i 2–5, 7 och 8 §§ om utredning av faderskap tillämpas också i fråga om föräldraskapet för en kvinna.

9 §⁶

Om en viss man enligt 1 kap. 1 § ska anses som far till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, ska socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt, utreda om *någon annan* man kan vara far till barnet eller om en kvinna ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 §.

Om en viss man enligt 1 kap. 1 § ska anses som far till ett barn *eller om en viss kvinna enligt 1 kap. 9 § första stycket ska anses som förälder till ett barn* som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige, ska socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen *eller kvinnan* begär det och det är lämpligt, utreda om *en* man kan vara far till barnet eller om en kvinna ska anses som barnets förälder enligt 1 kap. 9 § *andra eller tredje stycket*.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Vid utredning av en kvinnas föräldraskap tillämpas dock inte 6 §. Utredningen får läggas ner om det finns skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt. Utredningen ska läggas ner om faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas enligt 1 kap. 3 §.

Socialnämndens beslut att inte påbörja en utredning enligt denna paragraf eller att lägga ner en påbörjad utredning får överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

3 kap.

2 a §

Om ett barn vill vinna förklaring enligt 1 kap. 4 b § att en bekräftelse saknar verkan mot den man som har lämnat den, ska barnet väcka talan om detta mot mannen eller, om han är död, hans arvingar.

Om den man som har lämnat en bekräftelse vill vinna förklaring enligt 1 kap. 4 b § att bekräftelsen saknar verkan mot honom, ska han väcka talan om detta mot barnet.

⁶ Senaste lydelse 2016:17.

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Finns det inte någon annan behörig domstol, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Detsamma gäller talan enligt 1 kap. 4 § tredje stycket om att en faderskapsbekräftelse saknar verkan mot den som har lämnat den.

En talan som avses i 1, 2 eller 2 a § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

Är part i mål som avses i 1 eller 2 § underårig, får förmyndaren eller god man, om sådan enligt 11 kap. skall förordnas, föra talan för honom.

Modern skall höras i målet, om det kan ske.

Om part i mål som avses i 1, 2 eller 2 a § är underårig, får förmyndaren eller god man, om sådan enligt 11 kap. ska förordnas, föra talan för parten.

Modern ska höras i målet, om det kan ske.

Mål om hävande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

Om en kvinna som enligt 1 kap. 9 § första stycket ska anses som barnets förälder vill vinna förklaring enligt 1 kap. 9 a § att hon inte är barnets förälder, ska hon väcka talan om det mot barnet eller, om barnet har avlidit dess arvingar.

Om kvinnan är död och hon inte varaktigt har sammanbott med barnet och inte heller efter barnets födelse bekräftat att barnet är hennes, har den avlidnas make eller registrerade partner och var och en som jämte eller näst efter barnet är berättigad till arv efter kvinnan rätt att väcka talan om att kvinnan inte är förälder till barnet. Efterlämnar den avlidna förutom make eller registrerad partner sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, har var och en av dem rätt att väcka talan under här angivna förutsättningar.

Rätt att väcka talan föreligger inte, om vid kvinnans död mer än ett år har förflutit från det att talan, som grundats på att kvinnan är förälder till barnet, väckts mot henne och hon fått del därav eller om mer än ett år har förflutit sedan anspråk på samma grund framställts mot kvinnans dödsbo.

15 §

Om ett barn vill vinna förklaring enligt 1 kap. 9 a § att en viss kvinna inte är barnets förälder, ska barnet väcka talan om detta mot kvinnan eller, om hon är död, hennes arvingar. Efterlämnar kvinnan förutom make eller registrerad partner sådana arvingar som avses i 3 kap. 2 § ärvdabalken, ska talan, såvitt angår dessa, riktas mot den eller dem som har den bästa arvsrätten efter kvinnan när talan väcks.

16 §

Om ett barn vill vinna förklaring enligt 1 kap. 4 b § att en bekräftelse saknar verkan mot den kvinna som har lämnat den, ska barnet väcka talan om detta mot kvinnan, eller om hon är död, hennes arvingar.

Om den kvinna som har lämnat en bekräftelse vill vinna förklaring enligt 1 kap. 4 b § att bekräftelsen saknar verkan mot henne, ska hon väcka talan om detta mot barnet.

17 §

En talan som avses i 14, 15 eller 16 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som har att ta upp tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, ska målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

18 §

Om part i mål som avses i 14, 15 eller 16 § är underårig, får förmyndaren eller god man, om sådan

enligt 11 kap. ska förordnas, föra talan för parten.

Modern ska höras i målet, om det kan ske.

Mål om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 §

19 §⁷

Talan om att en bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § saknar verkan mot den som har lämnat bekräftelsen får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om barnet har avlidit, vid den rätt som skall ta upp en tvist om arv efter barnet. Finns det inte någon annan behörig domstol, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.

En talan om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § andra eller tredje stycket väcks av barnet. I fall som avses i 2 kap. 8 a § förs barnets talan av socialnämnden. Om modern har vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. Talan får vidare alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Det som sägs i 6–13 §§ om fastställande av faderskap tillämpas också i fråga om fastställande av föräldraskap.

Talan om fastställande av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § väcks av barnet. I fall som avses i 2 kap. 8 a § förs barnets talan av socialnämnden. Har modern vårdnaden om barnet, får hon alltid föra barnets talan, även om hon inte har uppnått myndig ålder. Talan får vidare alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Det som sägs i 6–13 §§ om fastställande av faderskap tillämpas också i fråga om fastställande av föräldraskap.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2021.

2 Förslag till lag om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap.

Fastställande av faderskap

2 § I mål om fastställande av faderskap får rätten på begäran av någon av parterna eller när det annars behövs förordna om rättsgenetisk undersökning.

Förordnandet får avse barnet, modern och den man mot vilken talan förs. Om det finns anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid som barnet kan ha tillkommit, får förordnandet avse också denne.

Om den man som yrkandet om fastställande av faderskap avser är avliden, får rätten förordna om rättsgenetisk undersökning på humanbiologisk vävnad från den avlidne. Ett förordnande får endast meddelas om det finns anledning att anta att mannen har haft samlag med modern under den tid som barnet kan ha tillkommit och om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den avlidne eller något annat motstående intresse.

Hävande av faderskap

3 § I mål om förklaring att en viss man inte är far får rätten på begäran av någon av parterna eller när det annars behövs förordna om rättsgenetisk undersökning.

Förordnandet får avse barnet, modern och mannen i äktenskapet. Om det finns anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid som barnet kan ha tillkommit, får förordnandet avse också denne.

Efter att ett faderskap fastställts genom bekräftelse eller dom

4 § Efter att ett faderskap fastställts genom bekräftelse eller genom dom som har fått laga kraft, får rätten förordna om en rättsgenetisk undersökning, om det först efter bekräftelsen eller domen har framkommit omständigheter som ger anledning att anta att någon annan man än den som har fastställts vara far har haft samlag med modern under den tid som barnet kan ha tillkommit.

Ett förordnande får avse barnet, modern, den man som har fastställts vara far och den andre mannen.

5 § Om ett faderskap har fastställts genom bekräftelse, får ett förordnande om rättsgenetisk undersökning meddelas i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan mot den som har lämnat den. Ett sådant förordnande får begäras av någon av parterna i målet.

Om en talan om att en bekräftelse saknar verkan inte har väckts, prövas frågan om förordnande av en rättsgenetisk undersökning enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Ett sådant förordnande får begäras av den som kan vara part i ett mål om att bekräftelsen saknar verkan.

Om faderskapet har fastställts genom dom som har fått laga kraft, prövas frågan om förordnande av en rättsgenetisk undersökning enligt lagen om domstolsärenden. Ett sådant förordnande får begäras av någon av parterna i det tidigare målet.

6 § Ett ärende om förordnande om rättsgenetisk undersökning enligt 5 § andra eller tredje stycket tas upp av rätten i den ort där barnet har sin hemvist. Om barnet har avlidit, tas ärendet upp av den rätt som har att ta upp en tvist om arv efter barnet. Om det inte finns någon annan behörig domstol, tas ärendet upp av Stockholms tingsrätt.

7 § Ett beslut i ett ärende om förordnande om rättsgenetisk undersökning enligt 5 § andra eller tredje stycket får överklagas särskilt.

8 § Ett ärende om förordnande om rättsgenetisk undersökning enligt 5 § andra eller tredje stycket får avskrivas när utlåtandet över undersökningen har lämnats eller frågan om undersökning har förfallit.

Allmänt om handläggningen

9 § Innan rätten förordnar om rättsgenetisk undersökning ska den som förordnandet skulle avse ges tillfälle att yttra sig.

Vite

10 § Rätten får vid vite förelägga den som förordnandet om rättsgenetisk undersökning avser att med intyg från behörig inrättning visa att ett sådant prov som behövs för rättsgenetisk undersökning har tagits på honom eller henne. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska i stället barnets vårdnadshavare föreläggas.

Biträde av Polismyndigheten

11 § Om ett föreläggande vid vite enligt 10 § inte följs, får rätten i stället för att förelägga nytt vite besluta om biträde av Polismyndigheten för att provtagning ska komma till stånd.

I fråga om barn som inte har fyllt 18 år får beslut om biträde av Polismyndigheten meddelas endast om det finns särskilda skäl. Sådant biträde får inte lämnas, om det finns risk för att barnet ska ta skada av detta.

12 § Om kostnad för biträde av Polismyndigheten har betalats av allmänna medel, ska den som har varit föremål för biträdet betala tillbaka kostnaden till staten. I fråga om barn som inte har fyllt 18 år ska betalningsskyldigheten i stället fullgöras av barnets vårdnadshavare.

Det belopp som ska återbetalas får sättas ner eller efterges, om det finns skäl för det med hänsyn till den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden.

Kostnaden för rättsgenetisk undersökning

Bilaga 2

13 § Kostnaden för provtagning och rättsgenetisk undersökning enligt denna lag och 2 kap. 6 § föräldrabalken ska betalas av allmänna medel.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2021.
2. Genom lagen upphävs lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap.
3. Den upphävda lagen gäller fortfarande vid överklagande av en domstols beslut.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet lämnats av Barnombudsmannen, Biobank Sverige, Region Dalarna, Datainspektionen (numera Integritetsskyddsmyndigheten), Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Dynamic Code AB, Familjerättsassocionomernas Riksförening, Förvaltningsrätten i Härnösand, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs kommun, Göteborgs tingsrätt, Helsingborgs kommun, Hudiksvalls kommun, Inspektionen för vård och omsorg, Justitiekanslern, Region Jönköpings län, Kammarrätten i Göteborg, Karlstads kommun, Kommerskollegium, Konkurrensverket, Lidingö kommun, Lunds universitet (Juridiska fakultetsnämnden), Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Migrationsverket, Myndigheten för digital förvaltning, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Föreningen PappaBarn (numera Föreningen Vårdnad Boende Umgänge i Sverige), Polismyndigheten, Regionala etikprövningsnämnden i Uppsala, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Rädda Barnen, Rättsmedicinalverket, Skatteverket, Skellefteå kommun, Skellefteå tingsrätt, Socialstyrelsen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms kommun, Region Stockholm, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden), Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac), Sundsvalls kommun, Svea hovrätt, Svenska barnmorskeförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges Makalösa Föräldrar, Södertörns tingsrätt, Tierps kommun, Transföreningen FPES, Tranås kommun, Umeå tingsrätt, Umeå universitet, Varbergs kommun, Vetenskapsrådet, Västerås kommun, Åmåls kommun, Åre kommun och Östersunds tingsrätt.

Barnets rätt i samhället (Bris), Region Blekinge, Centrum för medfödda metabola sjukdomar vid Karolinska Universitetssjukhuset (PKU-biobanken), Civil Rights Defenders, Dorotea kommun, Funktionsrätt Sverige, Företagarna, Höganäs kommun, Intersexuella i Sverige, Kalmar kommun, Kungälv kommun, Laxå kommun, Lomma kommun, Mörbylånga kommun, Pajala kommun, Partille kommun, Riksdagens ombudsmän, Region Skåne, Stockholms medicinska biobank, Svensk Förening för Patologi, Svenskt Näringsliv, Sätters kommun, Täby kommun, Umeå kommun, Vadstena kommun, Vellinge kommun, Region Västerbotten, Västra Götalandsregionen och Älmhults kommun har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom lämnats av Svenska kyrkan, FEMMIS, Svensk Förening för Obstetrik & Gynekologi och Mödrahälsovårdsöverläkargruppen, Malmö mot diskriminering och ett antal andra antidiskrimineringsbyråer, KRY, Min Doktor och Handelshögskolan vid Göteborgs universitet (Juridiska institutionen).